

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

161163

**TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN TERİM
VE TABİRLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ALINCA

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Halkbilimi

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU

EYLÜL-2005

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN TERİM VE TABİRLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ALINCA

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Halkbilimi

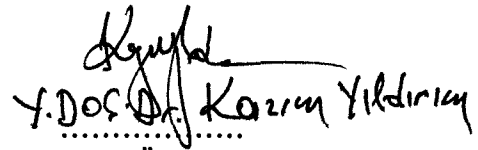
Bu tez /3.109/ 2005 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

.....
Jüri Başkanı

Prof. Dr.
Alâeddin MEHMEDOĞLU
Türk Dili ve Edeb. Böl. Bşk.

.....
Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr. Türker EROĞLU

.....
Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

A. Alınca.

Ahmet Alınca

13.09.2005

ÖNSÖZ

Yüzyıllar boyunca bir çok Medeniyetlere kucak açmış Anadolu'muz, bir çok kültürün ilk merkezi ve medeniyetlerinin beşiği sayılır. Birbirinden farklı bir çok kültür öğelerinin içinde, folklorumuzun en büyük ve en köklü bir parçası olan halk oyunlarımızdır. Halk oyunları bir toplumun en büyük mirası olan kültürün temel taşlarından biridir. İnsanoğlunun, doğumdan-ölüme, duygu, düşünce, coşku, heyecan, savaşlar, doğa olayları, sevdalar, yiğitlik ve inançlarını anlatan bir kitlesel olgudur Halk Oyunları.

Halayları, Horonları, Zeybekleriyle bir çok kültürün adeta dili olmuştur. Toplumun yaşam tarzını yansıtmıştır. İşte böylesine büyük bir alanda, "Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terimler" konusunu, günümüz Halk Oyunları alanında bilimsel anlamda üzerinde durulmaya değer buldum. Konu üzerinde yaptığım tüm çalışmalarda önceden konuya ait kaynaklar üzerinde çalışılıp, yöredeki kaynak kişilerle görüşüp, çeşitli uzmanlardan görüşler alarak, terimler tasnif edip, inceleyerek değerlendirdim. Bir çok alanda olduğu gibi Türk Halk Oyunlarında' da terimler diye bir başlığın olması gerektiğini anladım. Bu anlamda bu çalışmada önce terimin ne anlama geldiği açıklanmıştır. Daha sonra Halk Oyunlarında kullanılan yöresel ve genel olmak üzere bir çok terim üzerinde çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam **Yard. Doç. Dr. Türker EROĞLU'na**, yetişmemde katkıları olan tüm **Hocalarıma**, manevi desteklerinden dolayı **Yard. Doç. Dr. Serdar Özdemir'e**, mesai **Arkadaşlarıma**, araştırmalarımda benimle beraber çalışan tüm **Öğrencilerime**, yazım konusunda yardımcı olan **Bülent Bozgöz, Yücel Hatipoğlu, Erol Polat ve Samet Başaltun'a**, teknik konularda yardımcı olan **Öğr. Gör. Burçin Aktükün'e**, bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim **Aileme** şükranlarımı sunarım.

13 Eylül 2005

Ahmet ALINCA

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: TÜRK HALK BİLİMİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	4
1.1. Tarihi Süreç.....	4
1.2. Türkiye’de Halk Biliminin Geçmişi ve Bugünkü Durumu.....	6
BÖLÜM 2 : OYUN, HALK OYUNLARI ve DANS HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	9
2.1. Oyun Nedir ?.....	9
2.2. Halk Oyunları.....	9
2.3. Dans.....	10
BÖLÜM 3 : TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN TERİM ve TABİRLER.....	12
3.1. Türk Halk oyunlarının Tasnifi.....	12
3.2. Terim nedir ?.....	18
3.3. Tabir Nedir ?.....	19
3.4. Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terim ve Tabirler	19
3.4.1 Kıyafetlerde Kullanılan Terim ve Tabirler.....	19
3.4.2 Takı, Aksesuar ve Süslenmede Kullanılan Terim ve Tabirler.....	67
3.4.3 Müziklerde Kullanılan Terim ve Tabirler.....	77
3.4.4 Oyucuların Oyun İçinde Kullandığı Terim ve Tabirler.....	81
3.4.5 Oyunlar İçin Kullanılan Terim ve Tabirler.....	88
3.4.6 Oyuncular İçin Kullanılan Terim ve Tabirler.....	146

SONUÇ.....	150
KAYNAKLAR.....	151
KAYNAK KİŞİLER.....	156
ÖZGEÇMİŞ.....	157

Tezin Başlığı: "Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terim ve Tabirlerin İncelenmesi"

Tezin Yazarı: Ahmet Alınca

Danışman: Yard. Doç. Dr. Türker EROĞLU

Kabul Tarihi: 13. 09. 2005

Sayfa Sayısı: Ön Metin 8 + Ana Metin 157

Anabilim dalı: Türk Dili ve Edebiyatı **Bilim dalı:** Halk Bilimi

Sayırsız insanı ilgilendiren Türk halk oyunlarımız, giysi, oyun ve müzik konularını içine alan, bir kültürdür. Bir tarafı sosyal bir olgu iken diğer bir tarafı da spordur. Bu gözle halk oyunlarına bakacak olursak insan psikolojisi, kişisel gelişme, öz güven, sosyal bir çevre ve sosyal statü olarak ciddi bir konudur. Ama maalesef ülkemizde yeteri kadar ilgi görmemektedir.

Bu çalışmada asıl amaç ciddi bir araştırma yaparak halk oyunlarımıza bilimsel bir boyut ve bilimsel bir eser kazandırmak. Bu bağlamda bu çalışmanın amaçlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1. Oyunlarımızda kullanılan terim ve tabirler nelerdir ?
2. Giysilerimizde kullanılan terim ve tabirler nelerdir ?
3. Müziklerimizde kullanılan terim ve tabirler nelerdir ?

Bu sorulara cevap ararken bir çok kaynak incelenmiş, bir çok gerek mahalli gerekse akademik hocayla görüşülmüştür. Veri edinmede metodolojik olarak daha önce direk bu konuyla yapılan çalışmaları ve bu alana ait kaynakları bulma ve inceleme ilk işim olmuştur. Bu çalışmalar bir taraftan sürerken diğer bir taraftan da ayrıntılı yapılan alan araştırmaları ve çeşitli kaynaklarla da beslenen bilgiler elde edilmiştir.

Bu çerçevede yapılan çalışma sonucunda halk oyunları alanına ciddi olarak bilimsel anlamda bir eser kazandırmak ve alan içinde terimler sözlüğü gibi bir konuya kapı açmak hedef alınmıştır. Bu yönüyle bakıldığında çalışmanın bulgularının oldukça önemli ve pratik yoldan alanda bu tezle araştırma yapılabileceğinde ciddi bir katkı olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Türk Halk Oyunları, Alan Araştırması, Giysi, Oyun, Müzik, Terim, Tabir

Thesis : "The Terms used in Turkish Folk Dances"	
Written by: Ahmet Alnca	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Türker EROĞLU
Acceptance Date: 13.09. 2005	Page Number: pre text 8 + main body 157
Main Science Field: Turkish Literature	Science Field: Folklore
<p>Turkish Folk Dance is the culture which concern innumerable people and contain some titles such as;clothing,dance and music. The one side of it is a social phenomenon,the other side is a sport activity. In this point of view,Turkish Folk Dance is very serious issue as it has human psychology,self development,self confidence,social environment and social status. Unfortunately,there is no sufficiency in the number of people who are interested in Turkish Folk Dances in our country.</p> <p>In this paper , the main aim is to acquire scientific dimension and also scientific work to Turkish Folk Dances.Therefore,the three aims are as follows;</p> <ol style="list-style-type: none">1. What are the terms which are used in our dances?2. What are the terms which are used in our clothing?3.What are the terms which are used in our music? <p>While the research studies were lasting,many sources were analyzed.It was interviewed with not only many local , instructors but also there were meetings with many academic instructors In order to obtain information, my first assignment was to find and examine the studies which were made early.While these studies were continuing,detailed field researches and informations supported with various sources were obtained.</p> <p>As consequence of these studies;it was aimed that,this paper is going to have a scientific meaning with its terminological dictionary in this field. As it is looked in this way;it can be said that this paper is very serious work with its important symptoms.</p>	
Keywords: Turkish Folk Dance, Field Researches , Clothing, Dance, Music, Terms.	

KISALTMALAR

Bkz	:	Bakınız
B. T	:	Bütün Türkiye
D.K	:	Devlet Konservatuvarı
K.B	:	Kültür Bakanlığı
MİFAD	:	Milli Folklor Araştırma Dairesi
S.Ü	:	Sakarya Üniversitesi
T.D.K	:	Türk Dil Kurumu
T.H.O	:	Türk Halk Oyunları

GİRİŞ

İnsanoğlunun var olduğundan beri din, büyü, korkma, kaçma ve çeşitli doğa olaylarından etkilenerek yapmış olduğu bir takım hareketler vardı. Bu hareketler çeşitli ritm kalıplarında üretilmiş ve yaygınlık kazanmıştır. Önceleri belli başlı olaylar için bir takım hareketlerde bulunulmuştur. Örneğin Şamanizm’de şamanın karşısındaki hasta olan bir kişiyi, iyileştirme için yapmış olduğu hareketler daha sonra şimşekten korkup kaçan insanların sığınma duygusu, daha sonraları her büyük bir güce inanma duyguları gelişmiştir.

Bir zamanlar aya, güneşe, yıldırıma ve daha bir çok büyük doğa olaylarını tanrı zannedip inanmıştır insanoğlu. İşte o günlerde bir takım olaylar için yapılan el, kol ve bacak hareketleri bugünkü halk oyunlarının temelini oluşturmuştur. O günlerden alınan adımlar müzik, kostüm ve çeşitli unsurlarla desteklenip bugünkü halini almıştır.

Günümüzde artık durum değişmiş ve halk oyunları olması gereken yere hızlı adımlarla ilerlemiş hedefine ulaşmıştır. Artık ülkemizde dört üniversiteye ait halk oyunları bölümü açılmıştır. Buda bu işin ne kadar önemli olduğunun en büyük kanıtıdır.

Bu kadar kalmayıp bir çok kamu ve özel kuruluşlarda halk oyunları faaliyetleri hızla yaygınlık kazanmakta, geniş kitlelere yayılmıştır. Peki bu kadar ilgi gören, sevilen, geçmişten gelerek günümüze ulaşan halk oyunları neydi, nasıldı, ne anlam taşıyordu birde bunları bilmek gerekir.

Birçok bilim adamına, uzmana, eğitime ve konunun ilgili şahıslarına göre değişen, ama sonuç olarak en sonunda varmak istediği noktaya varan, bir çok tanım yapılmış. Yapılan bu tanımların hemen hemen hepsinin kendine ait doğruluk payı bulunurken, sonuç değişmemiş halk oyunları gelmesi gereken noktaya gelmiş ve daha iyi yerlere de gelecektir.

Halk oyunlarının tanımını yaparken; bulunduğu toplumun sosyal-kültürel yapısını meydana getiren, ait olduğu toplumun duygu ve düşünceleriyle birleşen, müzikli yada müziksiz icra edilen, belli başlı araç ve gereçte kullanılabilen, belli adım sırasıyla oluşan düzenli hareketler diyoruz.

Bundan yıllar önce atalarımızın günlük doğa olaylarından etkilenmesi, savaş, doğum, ölüm, mertlik, kahramanlık, hüüzün ve sevinç gibi duygulardan yola çıkılarak yaptıkları düzenli hareketler, belli bir dönem sonra halk oyunları adıyla anılmaya başlanmış.

Bu dönemin ardından artık halk oyunlarımız ülke genelinde sevilerek, bazen bilinçli bazen de bilinçsiz insanlar tarafından uygulanan bir uğraş halini almıştır.

Bu kitlesel uğraş zamanla öyle bir hal almış ki artık bir çok insanın tek mesleği, geçim kaynağı ve hayatının belki de en büyük parçası olmuştur. Teknolojinin gelişmesi ve artık bir çok yere teknolojik araçların rahat ulaşmasıyla halk oyunları rahat bir nefes alırken, bu işle uğraşanlar ise rahat bir şekilde ekip oluşturma ve bu oluşan ekibe kıyafet, müzik gibi konuları rahatlıkla empoze edebilmektedirler.

Çok geniş bir coğrafyaya yüzyıllar boyu hakim olan Türklerin bu yaşadıkları yerlerin kültürlerinden, dinlerinden, inançlarından, geçim kaynaklarından, coğrafyasından ve yaşam biçimlerinden etkilenmişlerdir. Ancak Türkler diğer birçok kültürü çok daha fazla etkilemişlerdir.

Çalışmanın Konusu

“Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terim ve Tabirlerin İncelenmesi” adlı bu çalışmada halk oyunlarında yörelerde kullanılan terimler, sahne uygulayıcısı, uzman ve eğitmenlerin kullandığı terimler ve bunların incelenmesi tezin konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Tez konusu ile ilgili olarak yapılan çalışmalar olmamasına rağmen, bu tez halk oyunlarında kullanılan terim ve tabirler konusuna ışık tutacak şekilde hazırlanmıştır. İleride yapılacak halk oyunları çalışmalarına bir kaynak ve halk oyunlarında az bulunan teori çalışmalarına destek olacaktır.

Çalışmanın Amacı

Türk halk oyunları alanında eksik kalan konuları araştırarak mümkün olduğu kadar bilim alanına yazılaştırmak temel amaç olmuştur. Artık Türk Halk Oyunlarımızın sadece kullanılan ibaret olmadığını vurgulamak amacıyla bu çalışmada, Türk Halk

Oyunlarında terimleri ve tabirleri araştırıp, derleyip, analiz ederek bir senteze varmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın Metodu

Bu alışma, kaynak ile kısmen alan araştırmasına dayalıdır. Türk halk oyunları ile ilgili kaynaklar taranarak terimler, tabirler toplanmış kaynak kişiler ve uzmanların görüşlerine başvurulmuştur.

BÖLÜM 1: TÜRK HALK BİLİMİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. Tarihi Süreç

“Folklor” terimini ilk olarak kullanan İngiliz William J. Thoms’dur (1803-1885). Thoms, Athenaeum adlı dergide yayımlanan bir mektubunda, dergi yöneticilerine halk edebiyatı ve halk “antikite”leri konularındaki ürünleri inceleyecek bilim dalına ad olarak “Folk-Lore” terimini kullanılmasını önermiş. Sözcüğün kökeni folk = (halk) ve lore = (bilim)’den gelmektedir; anlamı da halkbilim demektir (Örnek, 1995:15).

1846 yılından bu yana Anglo-Sakson ülkeleriyle İsveç, Norveç, Finlandiya, Fransa gibi ülkelerde yaygınlık kazanan bu terim yurdumuzda da benimsenerek kullanılmaya başlanmıştır. Alman dili konuşan ülkelerde ise (Almanya, Avusturya, İsveç) “Folklor” yerine aynı anlamı karşılayan “Volkskunde”nin kullanışı yeğlenmiştir (Örnek, 1995:15).

Halkbilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırılmayı amaçlayan bir bilimdir (Örnek, 1995:15).

Bir ülkenin, bir yöre halkının, bir etnik grubun yaşamının bütününe kapsayan ve temelinde o halkı oluşturan insanların ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışını açıklamada; geleneksel ve törensel yaşamı düzenleyen, zenginleştiren, renklendiren bir dizi beceriyi, beğeniyi, yaratıyı, töreyi, kurumu, kurumlaşmayı göz önüne sermede; bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla da zamanımıza uzanan gelenekler, görenekler, adetler zincirini saptamada; bu zincirin köstekleyici ya da destekleyici halkalarını tek tek belirlemede; halk kültürünün atar damarlarını yakalayarak bunlardan özgün ve çağdaş yaratmalar çıkarmada halkbilimin rolü ve önemi birinci derecededir (Örnek, 1995:16).

Böyle bir görevi ve amacı üstlenen bu disiplin başta budunbilim = (etnoloji) olmak üzere toplumbilim, ruhbilim, sosyal ve kültürel antropoloji, edebiyat, dilbilim, dinbilim, tarih, dinler tarihi, sanat tarihi, coğrafya, tıp, hukuk vb. bilimlerle yakından ilişkilidir; gerektiğinde bunların yöntem ve bulgularından yararlanır, sırası düştükçe başka

Ülkelerin halkbilimsel = (folklorik) verileriyle koşutluklar kurar, karşılaştırmalar yapar, bunların kökenine inmeye çalışır; böylece yerellikten ve ulusallıktan evrenselliğe geçerek insanlığın ortak kültürüne katkıda bulunmaya yönelir (rnek, 1995:16).

Nedir ki, görevi ve amacı yukarıda ana çizgilerle belirtilen halkbilim, uzun bir süreden beri ülkemize çoğu zaman sadece yerel halk oyunlarını, türkülerini, gösterilerini kapsayan dar ve yanlış bir alana sıkıştırılmış; giderek yoz ve zararlı bir “folklorculuk” modasını gelişip yayılmasına yol açılarak “folklor” terimi bilimsel anlamından saptırılmıştır. Bu durumun ortaya çıkışında ve yaygınlaşmasında birtakım sözde “folklorcu”ların, kurumların, derneklerin, sanayi kuruluşların, turistik büroların, basın, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının da bağışlanmayacak rolleri olmuştur, halen de olmaktadır (rnek, 1995:16).

“Folklor” teriminin asıl anlamını yitirerek bilim dışı alanlara ve gösterilere kayması sadece bizde değil, yabancı ülkelerde de görülmektedir. Örneğin; Fransa’da bu durum göz önünde bulundurularak “folklor” yerine “Fransız Etnolojisi”, Almanca konuşulan ülkelerde bu endişenin yanı sıra, ağdaş toplumsal gelişmeleri de hesaba katarak “Volkskunde” yerine “Bölgesel Etnoloji”, Avrupa Etnolojisi” gibi adlar kullanmaya eğilimleri belirlemektedir (rnek, 1995:16).

Bu arada, ülkemizde halkbilim alanına giren maddi kültür ürünlerinin “etnografya” adı altında, ayrı bir konu olarak ele alınması alışkanlığının da doğru bir tutum olmadığını belirtelim. Çünkü uluslar arası terminoloji’de “etnografya” bir halkın, bir toplumun, bir etnik grubun yaşama biçimiyle bu biçimin içeriğini oluşturan maddi ve manevi kültür öğelerini betimleyerek ortaya koyma anlamında kullanılmaktadır. Zaten bu terimin sözlük yapısı da aynı anlama gelmektedir (rnek, 1995:16).

Özellikle son birkaç yıldan beri gerek resmi, gerekse özel kuruluşların düzenledikleri seminer, kongre, sempozyum ve açık oturumlarla bu alanı ilgilendiren yayınlarda halkbilim asıl anlam ve amacına yönelme çabası da dikkati çekmektedir. Ayrıca “folklor” yerine “halkbilim” teriminin yeğlenmesi eğilimi de şimdilik sınırlı da olsa kendini göstermektedir. “Folklor”u daha önce belirtilen asıl anlam ve amacından saptırılmış yanıyla kullanma ve uygulama alışkanlığını bugünden yarına düzeltme olanağı elbet ki düşünülemez. Ama, uzun sürede de gerçekleşecek olsa, şimdiden bu doğrultuda girişimlerde bulunmak gerekmektedir (rnek, 1995:16).

1.2. Türk Halk Biliminin Geçmişi ve Bugünkü Durumu

Halkbilimle ilgili ilk yazıların yüzyılımızın başlarında yayımladıklarını görüyoruz. Daha çok “folklor”un ne olduğu konusunu açıklamaya yönelik bu yazılarda Türk halkbiliminin kimi sorularına kültür ikililiği açısından bakılmış, “halkiyat” = “folklor”un batı toplumlarından örnekler verilerek, pratikteki yararlarına değinilmiş ve “anonim halk edebiyatı”nın bir ulusun, bir halkın dünyaya bakış açısını açığa vuran değer yargılarından söz edilmiştir (Örnek, 1995:20-21).

Halka doğru adlı dergide “Halk Medeniyeti-I, Başlangıç” (1913) başlıklı yazısında Ziya Gökalp (1876-1924), folklor terimine karşılık olarak “halkiyat”ı kullanmıştır (Örnek, 1995:21).

İkdam Gazetesi’nde “Yeni Bir İlim: Halkiyat-Folklore” konulu yazısında Mehmet Fuat (Köprülü) (1890-1966), toplumsal bilimlerin yeni, ama önemli bir dalı olan “folklor”un Avrupa’daki gelişiminden ve etkinliklerinden söz ederek, bizim bu bilim dalından bile habersiz olduğumuza değindikten sonra; “folklor”un ulusallığın oluşmasındaki önemini belirtmekte; başka ülkelerde bu alandaki bu çalışmaları saymakta; “halkiyat”ın yöneticiler için ne denli gerekli olduğunu vurgulamaktadır (Örnek, 1995:22).

Peyam Gazetesi’nin edebiyat ekinde, “Folk-lor” başlıklı yazısında Rıza Tevfik (Bölükbaşı) (1868-1949): “Avrupa’da pek meşhur olan bu tabir-i mühimmin bizde muayyen bir karşılığı yoktur. Kelime aslı itibarıyla Saxsondur. Folk; halk, avam demektir; lehre, lora hikmet, kanun ve töre yani adet manasına gelir. Binaenaleyh lafzan tercüme edilirse “Hikmet-i avam” tamamıyla “folklor” mukabili olmuş olur (Örnek, 1995:22).

Ayrıca Selim Sırrı (Tarcan) (1874-1956), “folklor”u tanımlayan ve açıklayan bir yazısında, bu bilim dalının birleştirici ve eğitsel niteliği üzerinde durmaktadır. “Folklor”un ne olduğunu açıklamaya yönelik yazısında Rauf Yekta Bey (1879-1935) “halk bilgeçileri”nin derleyip topladıkları verilerin ve belgelerin ulusun geçmişini aydınlatmaktaki rolünü çizmekte, halk türküleri derlemenin önemini belirtmektedir (Örnek, 1995:23).

Türk halkbilimi alanında çalışan yabancılar da vardır. Bunlar arasında B. Bartok, W. Eberhard, F. Giese, G. Jacob, U. Johansen, F.W. Hasluck, I. Kunos, F. Luschan, Th.

Menzel, G. Mezsaros, G. Nemeth, K. Rainhardt, H. Ritter, W. Ruben vb sayılabilir. Ancak çoğu halk edebiyatı ve müziği alanına giren konular üzerinde durmuşlardır (Örnek, 1995:24).

Cumhuriyet ilanına kadar olan dönemde Türk halkbilimiyle ilgili araştırma, inceleme ve yayınların dağınıklığı dikkati çekmektedir. 1927 yılında Ankara’da “Anadolu Halk Bilgisi Derneği” adıyla kurulan, bir süre sonra da adı “Türk Halk Bilgisi Derneği”ne çevrilen dernek, Türk halkbilimine dönük çalışmalar başlatan ilk örgüttür. 1955 yılında Türk Halk Sanatlarını ve Ananelerini Tetkik Cemiyeti” iki kez ad değiştirerek bugünkü “Folklor Araştırmaları Kurumu” adını almıştır (Örnek, 1995:25).

Bugün Kültür Bakanlığı’nın bünyesinde yer alan “Milli Folklor Araştırmaları Dairesi” (MFAD), ilkin 1966 yılında “Milli Folklor Enstitüsü” adıyla kurulmuştur (Örnek, 1995:26).

Ülkemizde, çeşitli tarihlerde Türk halkbilimiyle doğrudan ilgili kongre, seminer ve danışma toplantıları düzenlenmiştir. Bunların kimileri derneklerin girişimleriyle, kimileri de devletin desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Bunların arasında, yabancı bilim adamları ve halkbilim uzmanlarının da katıldıkları 1973 yılında Ankara’da düzenlenen “I. Uluslararası Türk Folklor Semineri” 1975 yılında İstanbul’da toplanan “I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi” başta gelmektedir. 1928 yılına kadar çeşitli dergilerde halkbilimiyle ilgili kimi yazılar yer alırken, bu tarihte “Halk Bilgisi Derneğinin yayımladığı “Halk Bilgisi Mecmuası” ile “Halk bilgisi Haberleri”nde ağırlık tamamen halkbilimsel yazı ve derlemelere verilmiştir. Bunlara zamanla “Folklor Postası”, “Türk Folklor Araştırmaları”, “Türk Etnografya Dergisi”, “Folklor”, “Folklora Doğru”, “Sivas Folkloru”, “Halkbilimi” gibi dergiler izlemişlerdir. Bir bölümünün çeşitli nedenlerle artık çıkmadığı, bir bölümünün ise halen yayımlarını sürdürdükleri, bu dergilerin dışında eski halkevleri dergileriyle fakülte dergilerini de halkbilimine katkıları bakımından burada anmak gerekir. İlgili bölümünde daha ayrıntılı bilgiler verdiğimiz bu dergilerde, Türk halkbilimine ilişkin birçok derleme, inceleme ve makale yayımlanmıştır. Son birkaç yıldır yayımlamaya başlanan halkbilim yıllık ve belletenlerinde de özlü araştırma ve incelemeler yer almaktadır (Örnek, 1995:26).

Asıl amaçlarının yanı sıra, Türk kültürüne katkıda bulunmak için, kimi bankalar olumlu etkinlikleri de uzun bir süreden beri dikkati çekmektedir. İş Bankası, Yapı ve Kredi

Bankası, Akbank ve Sümerbank gibi bankaların, özellikle yayın alanındaki etkinlikleri belirtmeye değer niteliktedir. Bu bankaların Türk kültürüne, halkbilimine, elsanatlarına dönük yayımların yanı sıra halkımızın yaratı ve beceri nlerini tanıtan gösteri, sergi, koleksiyon türünden çalışmaları da giderek önem kazanmaktadır (rnek, 1995:26).

BÖLÜM 2: OYUN, HALK OYUNLARI ve DANS HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Oyun Nedir ?

Öztürkçe olan OYUN kavramı, dil ve ifade edilebilme açısından kullanılmakta olan uluslar arası en eski kelimedir. Oyun duygu ve düşüncenin müzik eşliğinde ritmik hareketlerle, uyumlu bir biçimde oluşturduğu bir kompozisyonudur (Bekar, 2001:15).

Türkçe’de oyun oynamak ve oynamak kelimesinin birçok manası vardır. Çocukların oyunu; dans; dramatik gösteri; kağıt, zar ve baht oyunları; sporla ilgili fiiller hep oyun kelimesiyle karşılanıyor. Ayrıca yazılı tiyatro metnine de “oyun” denir. Bunun yanında oyun etmek, oyun havası, oyun kağıdı, oyuna çıkmak, oyuna gelmek gibi başka anlamları da vardır (Eroğlu, 1999:14).

Dans, raks anlamında (oyun) çok eski zamanlardan beri Türklerin hayatında önemli yeri olan bir gelenektir. Tarih süreci içerisinde belirli hareketlerin belirli anlamları ifade etmeye başladıkları görülmüştür. Örneğin; gökle, yerle, varlıkla ilgili olarak ve hatta, canlı ve cansız hayvanları karakterize etmede kullanılan bir takım hareket veya hareket serileri farklı adım ve kurgu yapıları içerisinde sergilenmiştir (Bekar, 2001:15).

İşte bu hareket ve hareket serileri, motiflerden oluşan ses ve melodi bütünleri, birbirlerinden etkileşimde buldukları çevrelerde, zaman ve yer unsurlarına bağlı olarak doğup gelişen ilkel dinlerin, inanç ve ibadet sistemlerinin gelişimi sonucu, ayinler çerçevesinde belirli bir takım türler ve biçimler oluşturmuşlardır (Bekar, 2001:15).

2.2. Halk Oyunları

Halk Oyunu hareket ve müzik olmak üzere iki ayrı öğeden oluşmuş bir bütündür. Düzgün ve birbirine benzeyen ritmik hareketlerin uyumlu bir şekilde ortaya konulmasından oluşan OYUN, nadiren müzik eşliği olmaksızın belli bir ritme bağlı olarak da meydana gelebilir. Hareket bir bütün olarak ayaktan başlamak üzere, vücut ve kollara kadar uzanır. Vücut bölümlerinin uyumlu hareketleri de beraberinde estetiği yaratır. Hatta bazen bir bakış, bir duruş bile estetik bir ifade olarak kabul edilebilir (Bekar, 2001:18).

Kavram olarak, HALK OYUNU; göze ve kulağa hoş gelecek biçimde düzenlenmiş, ölçülü ve dengeli hareketler yolu ile, estetik bir etki ve heyecan yaratan, çoğunlukla, ses birimlerinden meydana gelen anonim halk müziği ile desteklenmiş olan, hareket ve müzik bütünleşmesidir (Bekar, 2001:18).

Toplumumuzun sosyal ve kültürel yapısının oluşmasında, pek çok kültürel unsurun bir bütünlük içinde dinamik, uyumlu ve doyuma ulaştırıcı bir nitelik kazanıp sürdürülmesinde, düğünlerimizin önemli boyutlarda etkinliği söz konusudur. Çok sık ve uzun süren savaşların ağır yüküne, sıkıntılara dayanabilme, yüzyıllar boyunca hiçbir yabancı gücün baskı ve hükümlerine girmeden özgür yaşamını sürdürebilme, toplum felsefemizin, dünya görüşümüzün olumlu yönlerde gelişmesinde, birçok değer yargısı ve davranış kalıplarının oluşturulabilmesinde, tüm bunların yetişen kuşaklara aktarılmasında, düğün törenleri gibi organize olmuş olaylar, davranışlar ve değerler yumağının etkinliği hiç küçümsenemeyecek boyutlardadır (Bekar, 2001:18-19).

2.3. Dans

Dans (is. Fr. Danse): Müzik temposuna uyularak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri, raks (TDK,1998:527).

Dans, insanın kendi duygu ve düşüncelerini anlatabilmesi ve toplumla bir iletişim kurabilmesi için anlam içeren hareketler topluluğunun, meydana getirdiği estetik ve ritmik özelliği sahip bir yaratıcılığın sonucu olan fiziksel ve duygusal davranıştır (Aktaş, 1999:4).

Dans alanını tartışmaya Türkiye’den önce başlamış bulunan ülkelerin dans literatüründe geçen bir kavram çifti bizim için de elverişli görünüyor: “social dance” ve “theatre dance”. Yani sosyal dans ve sahne dansı. “Social Dance” terimi, Rock’ n Roll’ dan tangoya, twist’ den köylü danslarına dek, sahneleme kaygısı güdülmeden “yalnızca eğlenmek için” yapılan dansları kapsıyor; sahne dansı terimi ise klasik baleden dans tiyatrosuna dek sahneyi kullanan, seyirci için yapılan dans biçimleri için kullanılıyor (Koçak, 1995:59–70).

Halk dansları bu haliyle sanatsal bir etkinlik olarak seyredilmekten, kendisini seyrettirmekten uzaksa da, günlük yaşamda yorgun düşenler için iyi bir oyalanma ve eğlenme aracı olabilmektedir. Kültür-sanat üretim ve tüketim süreçlerinin belli sınıf ve sınıf katmanlarınca tutulan ilişkiler tarafından belirlendiği, günümüz Türkiye'sinde dans alanı yine hem üretim, hem tüketim süreci açısından belirli kesimler tarafından paylaşılmış, belirli kesimlere paylaştırılmıştır (Koçak, 1995:60).

Dans, orjini itibariyle majik ve kültik (büyü ve tapınmasıyla ilgili) olan, bütün çağlarda ve bütün ülkelerde duyguların, coşku ve heyecanların ritmik hareketlerle(müzik aleti eşliğinde veya müzik aleti olmaksızın) anlatılmasıdır (Eroğlu, 1999:17)

BÖLÜM 3: TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN TERİMLER ve TABİRLER

3.1. Türk Halk Oyunlarının Tasnifi

Bütün bilimlerde olduğu gibi halkbiliminde tasfirin yapılması için Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı 1977 yılında 8 kişilik bir çalışma grubu oluşturmuştur. Bu çalışmadaki “Türk Halk Oyunları” bölümünün tasnifini yapan Ahmet Çakır’ın görüşleri ve tasnifi şöyledir. “Halk Oyunları konusunda çalışma yapan ilim adamı ve uzmanların son zamanlarda sık sık ifade ettikleri gibi, bu sahadaki ihtiyacı gidermek ve çalışanlara yardımcı olmak amacıyla bu çalışmayı yayınlamak ihtiyacı duydum. Tasnif Dewey sistemine göre yapılmıştır. Türk Halk Oyunları 10’lu sistemle kadro, kategori, küme, sınıf, bölüm, alt bölüm altı gibi geniş bir biçimde ele almıştır (Çakır, 1989:12).

Türk Halk Oyunlarının Tasnifi

- 100 Halk oyunlarının oynanış nedeni, yeri, oyuncu seçimi, oyuncu hazırlığı.
- 110 Halk oyunlarının oynanış nedeni.
- 112 Nişan ve düğün nedeniyle oynanan oyunlar.
- 113 Askere, gurbete uğurlama ve karşılama nedeniyle oynanan oyunlar.
- 114 Bayram ve şenlik nedeniyle oynanan oyunlar.
 - 114. 2 Dini bayramlar nedeniyle oynanan oyunlar.
 - . 3 Milli bayramlar nedeniyle oynanan oyunlar.
 - . 4 Mevsimlik bayramlık nedeniyle oynanan oyunlar. (Hıdrellez-Nevruz gibi).
 - . 5 Kurtuluş nedeniyle oynanan oyunlar.
 - . 6 Şenlikler nedeniyle oynanan oyunlar.
 - 115 Yaşlılar arası eğlenceler ve sevinçli anlar nedeniyle oynanan oyunlar.
 - 115. 2 Yaşlılar arası eğlenceler nedeniyle oynanan oyunlar.
 - 116 Göç (Yaylaya çıkış ve dönüş) nedeniyle oynanan oyunlar.

- 117 Toplumsal bir olay nedeni ile (grev) oynanan oyunlar.
- 118 Savaş öncesi ve sonrası oynanan oyunlar.
- 120 Halk oyunlarının oynanma yerleri.
- 122 Oynanış nedenine göre seçilen yerler. (110 daki gibi).
- 123 Sahne veya belirlenmiş bir yerde.
123. 2 Kapalı yerde, sahnede.
- . 4 Açık havada, harman yerinde, evin damında v.b.
- 130 Oyuncu seçimi.
- 132 Erkeklerin oynadığı oyunlarda. Oyuncu seçimi.
- 134 Kadınların oynadığı oyunlarda. Oyuncu seçimi.
- 136 Kadın-Erkek karışık oynanan oyunlarda. Oyuncu seçimi.
- 140 Oyucuların hazırlığı.
- 150 Oyuncuların oyun içindeki görevi.
- 152 Kadınların oynadığı oyunlarda.
- 154 Erkeklerin oynadığı oyunlarda.
- 156 Kadın-erkek karışık oynadığı oyunlarda.
- 200 Halk oyunlarının geleneği, inancı, efsanesi, hikayesi.
- 220 Geleneği (Oynanış geleneği).
- 221 Çalgısız oynama geleneği (sözlü, sözsüz) .
221. 1 Kadınların çalgısız oynama geleneği.
- . 2 Erkeklerin çalgısız oynama geleneği.
- . 3 Kadın-erkek karışık çalgısız oynama geleneği.
- 222 Çalgı eşliğinde oynama geleneği (Kadın, erkek, kadın-erkek karışık).

- 223 Çalgı ve söz eşliğinde oynama geleneği (Kadınların, erkeklerin, kadın-erkek karışık).
- 224 Ateş etrafında oynama geleneği (sinsin v.b) (Kadınların, erkeklerin, kadın-erkek karışık).
- 300 Halk oyunlarında kıyafet-eşlik eden çalgılar oyunların aldıkları adlar.
- 320 Kıyafet ve süslenme.
- 322 Kadın giyim kuşamı.
- 324 Erkek giyim kuşamı.
- 326 Takılar-süsler.
- 327 Aksesuarlar.
- 328 Saç şekilleri ve süslenme.
- 340 Eşlik eden çalgılar.
- 342 Telli çalgılar. (Bağlama, Kabak kemane).
342. 1 Yaylı
- . 2 Mızraplı
- 344 Üflemeli çalgılar. (Kaval, Mey)
- 346 Vurmalı çalgılar. (Davul Napara)
- 348 Çarpmalı çalgılar (Zilli maşa, zil).
- 360 Halk oyunlarının aldıkları adlar. Atabarı-Artvin, Basbas zeybeği-Afyon,Kranlık dere-Çanakkale, Şekeroğlan-Kars, Vıyda vıy-Yozgat v.b (360'ın karşısında ad yazılı ve alfabetik sıraya konur).
- 500 Konularına göre Halk Oyunları (Dansları).
- (Konularına göre Halk Oyunları aşağıdaki küme, sınıf, bölüm, alt

- bölümlerdeki gibi ele alınmaktadır).
- 520 İnsan-tabiât ilişkisini konu alan Halk Oyunları.
- 522 Astronomik olayları konu edinen Halk Oyunları.
522. 2 Yağmur-Kar-Dolu. (Yağmur yağar, Nevşehir, Yağmur yağdı zeybeği Aydın).
- . 4 Sis kırağı (sis dağı Giresun).
- 524 Akar ve durgun sulardan konusunu alan Halk Oyunları. (Coşkun Çoruh-Artvin)
524. 2 Deniz-göl
- . 3 Dere-çay-nehir. (Çine çayı zeybeği-Aydın, Çaya vardım Silifke).
- 525 Dağ-ova-yer adlarından. (Hasan dağı-Adana, Ankara zeybeği-Anakara).
- 526 Bitkileri konu alan Halk Oyunları. (İğde dalları-Afyon, Kavak-Erzurum).
- 527 Rakamları konu alan Halk Oyunları. (Tek ayak-Diyarbakır, Üç ayak-Amasya, Ondört-Kars, Beşayak-Adıyaman).
- 528 Tabi afetleri konu alan Halk Oyunları.
528. 2 Deprem
- . 3 Yangın
- . 4 Sel
- 530 İnsan-hayvan ilişkilerini konu alan Halk Oyunları.
- 532 Evcil hayvanlar.
532. 2 Kümes hayvanları (Tavuk Barı-Erzurum)
- . 4 Küçük baş hayvanları. (Terli koyun-Tokat).
- . 6 Büyük baş hayvanları. (Deve-Gaziantep, Öküz-Eskişehir).
- 534 Yırtıcı hayvanlar. (Kartal-Bingöl).

- 540 Toplumsal ilişkileri ve oyunları konu alan Halk Oyunları.
- 542 Kavga savaş.
542. 1 Kavga (Harkuşta-Bitlis, Bıçak horonu-Trabzon).
- . 2 Savaş. (Kılıç kalkan-Bursa, Bengi-Balıkesir)
- 544 Kişileri konu alan Halk Oyunları (Atabarı, Abdurrahman halayı, Veysel barı ,gibi).
- 546 Hissi ilişkiler.
546. 2 Aşk-sevgi. (Sarı çiçek-Artvin)
- . 4 Beğenme-beğenilme (kur yapma).)Dillala-Çorum).
- . 5 Kıskançlık. (Kıskanç-Kars).
- 547 Askere-gurbete uğurlama, karşılama. (Çorum halayı-Çorum).
- 548 Din muhtevalı. (Sema,samah).
- 550 Üretim ilişkilerini (ekonomiyi) konu edinen Halk Oyunları.
- 552 Tarım ve rençberlik
552. 2 Toprağı işleyiş (Pamuk-Hatay)
- . 4 Ekim. (Kımıl-Urfa).
- . 5 Ürünün zarar görmesi sonucu yakınma. (Çekirge-Çorum, Sivas, Ankara).
- . 6 Hasat. (Galuç-Adıyaman)
- 553 Mesleklerle ilgili. (Kasap-Kırklareli, Edirne, Değirmenci-Manisa, Kastamonu).
553. 2 Çobanlarla ilgili. (Çoban-K.Maraş).
- . 3 Avcılarla ilgili. (Topal serçe-Kayseri).
- 554 Taşımacılık (Gemici oyunu-Adıyaman, Kelekvan_Van).

- 555 Yardımlaşma (İmece).
- 556 Günlük işler. (Ekmek yapmayı, hamur yapmayı, inek sağmayı, ip eğirmeyi v.b).
556. 2 Beslenme (Türkmenkızı-Silifke, Pekmez-Adana).
- . 3 Bir iş üretme (İp eğirme-Teşi-Diyarbakır, Artvin).
- . 4 Hamamla ilgili (Yıkanma ile ilgili iş halayı-Sivas).
- 557 Üretim araçlarını konu alan Halk Oyunları.
- 600 Değişik yörelerde değişik grup oyunları. (Kırım, Azerbaycan, Çerkez, Türkistan, Kazak, Üsküp-Yugoslavya v.b) (Burada değişik grupların adları 600 yanına yazarak belirlenir).
- 700 Oynanış biçimlerine göre Halk Oyunları (Numara karşısına Bar, Halay-Horon, Zeybek olduğu parantez içine yazılır).
- 720 Sıralanış biçimine göre.
- 722 Tek düz sıra biçiminde oynananlar. (Kadınlar, erkeler, kadın-erkek karışık).
- 723 Karşılıklı düz sıra biçiminde oynananlar. (Erkeklerin, kadınların, kadın-erkek karışık).
- 724 Yarım daire (yarım ay).
- 726 Daire biçiminde. (Kadınlar, erkeler, kadın-erkek karışık).
- Üst üste daire (Tokat omuz halayı) iç içe daire.
- 740 Oyuncuların birbirleri ile tutuşmalarına göre.
- 742 Elele tutuşarak. (Kadın, erkek, kadın-erkek karışık).
- 744 Omuzdan tutuşarak. (Kadın, erkek, kadın-erkek karışık).
- 746 Belden tutuşarak. (Kadın, erkek, kadın-erkek karışık).

- 747 Tutunmadan oynanan oyunlar. (Kadın, erkek, kadın-erkek karışık).
- 760 Bir araçla oynanan oyunlar. (Mendil, sopa, bıçak, mum, kılıç kalkan vb).
(Numara karşısına oynanan alet yazılır). Araçsız oynan oyunlar için bkz. 740).
- 770 Oyuncu sayısına göre.
- 772 Tek kişi ile oynanan.
- 774 İki kişi (çift) ile oynanan.
- 776 Üçlü ve daha çok kişi ile oynanan.
- 800 Düzenleme (Halk Oyunları üzerinde düzenleme çalışmaları). Halk Oyunlarından esinlenerek yapılan çalışmalar. Oyunlarda düzenleme, koreografik çalışma, sahneye uygulama. (Çakır, 1989:12).

3.2. Terim Nedir ?

1. Felsefe, sanat, siyaset, edebiyat veya belirli bir bilim dalında yaygın olarak kullanılan ve genel sözlük anlamı dışında, özel anlamı olan kelime veya kelime grubu (Tdk, 1981:258).
2. Belli bir çalışma alanına, bilim ya da sanata özgü olup tek anlamı bulunan sözcük ya da kavram. Örneğin ; gol futbol, mısra edebiyat, dörtgende bir geometri terimidir (Yeni Kültür Ansiklopedisi, 2002:17).
3. Bir uzmanlık dalı ya da bir konu ile ilgili özel bir anlamı olan, belli bir kavramı karşılayan sözcük (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986:11434).
4. Konuşma dilinde pek kullanılmayan, bilim ve sanatla ilgili bir kavramı belirten kelime (Meydan Larousse, 1990:76).
5. Bir bilim, sanat meslek dalıyla ya da bir konuyla ilgili özel ve belirli bir kavramı anlatan sözcük. Tiyatro terimi, fizik terimi, edebiyat terimi (Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük, 1990:2044).

3.3. Tabir Nedir ?

1. Deyim, düş yorma (Tdk, 1981:755).
2. İfade, anlatma, bir manası olan söz, deyim (Devellioğlu, 1993:1011).

3.4. Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terim ve Tabirler

Türk halk oyunlarında kullanılan terim ve tabirler konusu çalışılmaya ihtiyaç duyulan bir konudur. Alanla ilgili çok az sayıda yapılan teori çalışmalarına iyi bir katkı olması açısından büyük önem taşır. Konuya ait Uzman ve Öğitmenlerden, Terim ve Tabirler hakkında bilgiler alınarak, konuyla ilgili bir çok kaynak taraması yapılarak, 1035 Terim ve Tabire ulaşıldı. Bulunan Terim ve Tabirleri ilk olarak konularına göre ayırmak uygun olduğundan, kendi içinde bölüm bölüm ayrıldı. Kıyafetlerde Kullanılan 424, Takı, Aksesuar ve Süslenmede 84, Müziklerde 38, Oyucuların Oyun İçinde Kullandığı 68, Oyunlar 391, Oyuncular 30 olmak kaydıyla, 6 bölümde Terim ve Tabirler incelendi.

3.4.1. Kıyafetlerde Kullanılan Terim ve Tabirler

ARAHÇIN

Başaya giyilen takke.

ASBAP, ESVAP

Elbise.

ABA, KERİK

Güneydoğu Anadolu bölgesinde soğuktan korunmak amacıyla keçi postundan dikilen, kalın, kolsuz, yelek tipinde giysi.

ARAVİ

Bitlis yöresinde gök mavisi renginde cesareti simgelediği ifade edilen şal-şapık deseni.

AYGIR

Tiftik keçilerinden toplanan kılları inceltmek amacıyla kullanılan çok dişli bir tarak.

ATKI

Boyna dolanan bir giysi parçası.

ALA BAĞACAK

Bele sarmak için pamuklu ipten çarpanayla dokunur. Kolonun bir çeşididir.

ABA

Dervişler v.b. kimseler tarafından, bunun dışında Güneydoğu - Anadolu, illerinin bazılarında su ta giyilen kaba ve kalın kumaşlardan yapılmış elbisedir. Ağrı abası ise ya koyun postundan veya Siirt battaniyesinden yapılır (Gürtuna, 1999:38 – 41).

ARAKÇİN

Kenarlarının ve içinin ter ile yağlanıp kirlenmemesi için külah veya kavuğun altına giyilen takke (Gürtuna, 1999:38–41).

ABA

Arapçadan dilimize geçmiştir. Bir çeşit palto (B.T).

AGABANİ

Bele sarılan kuşak (B.T).

AHMEDİYE

Kalınca, renkli başörtüsü.

ABA

Kaba ve kalın bir yünlü kumaş, bu kumaşdan yapılan esvab ; potur, hırka, cebken, bilhassa paltoya da aba denilir (Koçu, 1967:7).

AGABANİ

Bir çeşid beyaz bez olup üzerine, safran sarısı ipek ile yapraklı dallar işlenmiştir (Koçu, 1967:10).

ARAKÇİN

Kenarlarının ve iinin ter ile yağlanıp kirlenmemesi için külah veya kavuğun altına, giyilen takkenin adı (Koçu, 1967:13).

ARAKİYYE

Tiftikden yapılmış ince, hafif bir klahın adıdır; ismi arabcada ter manasına arak'dan gelir, ter emici, ter toplayıcı anlamındadır (Koçu, 1967:14).

BÖRK

Keçeden yapılan beyaz renkli başlık (B.T)..

BERVANG

Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan, bir çeşit nlk.

BEKIRBEGİ

Yrenin beyleri için dokunduğu söylenen mavi ve beyaz iplerden dokunan dikey çizgili şal, şapik deseni, yenilmezliği ifade eder.

BİRKEYİ

Doğu Anadolu Bölgesinde, beyaz ve mavi iplerle dikilen sık aralıklı dikey çizgili dokunan şal-şapik deseni şıklığı ifade eder.

BİNEFŐİ

Doğu Anadolu Bölgesinde, bordo renkli aşkı simgeleyen şal, şapik rengi.

BİTLİS KUŞAğI

Bitlis yöresinde, sarı, kahverengi, kırmızı ynden dikilen uçları püsküllü beli saran kuşak.

BAğCAK

Bel bağı.

BAĞ

Şalın bel kısmına bağlanan yünden yapılan ip.

BAHRAVA

Mendil.

BARVANLIK

Kadın önlüğü.

BAŞLIK

Başa giyilen giysi parçası (B.T)..

BÜRÜMCÜK

Genelde gömlek yapılan ince kumaş (B.T)..

BELEK

Bir tür kuşak (Erişik, 2002:144).

BİNDALLI

Eski bir kumaş adı; ipekli kumaşların, kadifelerin üzerleri kılardan ile iri yapraklar ve dallar işlenmiş olanlarıdır (Koçu, 1967:39).

BAĞIŞ

Adana yöresinde, kuşağın diğer adı (Gürtuna, 1999 : 4-6).

BÖRK (KEÇE BÖRK-KEÇE KÜLAH)

Yün veya kıldan ıslatılarak dövülmek sureti ile yapılan kalın, kaba kumaştan yapılan külah. Külah, dikişsiz bir tek parça keçeden yapılmıştır. Külahın tepesi sivridir. Hem sade, sarık sarılmada "dal külah" olarak, hem de sarık sarılarak giyilir (Gürtuna, 1999: 38-41).

BEN

Adıyaman yöresinde, kızların kullandığı kuşak (Karakuş, 1996:32-33).

BÖRK, BURK

Külâh (Koçu, 1967:45).

BÜRÜMCÜK

İç gömleği olarak ya da iç gömleğin üstüne giyilen gömlek (Erişik, 2002:144).

ÇARIK

Sığır veya manda derisinden yapılan ayağa giyilen giysi (B.T)..

ÇAPULA

Ham hasıl deri ve gömnden yapılan ayakkabı (B.T).

ÇOKA, CUKA

Artvin ve çevresinde giyilen, cepken yada üst beden giysisi.

ÇUHA

Bir tür kumaş (B.T)..

ÇİMLE

Alından arkaya doğru bağlanan giysi parçasıdır.

ÇEKET

Yünden sıkıştırılarak yayılan, keçeden yapılan bir üst giysidir (B.T)..

ÇARİH, ÇORUH, ÇARIK

Tabaklanmamış sığır derisinden yapılan ve üst kenarı deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayak giyeceği (B.T)..

ÇEVRE

Başörtüsü veya mendil (B.T)..

ÇİT

Başörtüsü, tülbent, yemeni, renkli yazma, çeper, engel (B.T).

CEPGEN

Cepken (B.T).

CİCİ BİCİ

Süslü elbise.

CELLAHİ

Bitlis yöresinde şapığın kol ağzına, beyaz kumaştan dikilen, kol ağzının el içine girmesini engelleyen bir bez parçası.

ÇARIK

Manda derisinden yapılan, etrafı iplerle çevrili ayakkabı (B.T).

ÇAPIK

Tahtadan yapılan bir başlık üzerine kumaş örtülerek meydana gelen bir kadın başlığı.

ÇARIK

Altı kösele üstü deri olan, bir çeşit ayakkabı (B.T).

ÇORAP

Elle işlenerek veya fabrikasyon olarak üretilen bir ayak giysisidir (B.T).

CAMADAN

Kısa ve kolsuz, ön tarafı çapraz kavuşur bir yelectedir. Çuhadan, kadifeden dikilir. Göğüs kenarları, yaka şeritlerle, ince kordonlarla, kaytan veya sıra şeritlerle süslenir. Çuha olsun, kadife olsun sade veya sırma işlemeli mavi, lacivert, mor veya parlak göze çarpan renkler tercih edilir (Gürtuna, 1999:38-41).

CEPKEN

Yakası düz kesim, önü düz veya çapraz, eteği kısadır, ancak bele kadar iner, kolları uzundur, gömlek üstüne giyilir. Giyenin yaşma, içtimai durumuna, mesleğine göre işlemesi ve biçimi değişik olur. Daha çok sırma ile işlenir. Kaytan ile işli olanları da bulunmaktadır (Gürtuna, 1999:38-41).

CÜBBE

En üste giyilen geniş ve bol elbise. Mintan vakası gibi iki santim kadar yumuşak yakası vardır. Her türlü ve her türlü kumaştan yapılır (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇAPRAZ

Göğsü çapraz kavuşan kısa bir yeleğin adıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇEDİK

Ayağa giyilen san sahtiyandan yapılmış ısa ve bol konçlu ayakkabı. Aynı zamanda yarım konçlu lapçin (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇİNÇİNİN

Ankara'da baş örtüsüne verilen ad (Yeşilyurt, 1997:24-26).

CİVAN KAŞI

Tülbent üzerine gayet ince tel ile yapılan bir nakısın, işlemenin adıdır. Daha çok genç civanlar tarafından sarıkları için kullanılır (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇARPANA, ZÜLÜFLÜK

Diyarbakır yöresinde, alın ve şakak kısmından yan çeneye doğru üçgen şekilde inen, yanağın iki tarafını kaplayan genellikle kadife kumaşların tercih edildiği ve üstü altınlarla süslenen takıdır (Metin, 2002 :18-20).

ÇİVEKİ

Zik denilen ince yumuşak deriden yapılan ayağı bacak ile beraber örten, altı ince vidala deriden sapılan çizmedir (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇİZME

Ayağı bacak ile beraber örten, koncu baldıra hatta diz kapağına kadar çıkan, uzun konçlu bir ayakkabıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇORAP

Yünden, iplikten sade siyah, beyaz, bendinden nakışlı ve türlü türlü renklerde boyanmış iplerle karışık, nakışlı örülür. Giyim kuşamı tamamlar. İplikten örülene tire çorap, yünden örülene yün çorap denir. Nakışlarına, uzunluklarına göre isimlendirilir. Çoraplar iki şiş, üç şiş, dört şişle örülür ve buna göre de isim alır (Gürtuna, 1999:38-41).

CİSTİK

Siyah vidala deriden, altı manda gönünden, yarım ökçe topuklu, makosen ayakkabıdır. Genelde Erzurum dadaşı ayağına zıvka altına cistik giyer (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇAPULA

Karadeniz ve Kuzey Doğu Anadolu halkının giydiği erkeklere mahsus bir çeşit ayakkabı. Çizmenin yanında yaz ve kış giyilen tek tip ayakkabıdır. Burnu kalkıktır (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇARIK

Manda gönünün sırt kısmından yapılan bir çeşit yün çorapla giyilen ayakkabıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

ÇEVRE

Kenarları kıvrılmış, oya veya işleme nakışlarla süslenmiş büyük mendil. Silahlığın üzerine atılır (Gürtuna, 1999:38-41).

CIZLAVUT

Bir çeşit lastik ayakkabı.

ÇAPULA

Ayakkabı (B.T).

ÇEMBER

Kadın başörtüsü (B.T).

ÇEVRE

Mendil (B.T).

ÇİTİ

İğne oyalı yazma (B.T).

CAMEDAN

Camadan da denilir; eskiden giyilen kısa ve kolsuz, ön tarafı çapraz kavuşur bir yelek (Koçu, 1967:49).

CANFES

Eski ipekli kumaşlardan biri/ gayet İnce, mat ve daima düz renk olur; sarı, mor, yeşil muhtelif renklerdeki canfesin en makbulü de al canfes olmuştur. Yazlık ferace, şalvar, mintan yapılırdı (Koçu, 1967:50).

CEBKEN

Zamanımızın ceketi yerinde askere, esnafa, rencbere mahsus eski bir üstlüğün adı, en makbulleri çuhadan kesilirdi. Gömlek üstüne giyilir, giyenin yaşına, içtimaî mevkiine, mesleğine göre altında uzun paçalı çakşır, diz çakşırı, potur, şalvar, hattâ kara bez don bulunurdu. Yakası düz kesim, önü düz veya çapraz, eteği kısa, ancak bele kadar inerdi ve kollan uzun, el üstüne kadar düşerdi (Koçu, 1967:51).

CUNA, CUNA YAŞMAK

Tülbend nev'inden bir ince bez, bu bezden yapılan yaşmak (Koçu, 1967:57).

ÇAKŞIR

Zamanımızda, çeşidinin adı ne olursa olsun erkek esvabının iç donu üstüne giyilen parçası pantolon adını taşır (Koçu, 1967:59).

ÇALMA

Sıvama olmayıp ötesinde berisinde bir takım işleme çiçekleri olan sarıklık bir bezin, tülbendin, adı (Koçu, 1967 : 61).

ÇAPRAZ

Göğsü çapraz kavuşan kısa bir yeleğin adı; göğüsleri çapraz kavuşan ve salta denilen kısa ceketlere de, giyenlere nisbetle Aşçı Çaprazı, Laz Çapraz denilirdi (Koçu, 1967:61).

ÇAPRAZ

Çapraz takılan fişeklik, palaska, Silâhlık. Eskiden kuşak üzerine takılan silâhlık, yahud cebe (zırh) mâden kuşak hakkında kullanılır bir tabirdir (Koçu, 1967:62).

ÇAPULA

Bilhassa Karadeniz yalısı halkının giydiği erkeklere mahsus bir çeşid ayakkabının adı (Koçu, 1967:63).

ÇARIK,

Köylümüzün en yaygın ve en makbul ayakkabısı (Koçu, 1967:64).

ÇATMA

Gayet sağlam dokunmuş kabartma çiçekli ipek kadife eski bir Türk kumaşının adı (Koçu, 1967:68).

ÇEDİK

Eskiden kadın ve erkeklerin giydikleri sarı sahtiyandan yapılır kısa ve bol konçlu ayakkabı (Koçu, 1967:69).

ÇEKME

Kadın ve erkekler tarafından iş başında, bilhassa üst.kirletici işler başında giyilen uzun, geniş, bol bir iş şalvarının, iş donunun adı (Koçu, 1967:69).

ÇENBER

Boyun veya alına bağlanan yemeni (Koçu, 1967:70).

ÇENTİYAN

Erkek esvabına benzeyen kadın şalvarı ki köylükde giyerler (Koçu, 1967:70).

ÇEVRE

Kenarları kıvrılmış, oya ile yahud işleme nakışlarla süslenmiş yağlık, mendil. Yazma ve sırmalı olmak üzere iki türüsü vardır. Yazma Çevre ve Sırmalı Çevre denilir (Koçu, 1967:71).

ÇİNTAMANI

XVI yüzyıldan başlayarak Türk kumaşları ve dolayısı ile giyim eşyası üzerinde kullanılmış bir işleme motifinin adıdır (Koçu, 1967:75).

ÇİT

Üzeri çiçekli ve şekilli pamuk bez, basma (Koçu, 1967:77).

ÇİTARİ

İpekle karışık pamuk ipliği ile dokunmuş san ve kırmızı çubuklu bir kumaş (Koçu, 1967:77).

ÇİZME

Ayağı bacak ile beraber örten, koruyan ayakkabı, koncu baldıra, hattâ diz kapağına kadar çıkan uzun konçlu ayakkabı (Koçu, 1967:77).

ÇORAB

Ayağa giyilen örme şey (Koçu, 1967:78).

ÇUHA

Yün mensucat (dokumalar), yünlü kumaşdan yapılan esvab (Koçu, 1967:82).

ÇİVEKİ

Bir tür çizme (Erişik, 2002:144).

ÇAKŞIR

İç donu üzerine giyilen, dizden aşağısı dar olan bir tür şalvardır (Erişik, 2002:144).

DERPİ

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesinde, şalvarın bir diğer adıdır.

DON

Şalvar (B.T).

DARABULUS, TRABULUS

Kuşak (B.T).

DOLAK, ÇEKME

Yazmanın üzerine dolanan bir tür kuşak.

DRERİ

Bitlis yöresinde, eşit aralıklarla işlenmiş dikey siyah beyaz çizgili şal, şapık deseni. Evine bağlılığı simgeler.

DON

Yünden sıkıştırılarak, keçeden yapılan, paçaları düğmeli bir ayak giysisi (B.T).

DALLAMA

Tokat ve civarında kullanılan yelek.

DIŞ SAYA

Dışa giyilen bir üst giysi parçası (B.T).

DOLAH

Atkı, kaşkol veya kuşak (B.T).

DÖLBENT

Tülbent.

DALFES

Dışı bordo renkli olup, püsküllü bir başlıktır.

DEĞİRMİ

Yuvarlak çit.

DON

Vücutu belden aşağı topuklara kadar örten ve bacaklar için iki paçası bulunan ten üstüne giyilen, "İç donu" da denilen bir iç çamaşırıdır. Ayrıca "tuman" da denilir. Erkek donunun kesimi kadın donunun kesiminden farklıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

DELME YELEK

İçliğin üstüne, abanın altına giyilir. Kapaklı, kapaksız diye iki çeşidi vardır (Gürtuna, 1999:38-41).

DOLAMA

Adana yöresinde, eteklik, yaşlı bayanlar giyer (Gürtuna, 1999:4-6).

DERPE

Adıyaman yöresinde, kız şalvarı (Karakuş, 1996 :32-33).

DALFES

Üzerine dülbend ve çenber her hangi bir şey sarılmamış fes (Koçu, 1967:85).

DESTAR

Kavuk, külah, fesin etrafına sarılan sarık (Koçu, 1967:87).

DESTİMAL

Dilimize farscadan alınmıştır; el silecek şey, elbezi, yağlık, peşkir demektir (Koçu, 1967:88).

DEVE TABANİ

Bursa da dokunan bir nevi kumaşın adı (Koçu, 1967:89).

DİMİ

Gayet sık dokunmuş bir kaba bezin adı (Koçu, 1967:91).

DOLAK

Bacağa, baldıra tozluk yerine doladıkları çuha kenarı, ensiz şayak, aba (Koçu, 1967:92).

DOLAMA

Çuhadan.entari gibi, önü açık olarak ilik düğme ile kapanmayarak kavuşturulur ve üstüne kuşak bağlanır eski bir libas (esvab) (Koçu, 1967:92).

DON

Vücudu belden aşağı topuklara kadar örten, ve bacaklar için iki paçası bulunan ve ten üstüne giyilen bir iç çamaşırı; tasrih ile "iç donu", ayrıca "tuman" da denilir (Koçu, 1967 : 93).

DUVAK

Gelinin veya yeni doğmuş çocuğun başına takılıp yüzünü örten tül den ve telli süslü örtü (Koçu, 1967:97).

DÜLBEND

Pek ince beyaz bez, sarıklık bez (Koçu, 1967:98).

ÇAPİLYE

Çarık (B.T).

ETEK

El tezgahlarında dokunan çuha parçasından yapılan bir beden giysisidir (B.T).

EDİK

Çizme (B.T).

ELMALI FİNDİ

Tokat yöresi ve civarında kullanılan, kadın baş örtüsü.

EYVAH EYVAH

Diyarbakır yöresinde, ekip başının oyunda kendini müziğin ve oyunun zevkine varması ile coşku ve sevincini ekiptekilerle paylaşmak isterken kullanmış olduğu yöresel bir nida.

EGAL

Bitlis yöresinde, yün veya pamuklu kumaştan dokumadan yapılan baş bağıdır. Genellikle kışın soğuktan korunmak amacıyla kullanılır.

ERESİN

Şırnak yöresinde, şal, şapık yapımında kullanılan ince dişli bir tarak.

EDİK

Ayakkabı (B.T).

EFE

Adana yöresinde, başlığa verilen ad (Gürtuna, 1999:4-6).

EDİK

Her tarafı yumuşak ve renkli sahtiyandan yapılmış yarım konçlu lapçın (Gürtuna, 1999:38-41).

ELİFİ ŞALVAR

Üst kısmı pantolondan genişçe, asıl şalvardan dar olup, ağ kısmı da tamamen derlenmiş toplanmıştır (Gürtuna, 1999:38-41).

ELİFİ ŞALVAR

Sadece “Elifi” de denilir; kesimi pantolon kesiminin aynı bir şalvar (Koçu, 1967:101).

ENTARİ, ANTERİ

Kelimenin aslı Türkçedir, (eski yazımızda E diye okunarak) elif harfi ile yazılır, arablar bu Türkçe ismi almışlar, ayın harfi ile yazarak Anteri demişlerdir, (sonra

bizde de arab imlası ile yazanlar olmuştur) ; basma, patiska ve sair kumaşlardan yapılır uzun bir libas, düz ve süssüz kadın esvabı; eskiden erkekler tarafından da giyilmiştir (Koçu, 1967:102).

FUTA

Bir iş işlerken, veya hamamda, sair ahvalde bele bağlanan ipek peştamal (Koçu, 1967:119).

FRENK BAĞI

Ortası fiyonk şeklinde, yanları geniş zincirli olan bir aksesuar.

FES

Keçe kumaştan yapılan, etrafı alın altınlarıyla çevrili kadın başlığıdır (B.T).

FİSTAN

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesinde, kadife kumaştan boyu ayak bileklerine kadar, yakası daire kesimli, yaka arkası düğmeli üzerinde işlemler bulunan kadın giysisi.

FERMENE

Sırma işli kadifeden yapılan, uzun kollu cepken.

FİNOFES

Diyarbakır yöresinde kullanılan küçük fes.

FES

Koyu kırmızı, bordo renkli çuhadan yapılmış, silindir şeklinde bir başlıktır. Fes genel olarak eğri giyilir. Kaş üstüne kadar eğik olur. Bazen ön tarafa doğru düz olarak giyilir. Üst ortaya bir ucu fese bağlı, bir ucu serbest iplik demeti şeklindeki püskül takılır (Gürtuna, 1999:38-41).

FİSTAN

Aslı, belden aşağı giyilen, günümüzde boydan da giyilen bol giyimli bir kadın giysisidir (Erişik, 2002:144).

FERACE, KADIN FERACESİ

Kadınların sokakda yaşamakla beraber giydikleri üst esvabı (Koçu, 1967:108).

FERACE, ERKEK FERACESİ

Aslı arabca “Ferace” dir, fakat şiirde vezin zarureti veya lugatperdazlık olmadıkça daima Ferace denile gelmiştir. Ulemanın giydiği pek geniş ve (yine çok geniş olan) kollan yarık bir nevi biniş (Koçu, 1967:107).

FERMENE

1. Harda işlenmiş ve yuvarlak yanlı yelek. 2. Harda işlenmiş esnaf ve şaire takımına (ayak takımına) mahsus, her nevi elbise (Koçu, 1967:111).

FES

Kuzey Afrikanın batısında Fas şehrinde icad edilmiş kırmızı renkli bir baş kisvesidir (Koçu, 1967:113).

GÖMLEK

İnce, yumuşak bezlerden yapılır, Gömleklik bezler düz beyaz veya beyaz üzerine kırmızı, sarı, mavi renklerle ince çubuklu olarak dokunur (Gürtuna, 1999:38-41).

GÖYNEK

İç giysi (B.T.)

GEYME

İçlik bir tür gömleğe verilen ad (Erişik, 2002:145).

GÖĞEBAKAN

Çizme türü bir ayakkabı (Erişik, 2002:145).

GÖĞÜSLÜK

Vücutu sımsıkı saran bir üst giysi parçasıdır (Erişik, 2002:145).

GREP (KREP)

Çoğunlukla başlıklarda kullanılan bir tür ince yemeni (Erişik, 2002:145).

GÜDÜK

Adana yöresinde, gömleğin diğer adı (Gürtuna, 1999:4-6).

GÖMLEK

Doğrusu Gönlek'dir; gön deri, ten demektir, gönlek, çıplak tene giyilen şey demektir (Koçu, 1967:125).

GIRA

Çarığın bir diğer adıdır.

GEJ

Bitlis yöresinde, şal, şapık kumaşının diğer ismidir.

GAZEKİ, SALTA

Tokat yöresi çevresinde kullanılan kadın cepkeni.

GÖKLÜ BÜKME, GÖYNEK

Mavi çizgili bükme.

GÖMLEK, KÖYNEK

Yerli dokuma kumaşlardan yapılır. Günümüzde düz kumaşta kullanılmaktadır. Hakim yakadır. Kol ağzı saat kapağı denilen şekilde yapılmıştır. Krem, beyaz ve bej rengi kullanılabilir.

GÖYNEK, İŞLİK

Gömlek.

GABANAH

Başa vurulan geniş şapka.

GALLIK

Büyük kalın yün çorap.

GALOŞ

Ayağa giyilen topuksuz ayakkabı (B.T).

GARADAN

Kadın şalvarı, kara don.

GARİP

Arapça'dan dilimize geçen bir kelimedir. Çingene anlamında kullanılır.

GEYME

Bayan gömleği, kadınların şalvarla birlikte giydikleri, pamuklu dokuma, çizgili kumaştan üstlük

GIRNATA

Elazığ yöresinde klarinetin diğer bir adıdır.

GUŞAH

Kuşak.

GÖN

Sığır derisi (B.T).

GÖYNEK

Dokuma alacadan yapılır , içlik yerine kullanılır.

GABARA

Ayakkabının altında yuvarlak demirden yapılan, yürüdükçe ses çıkartmak için ayakkabının altına çakılan yuvarlak demir parçasıdır (B.T).

GÖN ÇARIK

Sığır derisinden yapılıdır (B.T).

GEYME

İçlik bir tür gömleğe verilen ad (Erişik, 2002 : 145).

GÖĞEBAKAN

Çizme türü bir ayakkabı (Erişik, 2002 : 145).

GREP (KREP)

Çoğunlukla başlıklarda kullanılan bir tür ince yemeni (Erişik, 2002 : 145).

HAMAYLI

Üzerinde ayet yada duaların yazılı olduğu kağıtları muhafaza eden bu takıların silindirik biçimli telkâri olanlarının yanında, çok ince sigara tabakası şeklinde kapaklı olanları da vardır. Boyuna takılan bu takı koltuk altından bele doğru sarkar (B.T).

HIRİK

Elazığ yöresi ve civarında, eski ayakkabıya verilen addır.

HARİK

Bitlis yöresi ve civarında, alt tarafı kendir ipinden; üst tarafı keçi kılından örülen ayakkabıdır. Üst tarafta çeşitli işlemler bulunur.

HOKA

Erkek başlığı.

HABA, BEYNAMAZ HABASI, ÇÜRÜK HABA, GÖK HABA

Aba.

HİNDİ

Bir tür yazma (Erişik, 2002:145).

HARİK

Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan bir çeşit ayakkabı.

İÇLİK

Kışın esvab altına giyilen pamuklu yelek (Koçu, 1967:133).

İHRAM

Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan yün başörtü.

İÇ SAYA

Tokat yöresi ve civarında, içe giyilen bir içlik.

İÇ GÖYNEĞİ

Dize kadar uzun gömlek (B.T).

İPEKLİ BÜKME, GÖYNEK

Sarı çizgili gömlek

İÇLİK, İÇLÜK

Gömlek

İÇLİK, TUMAN

Kadınlarda boyu belden ayak bileğine kadar, erkeklerde belden diz altına kadar, paçaları bağlı pamuklu kumaştan yapılan iç giyim parçası (B.T).

İĞ

Yün eğirmek amacıyla kullanılan saplı topaçlara verilen isim.

IRLAMAK

Çağırarak, türkü söylemek (B.T).

İŞLEK

Gömlek.

İBRIYE

Kadınların beyaz neçek üzerine bağladıkları renkli bir kumaş parçasıdır. Genelde ipek veya satenden yapılır.

KOFİ

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, fes şeklinde yapılan karton kalıp üzerine uzun kumaş parçası sarma yoluyla elde edilen bir başlıktır.

KULLİK

Kulak üstünden başa sarılan örtü.

KALIK

Ayakkabı.

KARATUMAN

Bayan şalvarı.

KEFİYE

Pamuklu dokumadan genellikle siyah, ince erkek baş bağı genellikle yazın kullanılır (B.T).

KEHME

Bitlis yöresinde, mor renkli kibarlığı ifade eden şal-şapık kumaşı.

KOÇERİ

Doğu Anadolu bölgesinde, fistanın üstüne giyilen uzun kollu üçetek. Göçebe yaşayanlar tarafından kullanıldığı için Koçeri ismini almıştır. Önü açık ve düğmesizdir.

KÖNEK, KÖNLEK

Bitlis yöresi ve civarında, desenli veya beyaz pamuklu kumaştan dokunmuş öñü düğmeli hakim yaka giyim parçası.

KÖKBOYASI

Şırnak yöresinde, içinde hiçbir kimyasal madde bulunmayan tamamen doğal ürünlerden yapılan, şal-şapık kumaşına renk verirken kullanılan boya türü.

KOÇ

Şırnak yöresinde, kökboyası ile renklendirilen şal-şapık tahta kalıpların içine konarak yaklaşık on iki saat bekletilir. Bu kalıplara koç adı verilir.

KOFİ

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, kırmızı veya siyah renkte keçe veya kalın kumaştan yapılan etrafı uzun saça benzeyen siyah püsküllerle çevrili kadın baş giyim parçası.

KUTTUK, GUTTİK

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, cekete benzer uzun kolludur. Boyu diz ile kalça arasındadır. Üstü kalın siyah kaytanlarla süslenmiş kadın giysisidir.

KALIÇ, POTİN

Güneydoğu Anadolu bölgemizde, topuksuz ağız geniş postal ve kara lastik yaygın ayakkabı türleridir.

KEMER

Farsça'dan dilimize geçmiştir. Telkari olarak gümüşten yapılır. Tokaları değişik modellerdedir (B.T).

KIRCAR

Kılın sıkıştırılmasıyla çobanın üşmemesi için yapılır. Üzerinde başlık vardır.

KAYTAN

Kolon.

KABALAK

Karadeniz bölgesinde, kaşkole benzeyen baş giysisi.

KOP, GOP

Çarığı bağlamaya yarayan ipler (B.T).

KOFİYA

Keçeden yapılan ucu sivri baş giysisi.

KÜLAH

Farsça'dan dilimize geçen bir kelime olup, yünden örülerek yapılan bir başlık.

KOTİK

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde, kadınların üste giydikleri cepkene verilen addır. Kadifeden yapılır, işlemeli ve kolları kısadır.

KÜLLİG, KÖMMİK

Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan bir çeşit başlık.

KALAŞ KUNDURA

Mardin yöresinde, kadınların özel günlerde giydikleri bir ayakkabı türüdür.

KARTAL KANAT CEPKEN

Genelde çuha veya kadife kumaş üzerine kaytan veya sırma ile işli, camadanın üzerine giyilen, omuzlardan kartal kanat tabir edilen parçaları bulunan gösterişli bir cepkendir, Kartal kanatlar istenirse, kollan tamamen sarar (Gürtuna, 1999:38-41).

KAZEKİ

Genelde çuha kumaştan yapılan kenarları siyah kaytan işli, yeleşin üzerine giyilen bir nevi cekettir. Genelde lacivert renkler seçilir. Yakasız, kollar düz kesimdir, Boyu bele kadar uzanır (Gürtuna, 1999:38-41).

KALÇIN

Koncu diz kapağına kadar çıkan kışlık kalın çorap. Pabuçla veya çizme altına giyilir. O kadar sıkı örülür ki, tabanı üzerine konulduğunda dimdik durur, papuç ile giyildiği zaman baldırdan sıyrılıp düşmez. Abadan kesilerek dikilen kalçınlar da vardır (Gürtuna, 1999:38-41).

KALOŞ

Potin üstüne giyilen yalnız sokaklık ayakkabı. Kaloş ne kadar hafif olursa o kadar makbuldür (Gürtuna, 1999:38 - 41).

KATIR

Kırmızı kara nalçalı, tahta topuklu, tabanı demir çivili, kabaralı kaba kunduranın adı. "Katır yemeni" de denilir (Gürtuna, 1999:38-41).

KAPÇİN

İnce deriden yapılmış olup, çizme gibidir. Yanlarında ilik yerleri vardır. Altına ya yemeni veya cimcime giyilir (Gürtuna, 1999:38-41).

KUNDURA

Konçsuz bir iki parmak topuklu, ökçe altı demin nalçalı, taban altı kabaralı (demir çivili) ağır ve kaba ayakkabı (Gürtuna, 1999:38 - 41).

KUŞAK

Beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kuşak. Kuşak erkek giyiminde çok önemli bir yer tutar. Bağlanış ve dokunuş şekline göre isimler alır (Gürtuna, 1999:38-41).

KRAS

Adıyaman yöresinde, basma kumaştan yapılan, bedene giyilen ve dizlere kadar uzanan iç gömlek (Karakuş, 1996:32, 33).

KALPAK

Genelde koyun postundan, astragandan yapılan geniş bir silindir görünümünde, gösterişli bir başlıktır (Gürtuna, 1999:38-41).

KAPAŞON

Kukulata gibi başı saran, iki ucu 100 - 120 cm. uzunluğunda olup, özel sarılma şekliyle başı yapılan bir üstlüktür. Cepkenden farkı kollarının tamamen ceket koluna benzemesidir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

KEFİYE

Alın üzerinden kendine ..mahsus bir bağcık kordon ile sımsıkı sarılıp tutturulur. Alın açık kalır. Örtünün geri kalan kısmı omuzlara ve sırtta dökülür. Başa sarılan ve uçlarında ipekten püskülleri' bulunan ipek dokuma ince bir örtüdür (Gürtuna, 1999:38-41).

KEJ, KEJİK

Diyarbakır yöresinde, yaklaşık 4-5 metre uzunluğunda 5-6 santim eninde yünden yapılan nakışlı bir türlü kalın kendirdir. Bazı yörelerde kolon adını alır (Metin, 2002:18-20).

KIRON

Eskişehir yöresinde, bir kadın cepkeni (Zengin, 1997:4-5).

KÖYNEK

Bitlis yöresinde, erkeklerin iç kısma giydiği, desenli kumaştan yapılan düğmeli bir giysidir (Törehan, 2000:95-97).

KARİK

Doğu Anadolu bölgesinde, üstü keçi kılından, altı ipten yapılan bir çeşit ayakkabı.

KEÇİK

Baş örtüsü.

KEPENEK

Çobanların kullandıkları keçeden yapılan bir üst giysi (B.T).

KADAMAZ

Eskişehir'in orijinal isimli bir oyunudur (Tan, Çakır, 1997:59).

KOCİK

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan, bir çeşit ceket.

KUŞAK

Bele sarılan enli kumaş (B.T).

KABA

Kaba, en basit tarifi ile önü dâima açık duran, kapanmayan kaftanın adıdır (Koçu, 1967:136).

KAFTAN

1828 den önceki eski kıyâfette en üste giyilen astarsız esvab, entari, bilhassa erkek entarisinin adı (Koçu, 1967:137).

KALPAK

Tüylü ve postlu külah (Koçu, 1967:142).

KEBE

En kalın keçenin adı, çoban kepenekleri kebeden yapılır (Koçu, 1967:152).

KEÇE

İplikten dokunmamış, yün veya kıldan, ıslatılarak dövülmek sureti ile yapılan kalın, kaba kumaş. En kabası da Kebe adını taşır (Koçu, 1967:152)

KEPENEK

Kışın çobanlar ve katırcılar. tarafından kullanılır kebe üstlüğün adı (Koçu, 1967:153).

KERRAKE

İnce sofdan yapılı hafif bir cübbenin adı (Koçu, 1967:154).

KETFIYE

Kefiye de denilir; omuzları dahi örtmek üzere başa sarılan ipekden püsküllü ince örtü. Baş ve yüzü güneşin hararetinden muhâfaza eder (Koçu, 1967:156).

KİRPAS, KİRBAS

Astarlık bezin eski adı: keten ipliğinden yahud pamuk ipliğinden dokunur (Koçu, 1967:157).

KULAKÇIN

Takke ve külahın (bilhassa kalpağın) kulakları örten kenarı, kıvrımı (Koçu, 1967:159).

KUNDAK YEMENİ

Kadın baş yemenisi iki şekilde bağlanır, birine kundak yemeni, birine de salma yemeni denilir (Koçu, 1967:160).

KUŞAK

Beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaş, şal ve saire (Koçu, 1967:160).

KUTNU, KUTNİ

Kutun arabca pamuk demektir, dilimizde pamuklu dokumalara Kutnu (Kutni) denilir (Koçu, 1967:161).

KÜLAH

Türlü çeşitleri ile yüzyıllar boyunca yalnız erkekler ve asker ile her tabakadan halk tarafından giyilmiş bir serpuş (Koçu, 1967:162).

KAYTAN

Belbağı (Erişik, 2002:145).

KOLAN

Bir tür kıl örme şal (Erişik, 2002:145).

KAPALI BAR

Bar tutuşurken bitişik durmak suretiyle dizilmelerine denir (Özbilgin, 1995:43).

KOLTUK

Barbaşı'nın dizilişine göre hemen solunda olan oyuncu (Özbilgin, 1995:43).

LAPÇIN

Gaytanla bağlanır kulaklı mest. Mestin uzun konçlusudur, ağzı, kısa bir çizme gibi baldıra kadar çıkar ve bir kolanla baldır üstünden bağlanır. Daima kundura ile giyilir, mest-kundura gibi lapçin -kundura tâbiri de vardır (Koçu, 1967:167).

LİBADE

Dikişli pamuklu kısa hırka (Koçu, 1967:168).

LAPÇIN

Lastikli ayakkabı.

LEÇEK

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, kadın başörtüsü.

LAÇÇIBANA

En doğu illerimizin bazı dağlık köylerinde yürütülen oyundur (Tan, Çakır, 1997:155).

LAPÇIN

Tabanı meşinden, gaytanla bağlanan kulaklı mest. Mestin uzun konçlusudur, ağzı kısa bir çizme gibidir, baldıra kadar çıkar. Bir kolonla baldır üstünden bağlanır. Daima kundura ile giyilir. Onun için de lapçin-kundura da denilir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

LATA

Cübbenin üstüne giyilir, setre gibi iki santim dik yakası vardır Barut renginde olup, çuha kumaştan yapılmıştır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

MARHAME

Mardin yöresinde, uçları iğne oyalı ve üstü nakışlı, kemere takılan büyük mendildir.

MAŞALLAH

Üzerinde dini ayetler yazılı, etrafı saçaklı, plaka halinde bir nazarlık (B.T).

MASURA DOLAP

Tiftik kılları ip haline dönüştükten sonra iplerin yumak haline dönüştürülmesini sağlayan elle çevrilen tahtadan yapılmış bir tür makine.

MERHEME

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, genellikle beyaz fazla süslü olmayan bazen iğne oyalarıyla kenarları işlenmiş ekseriyetle yaşlı kadınlar tarafından kullanılan baş örtüsü.

MİNTAN

Farsça'dan dilimize geçmiş, beyaz veya desenli pamuklu kumaştan dokunmuş önlü düğmeli hakim yaka gömlek (B.T).

MEMLEKET

Diyarbakır yöresinde, yazın içe giyilen bir kadın giysisi.

MELENKOF

Diyarbakır töresinde yazın içe giyilen kadın giysisi.

MELHEME

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, mendilin bir diğer adıdır.

MEST

Taban ve yüzü yumuşak deriden, incik kemiğinin üstüne kadar çıkan kısa konçlu, düğmesiz ve bağısızdır. Ayağa tıpkı çorap gibi giyilir. Sarı veya siyah sahtiyandan yapılır. Uzun boğazlı veya kısa boğazlı olur (Gürtuna, 1999:38-41).

MERKUP

Mest ve çedik üzerine giyilen sarı meşinden yapılmış kunduranın adıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

MİNTAN

İç gömleği üstüne giyilir. Etekleri kalçaları örtecek kadar uzundur Uzun kollu, düz yakalı, önü entari gibi yarım yırtmaçlı-olup, yırtmacı 3-4 düğme ile kapanır. Dış gömleği olarak baştan geçirilip giyilir. Kollarının bitimi yırtmaçlı olup, düz bir kol kapağı eklenir. Bu kapak, üstünden bir sedef veya taş düğme ile iliklenir (Gürtuna, 1999:38-41).

MEŞLAH

Mardin yöresinde, erkek giysilerine verilen ad (Florans, 1998:24-25).

MİNOSE

Bursa yöresinde menekşe oyununun diğer adı (Bombacı, 1998:40-41).

MERHEME, LEÇEK, LAÇİK

Bitlis yöresinde, saçları görülmeyecek şekilde boydan boya başa örtülen ince, beyaz ve sık dokunmuş örtüdür. Etrafı elle örülmüş oyalara ve pullarla çevrilidir (Törehan, 2000:95-97).

MARHAMA

Şanlıurfa yöresinde, mendildir ve aksesuar olarak kullanılır (Güner, 1998:28, 29).

MAKRAMA

Arapça isim; kenarı işlemeli destimal, havlu, peşkir ; halk ağzında mahrama denilir (Koçu, 1967:169).

MANTİN

Fransızcadan alınmış isim; camfesden kalın bir cins ipekli kumaş. (Koçu, 1967:170).

MENDİL

Aslı arabca Mindil'dir; gözyaşı, yüz, burun, el silmeye mahsus olarak cebde taşınır pamuk, keten yahud ipekden dört köşeli dokunmuş, kumaş parçası. (Koçu, 1967:172).

MERKUP

Mest ve Çedik üzerine giyilen san Meşinden yapılmış kunduranın adı. (Koçu, 1967:173).

MİNTAN

Farsça "Nimten" isminden alınmadır; eskiden ekseriya nimten yazılırdı; mintan halk ağzı söylenişidir, iç gömleği üstüne giyilir. (Koçu, 1967:174).

MUSKA

"Nüsha" nın halk ağzı söylenişi; Tılsım gibi, hastalıktan ve bir afetden korunmak için yazılan ve üstde taşman dua (Koçu, 1967:177).

MAŞALLAH

Bir tür altın takı (Erişik, 2002:145).

MERKUP

Başa bağlanan bir tür yemeni (Erişik, 2002:145).

NEÇEK

Beyaz kumaştan olan bir baş örtüsüdür.

ÖRTÜK

Başörtüsü, yazma tülbent.

ÖNLÜK

Üzeri çeşitli kanaviçe ve çift iğne süslemeleri ile desenlendirilmiş olup, sadeleri de vardır. Kumaş rengi genellikle siyah tercih edilir. Her renk kullanılabilir (B.T).

ÖNİK

Kökboyasıyla kaynatılan şal-şapık tahta kalıplara sarılır. Bu kalıplara önük denir.

ÖNCEK

Ege bölgesinde, üçeteğin önüne bağlanan bir önlük.

NAR MANİ (HARMANIYE)

Kolsuz, bazen kukulatalı üst giysi, pelerin (Gürtuna, 1999:38-41).

ÖNCEK (ÖNLÜK)

Öne bağlanan bir tür peştamal (Erişik, 2002:146).

PEŞLİ ENTERİ

Üç eteğe verilen addır.

PÜSKÜLLÜ BEL BAĞI, TOSYA KUŞAĞI

Bir çeşit kuşak.

PARÇALI FES

Başlık (B.T).

POÇÇIKLI KUNDURA

Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan bir ayakkabı türü.

PUŞU

İnce ipek ve pamuktan dokunur. Beyaz, siyah, bordo ve renkli olanları da vardır. Kenarlarında sarkan iplerin uçlarına renkli püsküller takılır (B.T).

PAÇA

Ayağına giyilen işliktir (B.T).

PİCAMA

Şalvarın ağı dar olandır.

PENÇMEKÜK

Bitlis yöresinde şal-şapik dokuma şeklidir. Bu dokumada ana mekük haricinde beş mekük daha kullanılır bu meküklerle beyaz zemin üzerine çiçek motifleri işlenir.

PIŞTPEZ

Bitlis yöresinde, açık bej renginde kibarlığı simgeleyen şal, şapik kumaşı.

PUŞİ

Başı çepeçevre dolayıp uçlarına sağ veya sol kulak üstünde düğüm atılarak bağlanan erkek baş bağıdır (B.T).

PAPUÇ

Farsça'dan dilimize geçmiş bir kelimedir, ayakkabı (B.T).

PUÇİK

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, bir tür ayakkabı.

PÖRK

Takke.

PİNE

Ayakkabı pençesi.

POSTAL

Farsça'dan dilimize geçmiş, deriden yapılır. Altı kösele ve topuksuzdur. Kırmızı, siyah ve kahverengi renkleri olan bir ayakkabı çeşididir (B.T).

POTUR

Giyildiğinde arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar; şalvar, çakşır, pantolon gibi erkekler tarafından vücudun belden aşağı kısmına giyilir. Adını kırma ve buruşuk anlamında pot isminden almıştır, Poturun ön tarafı adeta pantolon önü gibidir. Bacak çatalı arasından bir, en çok iki, üç kırma yaparak toplanmıştır. Arka tarafı, şalvar ağı gibi kırmalı, potlu, körüklü olarak sarkıktır. Poturun hususiyeti, diz kapaklarına kadar pantolon bacağı kesimine indikten sonra, bacakların alt kısmında baldıra sımsıkı yapışır olmasıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

POTİN

Koncu incik kemikleri üstüne kadar çıkan, bağlı, düğmeli veya yandan lastikli ayakkabı. Fotinde denir (Gürtuna, 1999:38-41).

POSTAL

Kaba potinlere denilir (Gürtuna, 1999:38-41).

PAPUÇ

Yemeni, mest, kundura, terlik gibi türlü adlar verilen çeşitli, biçimdeki ayakkabılara verilen genel isim (Gürtuna, 1999:38-41).

PAPAK

Daha çok Azerbaycan ve Kafkasya'da giyilen, kuzu derisinden veya yününden yapılan, uzun tüylü başlık.

POŞU

El tezgahlarında dokunan, çıplak başa sarıldığı gibi, boyuna da bağlanır veya kavuk, külâh ve fes etrafına da sarık gibi sarıldığı da vakidir (Gürtuna, 1999:38-41).

PAPAK

Keçi yününden kalınca örülen başı boyu hizasına-kadar kardan, soğuktan koruyan bir başlıktır. Örüldüğünde göz, burun, ağız kısmı açık bırakılır. Boyuna kadar uzanan kısmı istenirse uç kısımlarından kıvrılarak takke gibi başa geçirilir (Gürtuna, 1999:38-41).

PAPAK

Koyun, kuzu postundan yapılan bir çeşit kaba kalpağın adı (Koçu, 1967:188).

PASMAK, BAŞMAK

Ayakkabı, pabuç (Koçu, 1967:188).

PENBEÇUL

Altı üstü pamuk ipliği ile dokunmuş gömleklik ince bezin adı (Koçu, 1967:190).

PENBEZAR

Altı pamuk ipliği ile bürümcük, üstü sırf bürümcük bir çeşid ince gömleklik bezin adı (Koçu, 1967:190).

POTUR

Kıçında kırmaları çok, bacakları dar kisve (Koçu, 1967:193).

PUŞU, PUŞİ

Eskiden askerlerin başlarına sardıkları hafif sarık (Koçu, 1967:195).

PATİK

Ayağa geçirilerek giyilen bir tür örme ayakkabı (Erişik, 2002:146).

REŞİK

Bir tür çarık (Erişik, 2002:146).

RAÇKIN

Süslü, işlemeli takke.

ŞEKAL

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, eski, yırtık ayakkabı.

SALTA

Bir çeşit kısa cepkenin adıdır. Çuhadan yapılır, ayak tabanını, etrafı ile topuğu kapatır. ile bağlanarak ayağa geçirilir. Yalın ayak giyilmez (Gürtuna, 1999:38-41).

SABUK

Hem mest hem çizme türündeki ayakkabının adıdır. Üstü ve koncu çok yumuşak bulunan deriden yapılır. Baldır üstüne kadar çıkan koncu, zıpka denilen poturun dar paçası üstüne çekilir. Bu konç da dar olup, bacak ve baldıra tıpkı dar bir çorap gibi yapışır. Ne kadar hareket edilse düşmez. Sabuğun tabanı çizme tabanı gibi köseleden olup, bazen demir çiviler, kabaralar çakılır (Gürtuna, 1999:38-41).

ŞAL

Şal kuşak da denir. Yünden desenli ya da desensiz olarak el tezgahlarında dokunur. İsmailiye, Mecidiye gibi isimler alır, Anadolu'nun çok yerinde çokça kullanılan bu aksesuar malzemesinin yine Anadolu'da sevilerek kullanılan Trablus Şalı adı verilen ipekten dokunan şallarda mevcuttur, düz kesimdir. Boyu bele kadar uzanır (Gürtuna, 1999:38-41).

SIKMA

Yukarı kısmı bol, ağı potlu (körüklü), diz kapağından aşağısı dar (baldıra iyice yapışan ve paçası ayağın incik kemiği üstünde düz kesimli, dıştan az yırtmaçlı, giyilirken ayak geçtikten sonra üç düğme ile iliklenen) bir poturun adıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

ŞALVAR

Ayağa giyilen bol ağı geniş üst donudur. Üste çekildikten sonra bele uçkurla bağlanır. Genelde yünlü kumaşlardan dikilir. Çeşitli renkli olanları vardır. Genelde seçilen renkler: mavi, kahverengi, siyah, füme, gridir (Gürtuna, 1999:38-41).

SARKA

Eskişehir yöresinde, giysilerin içerisinde en ağır işlemesi olan cepken modelidir (Zengin, 1997:4-5).

SIKMA

Şanlıurfa yöresinde, entarinin üzerine giyilen bezden kalınca yapılmış sıcak tutan bir yeledir (Güner, 1998:28-29).

SİĞME

Adıyaman yöresinde, gabardin kumaşından yapılan kırk düğme yeleşin bir diğer adıdır (Karakuş, 1996:32-33).

ŞAL-ŞAPIK

Tiftik keçisinin yününden el tezgahlarında dokunan bir nevi kumaştan dikilen cepken - pantolonun adıdır. Genelde Doğu Anadolu bölgemizin güney kesiminde, Güney Doğu Anadolu'nun bazı illerinde giyilen erkek elbisesidir. Çeşitli renkte ve çeşitli motifte dokunan şal-şapikler mevcuttur. Daha çok lacivert, mavi, krem, sütlü kahve, mor renkli şal-şapikler tercih edilir (Gürtuna, 1999:38-41).

SARIK

Külâh, kavuk, fes, börk gibi başlıkların (serpuşların) etrafına sarılan tülbent veya şal'a verilen isim (Gürtuna, 1999:38-41).

SERPUŞ

Başâ giyilen bütün başlıklara verilen genel ad (Gürtuna, 1999:38-41).

SİKKE

Deve tüyü rengindeki keçe külâhın adı. Silindir şeklinde uzunca bir külâhtır,(Gürtuna, 1999:38-41).

ŞEER

Adıyaman yöresinde, sırma puşu adı da verilen, kufinin üstüne sarılan bir puşu (Karakuş, 1996:32-33).

ŞEKKE

Gaziantep yöresinde, gümüşten yapılan yanaklık (Altınok, 1996:22-23).

SALTE

Bitlis yöresinde, şapikin içine giyilen işlik (gömlük) kollarında 3–5 santim eninde yaklaşık 50–60 santim boyunda bezden parçadır (Zülfikar, 1999:31-33).

SERPUŞ

Bitlis yöresinde, puşunun diğer adıdır (Zülfikar, 1999:31-33).

SEKO

Palto, pardösü.

ŞALI BAĞLA

Şalımı belime dola.

SAKO

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde, ince palto, pardösü.

SALTA

Cepken.

ŞALVAR, DON

Daha çok ipek, atlas gibi dökük kumaşlardan yapılır.Paçası lastiklidir (B.T).

SAÇ KORU

Arkadan başın üzerine takılarak omuzlara kadar sarkan bu takı, saç görünümünü veren siyah ipekten yapılmıştır (B.T).

SPI BEYAZ

Bitlis yöresinde, zarafeti simgeleyen şal, şapik rengi.

STIRHIK

Şınak yöresinde, şal, şapik yapımında kullanılan tarklardan seyrek dişli olanı.

STOKEVÜK, KARMA RENK

Şırnak yöresinde, kök boyalar ile istenilen renkte çıkan ipler çeşitli renklerin bir araya gelmesiyle motiflenir. Bu desen genellikle mor, bordo. Gök mavisi renginde olur.

ŞAL

Doğu Anadolu bölgesinde, şal, şapık kumaşının alta giyilen parçasıdır. Erkeğin boyuna göre dikilir. Geniş boru paçalıdır. Beli uçkurla bağlanarak kullanılır.

ŞAPIK

Doğu Anadolu bölgesinde, Şal, şapık kumaşının üst kısmıdır. Kalçalara kadar iner gömlek boyundadır. Kolları uzun, önü açıktır. Kol ağzı farklı renkte kumaştan dikilir. Kol ağzı ters çevrilerek giyilir.

ŞALVAR

Farsça'dan dilimize geçmiş, kahverengi, gri ve değişik renklerden olup, kabardın kumaştan yapılır. Şalvarın ayak bileğinden dize kadar olan kısmı dardır. Bacak arasındaki peyigi çok kısa veya çok uzun değildir. Uçkurun ucuna renkli püskül takılmaktadır (B.T).

ŞAL, BEL BAĞI

Yerli dokuma kumaştan yapılır. Kuşak şeklinde bele sarılır. Rengi kahverengi ve turuncudur.

ŞAAR

Diyarbakır yöresinde, kadınların başlarına takılan kofî veya tülbentin üzerine bağlanan bir puşu.

SİDRİYE

Mardin yöresinde, kadınların iş yaparken belden aşağı taktıkları, elbiselerini koruyan bir çeşit önlüktür. Sık dokunur, işlemeleri olanları da vardır. İşlemeli olanlar gelinler içindir.

SIHMA, YELEK

Entarinin üzerine giyilen bez kumaştan veya el tezgahlarında dokunan “hışvalı” denen dokumadan yapılan kalınca yapılmış sıcak tutmaya yarayan bir yelektir.

ŞALVAR, TUMAN, DON

Pijamaya benzeyen bir alt giysidir. Paçaları bol kesimli olup lastik geçirilir. Zıbın veya eteğin altına giyilir (B.T).

SALTA

Bir çok yörede kullanılan cepken.

ŞALÖYNÜK

Bir çok yörede kullanılan önlük.

SAKO

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde, palto yerine giyilen giysi

SIKMAN

Genç kızların giydiği üstten sıkmalı yelek.

ŞAYAK

Yunanca'dan dilimize geçmiş, bir tür şal kumaştır.

ŞAL KUŞAK

Yünden yapıp bele bağlanan bir çeşit bel bağı (B.T).

SARIK

Püsküllü fes (B.T).

ŞEĞR

Fesin bir diğer adıdır.

SAKO

Bir tür aba (Erişik, 2002:146).

SAYA

Bir tür üçetek (Erişik, 2002:146).

SALMA YEMENİ

Kadın baş yemenisi iki şekilde bağlanır, birine kundak yemeni, birine de salma yemeni denilir (Koçu, 1967:201).

SALTA

Bir çeşit kısa cebkenin adı (Koçu, 1967:201).

SARIK

Türkçe sarmak kökünden isim; Kavuk, Külâh, Fes bir serpuş, baş kisvesi üzerine sarılan Dülbend, Ağabani, veya Şal'a verilen isim (Koçu, 1967:202).

SARMA

Kadife ve kumaş üzerine kabartma işlemecilikde kullanılan bir tabirdir (Koçu, 1967:203).

SEPETLİ FİSTAN

Balina balığı kemiklerinden yapılmış ince çenberler ile sepet gibi kabarık bir fistan (Koçu, 1967:204).

SERASER

Seraser farsca bir kelime olup başdan başa, tümü anlamlarındadır; İpekli ve başdan başa her tarafı altın ve gümüş tellerle işlenmiş eski ve çok kıymetli bir «kumaşın adıdır (Koçu, 1967:204).

SEVAYİ KUŞAK

Sevayi denilen ipekli kumaşdan yapılan kuşakların adı (Koçu, 1967:205).

SIKMA

Yukarı kısmı bol, ağı potlu (körüklü), diz kapağından aşağısı dar, (baldıra iyice yapışan, ve paçası ayağın incik kemiği üstünde düz kesimli ve dışdan az yırtmaçlı, giyilirken ayak geçtikden sonra üç düğme ile iliklenir) bir poturun adı (Koçu, 1967:205).

SÜNDÜS

Eski bir nevi ipekli kumaş (Koçu, 1967:209).

ŞAL

En güzelleri İranda ve Hindistanda dokunmuş esvablık, omuz ve boyun için atkılık, kuşaklık ve sarıklık kıymetli bir yünlü kumaşın adı (Koçu, 1967:213).

ŞALAKİ

Şal taklidi kumaşlara verilmiş isimdir (Koçu, 1967:24).

ŞALİ

Şal gibi Keşmir Keçisi yününden dokunmuş ince ve makbul bir yünlü kumaşın adı (Koçu, 1967:214).

ŞALVAR,

Hem erkeklerin hem kadınların giydiği bol ağı geniş üst donu (Koçu, 1967:215).

ŞUBARA, ŞOBARA

Kelimenin aslı ıslavcadır; çuhadan yuvarlak tepeli ve dilimli bir serpuşun, baş kisvesinin adı (Koçu, 1967:219).

TAKKE

Kavuk, külah, fes gibi herhangi bir serpuş altına giyilen ve başın terini emerek serpuşun kirlenmesini önleyen ince bezden yapılmış veya örgü baş kabının adı (Gürtuna, 1999:38-41).

TERLİK

Külâh ve kavuk altına giyilen ve serpuşun ter ile kirlenmesini önleyen bir takkenin adıdır (Gürtuna, 1999:38-41).

TIRPANI

Adana yöresinde, bir çeşit bez. bayanların üç etek bezi (Gürtuna, 1999:4-6).

TİKME

Bitlis yöresinde, kırmızı veya siyah renkli, kofiden (başlık) daha kısa kenarlı olup başa giyilen bir giysidir. Bu giysi, alın hizasında olup üzeri, hamdiyelerle süslü, zenginlerin giydiği bir başlık şeklindedir (Törehan, 2000:95-97).

TERLİK

Adıyaman yöresinde, şal işlemeli, delikli, nakışlı ve renkli erkek başlığı (Karakuş, 1996:32-33).

TOZAK

Gaziantep yöresinde, genç kızların düğünlerde başlarına taktıkları tavuk, horoz ve turna tüyüdür. Tüylere boyanarak başın yan tarafına takılır. Diğer tarafına mevsim çiçekleri takılır (Altınok, 1996:22-23).

ÜÇ ETEKLİ

Eski kesim bir kadın entarisinin adı (Koçu, 1967:236).

ÜSTLÜK

Elbise, esvab üstüne giyilen Palto, Kaput, Gocuk, Burnos, Pelerin, Kepenek, Cübbe, Kürk gibi giyim eşyasının tümü hakkında kullanılmış, kullanılır bir isimdir (Koçu, 1967:237).

UÇKUR

Eskiden İç Donu, Çakşır, Şalvar, Sıkma, Potur, Zıbka, vücudun belden aşağı alt kısmına geçirilip giyilen her şey, belden uçkur denilen ince kuşakla bağlanarak tutturulur idi; bunun için de hepsinin üst kenarına uçkurun içinden geçtiği “uçkurluk” denilen

bir yer yapılırdı. Bir boru şeklinde olan uçurluk , iç donunda donun kendi bezinden olur, öbürlerinde alelade bir bezden yapılıp Çakşırın, Şalvarın, Sıkmanın, Poturun, Zıbkanın kumaşına, bel kısmında dikilip eklenirdi. Uçurluğun ön kısmında uçkurun geçirilmesi için bir çatlak, ağız bulunurdu. Uçkurun uçurluğa geçirilip takılması için de, o ince bez kuşağa rehberlik, edecek uçkur çubukları kullanılırdı; Hazan şimşirden, abanozdan yapılan ve üzerleri gümüş kakmalarla süslenen uçkur çubuklarının arkasındaki bir deliğe bir sicim bağlanır, uçkur da bu sicime düğümlenir, ve uçkur çubuğu giyilecek şeyin uçurluğunun ön tarafında bulunan bir yarığın bir yanından sokulur, uçurluğun içinde firdolayı dolaştırılıp öbür yanından çıkarılır, bu suretle de uçkur uçurluğa kolayca geçirilmiş olurdu (Koçu, 1967:236).

ÜLBE

Diyarbakır yöresi, seyirlik bir oyunda süt sağmaya giderken kullanılan küçük kova.

ÜSTLÜK

Elbise, esvab üstüne giyilen palto, kaput, pelerin, kepenek, cübbe, gibi giyim eşyasına verilen umumi bir isim (Gürtuna, 1999:38 - 41).

VALA

İpek başörtüsü (B.T):

YABANLIK

Giyim kuşam konusunda “Adamlık” benzeri bir deyimdir. Misafirlğe gidilirken, misafir kabul edilirken giyilen yeni, yenice, temiz ve süslü esvablar, üstlükler ve ayakkabları hakkında kullanılırdı (Koçu, 1967:238).

YAĞLIK

1. Yağlı elleri ve dudakları silmeye mahsus bez ki sofralarda herkesin önüne konulur, el bezi, peçete. 2. Mendile, Çevreye de yağlık denir (Koçu, 1967:238).

YANARDÖNER

Bakıldığı noktaya göre değişen renklere görülecek surette muhtelif renkli ipeklerle dokunmuş kumaşların adı (Koçu, 1967:239).

YAPIŞTIRMA

Zamanımızda yapılmayan gelin yüzü süslerindedir. Çiçek şeklinde kesilen küçük kadife veya atlas parçaları üzerine altın teller ve incilerle işlemler yapılır; bu teller ve inciler arasına bazan küçük yakutlar, zümrütler, elmaslar yerleştirilir; bu işlemeli çiçekciklerin altına gaayet sık dokunmuş kalın bezden bir kat astar dikildikten sonrama denilen altın telli, incili, elmaslı çiçekler, astarına zank sürülerek gelin kızın alınının, yanaklarının ve çenesinin muhtelif yerlerine yapıştırırdı (Koçu, 1967:239).

YAŞMAK

İslam kadınlarının sokakda ferace giydikleri vakit yüzlerine tutundukları ince beyaz dülbenden örtü ki biri yukarıdan ve biri aşağıdan gelerek gözlerin önünde bir aralık bırakan iki parçadan ibarettir. Yaşmaklanmaya yaşmak tutunmak, bağlamak denilir (Koçu, 1967:240).

YELDİRME

Kadınların kırlarda serbest gezinmek için ferace (ve çarşaf) yerine giydikleri hafif üst libâsı ki başa bir baş örtüsü (yemeni, namaz bezi, dülbend) alınarak giyilir (Koçu, 1967:241).

YELEK

Hava alacak suretde kolsuz ve ekseriya önü açık (yaka kesimi açık) eteği bele kadar kısa olub mintan üstüne ve ceket, salta, cebken altına giyilir bir giyim şeyinin adı (Koçu, 1967:242).

YEMENİ

Kısa kenarlı, kırmızı ve sair renkde (sars yahud siyah) sahtiyandan yapılır kaba pabuç ki avam giyer. Bir erkek ayakkabısıdır (Koçu, 1967:246).

YEMENİ

Üzerine el kalıplan ile çiçek şekilli süs motifleri basılmış büyükçe bir değirmi hâlindeki dülbend bezin adı ki kadınlar tarafından başa bağlanır (Koçu, 1967:246).

YEMENİ

Arapça'dan dilimize geçmiş, bir çeşit ayakkabı (B.T).

YAŞMAK

Bir çok yörede kullanılan, ipekli baş örtüsü.

YAĞLIK, MARHAMA

Yerli dokuma olan mendildir. Kırmızı ve beyaz ipekten yapılır. Halk arasında beyaz mendilin dostluğu simgelediği, kırmızı mendil ise gerektiğinde sevgi uğruna kanını akıtılabileceği söylenmektedir (B.T).

YAĞLIK

Bayanlarda göğüse takılan bir çeşit mendildir (B.T).

YELEK

Arka beden ve kollar astardan yapılır. Ön beden ise şalvarlık kumaştan yapılır ve kollar kısadır. Yeleğin ön süslemesinde kaytan kullanılır. Küçük ve sık olarak dikilen düğmelerden dolayı kırk düğme yelek denilmektedir. Düğmeler Suriye'den gelmektedir. Günümüzde bulunmadığından, yelek kumaşından baskı düğmeler de kullanılmaktadır (B.T).

YEMENİ

Çarık (B.T).

YEMENİ, ARIK , EDİK

Altı kösele üstü deriden bir ayakkabı. Edik çizme şeklindedir (B.T).

YEMENİ

Kısa kenarlı, kırmızı ve diğer renklerde (sarı ve siyah) sahtiyandan yapılan kaba papucun adı (Gürtuna, 1999:38 - 41).

YELEK

İçliğin üstüne giyilir. Eteği bele kadar kısa olup aynı zamanda, mintan üstüne ceket ve salta cepken altına giyilir. Bazı yörelerde içliğin, üzerine giyilir. Kolsuz, önden düğmeli, ön kısmında küçük cepleri bulunur. Çeşitli renkte dikilenleri mevcuttur (Gürtuna, 1999:38 - 41).

YAGLIH

Mendil (B.T).

YAZMA

Yemeni, başörtü (B.T).

ZERKAR LİBAS

Zerkar farsca sıfat; altın ile yapılmış anlamındadır. Kumaş ne olursa olsun altın sırma ile işlenmiş üstlük esvablar hakkında da kullanılmıştır (Koçu, 1967:249).

ZERKEŞ LİBAS

Kumaşı ne olursa olsun altın sırma ile işlenmiş üstlük esvablara verilmiş isim (Koçu, 1967:249).

ZERRİN KEMER

Altın tel ile yapılmış yahud alim paftalı kemerlere verilmiş isim (Koçu, 1967:250).

ZERTARİ

Zertar, Altın tel, sırma, altı tel, sırma ile işlenmiş veya dokunmuş kumaşlara zertari denilir (Koçu, 1967:251).

ZEYREK YOKUŞU

Bir çeşid hotozun adı (Koçu, 1967:251).

ZIBKA

Karadeniz yalısı ahalisinin giydiği Laz poturu (Koçu, 1967:251).

ZIBUN, ZIBIN

Kelimenin aslı Zibun ise de halk ağzında daima Zıbın denile gelmiştir; kışın esvab altına giyilen kolsuz pamuklu yeleşin adı (Koçu, 1967:251).

ZIPKA (ZIVKA, ZIĞVA)

Bir iç donu üstüne giyilir, iç donu gibi bele bir uçkurla bağlanır. Kalçadan ayak bileğine kadar bacağa sımsıkı yapışır, fakat ağı körüklüdür. Yüze yakın kırma ile yapılan bu körüklü ağ, zıbka giymiş kimsenin bacaklarına serbestlik verir. Zıbkalar genelde yünlü kumaştan ve koyu, renkler seçilerek dikilir. Üzerleri, ayağın geçtiği bacak uçları siyah kaytan işlidir (Gürtuna, 1999:38-41).

ZIVGA

Bir çok yörede görülen, erkek giyiminde pantolon anlamına gelir.

ZIVGA

Bir çok yörede görülen, bacağa giyilen pantolon şeklindeki kıyafet.

ZIBIN, FİSTAN, ENTARİ

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, iç eteğin içine giydikleri şifon veda sarma işlemeli kumaştan yapılan uzun elbisedir.

ZIBIN

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, üç etek.

ZIBKA, ZIPKA

Karadeniz bölgesinde, ağı geniş, paçaları dar bir çeşit alt giysi.

3.4.2. Takı, Aksesuar ve Süslenmede Kullanılan Terim ve Tabirler

ALIN ALTINI

Fesin üstüne bağlanan altı kapatan altınlarla örülü aksesuar.

AKSESUVAR

Fransızca bir kelimedir, süslenme araçlarından olup, temelinde aktif bir görevi var iken zamanla oyun aracı unsurunu yitirerek yada o amaçla kullanılmadan, süs amacıyla kullanılan mendil, peşkir, yatağan, kubur, köstek gibi giysiyi tamamlayıcı parçalardır.

ARMUDIYE

Armut şeklinde maşallah veya Süleyman Mührü olup başlığa takılır (Erişik, 2002:144).

BEZENMEK

Süslenmek (B.T)..

BÖLÜK, BELİK

Saç örgüsü(B.T)..

BÜLEZÜK

Bilezik.

BOYUNLUK

Altın veya gümüşle örülü boynu tamamen saran kadın takısı (B.T).

BİLEZİK

Telkari süslemeli ve menteşeli (tahta bilezik) olan tipleri yanında, uç kısımları yılan başı şeklinde, kalın yuvarlak gümüşten olanlar da vardır (B.T).

BELİK

Saç örgüsünün her bir örülmüş parçası (B.T)..

BEZEK

Takı (B.T)..

BAZUBEND

Bazu, kolun dirsek ile omuz arasındaki kısmıdır. Nüşadan azmadır. Üç köşe gümüşden yapılır, içerisine nüsha konulan kutuculardır. Bunlar kabartma ve telkârî

sanatlarla süslenir». Tamamen yanlıştır, meşhur antikacının bu tarifinin bazübend ile hiç ilgisi yoktur; boyuna asılıp taşınan, yahut cepte veya koyunda muhafaza edilen nüsha (Muska) nın eksik bir tarifidir (Koçu, 1967:30).

BİLEZİK

Kadın kolunun bilek ile dirsek arası süsünün adı (Koçu, 1967:38).

BİBER OYA

Baş yemenilerine dikilen oyalardan idi, biber oyalı yemenileri de bilhassa delikanlılar kullanırdı (Koçu, 1967:38).

BEŞİBİRLİK

Bir tür altın takı (Erişik, 2002:144).

CINGİL

Bir tür altınlık (Erişik, 2002:144).

DILLE'E

Şanlıurfa yöresinde, çocukların perçemine takılan bir takı.

DALUK

Dolağın ucundaki küpeler.

DÖVME

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesinde, deriyi çizgiler ve resimlerle süslemek adeti.

DAK

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, dövmenin diğer adı.

DÜZGÜN

Eski usul makyajda kadınların yüzlerine sürdükleri beyaz ve kırmızı boyalar karşılığı kullanılmış bir isim (Koçu, 1967:98).

DÖVME

Dilimizdeki eski adı ile Veşim, vücuda çıkmaz boya ile yapılan şekillere, nişanlara, yazılan yazılara verile gelmiş isim (Koçu, 1967:95)

ENSELİK

Başın arkasında sağlı sollu olarak saç korunun üzerine takılan ve enseye doğru sarkan, dört sıra halinde saçaklı, madeni bir takıdır.

FİŞEKLİK

Yedek fişeklerin konduğu, meşinden yapılmış gözden kemer (Erişik, 2002:144).

GERDANLIK

Levziklerin bir zincir üzerinde sıralanmasından meydana gelmiş çeşitleri olduğu gibi, haplı, salkımlı ve akik çeşitleri de olan bir takıdır (B.T).

GÖĞÜSLÜK

Yuvarlak şekilde, göğsün şekline göre biraz bombeli ve telkâri süslemelidir. Alt kısımları yarım ay şeklinde saçaklı olan göğüslükler ortalarındaki bir iğneyle sağlı sollu olarak göğüslere tutturulur (B.T).

GIYI

Tepeliğin altınlarına denir.

GIDIKLIK

Bursa yöresi ve civarında, bayanların boyuna taktığı bir aksesuardır.

GÖĞÜSLÜK

Vücudu sımsıkı saran bir üst giysi parçasıdır (Erişik, 2002 : 145).

HATEM

Üstü mühürlü yüzük.

HIZMA

Buruna takılır. Altın ve gümüş çeşitleri vardır (B.T).

HALHAL

Arapça'dan dilimize geçen bir kelimedir. Bilezik şeklinde ayak bileklerine takılır. Çevresi habbe denilen nohut iriliğinde gümüş toplarla saçaklıdır.

HÜCUZ

Halhal (B.T).

HİZEM

Burna takılır. Hızmanın sarkan şeklidir.

HINNEGİY

Altın, gümüş, boncuk veda karanfilden yapılan bir takıdır.

HAMAYLI

Omuzlardan çapraz olarak bele inen bağ, nişan, gümüş köstek, ucunda sigara tabakası bulunur. Aynı zamanda boyna asılan muskalara da hamaylı denir (Gürtuna, 1999 :38-41).

HANÇER

Ucu sivri, iki tarafı keskin kamaya benzer bıçak. Beldeki kuşaklara veya silahlığa sokularak taşınır (Gürtuna, 1999:38-41).

HALHAL

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, el ve ayak bileklerine takılan takı.

HAMEYLI

Genç erkeklerin boyunlarına taktıkları üçgen biçiminde gümüş kolye (B.T).

HİŞİR

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kadınların kullandıkları takıların genel adı.

HIZMA

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, buruna takılan altın yada gümüş halka.

HALHAL

Kadınların ayak bileklerine taktıkları bilezik (Koçu, 1967:126).

HAMAYLI

Aslı arabca Hamail, omuzdan çapraz asılan bağ: kılıç - hamaili, nişan hamaili; aynı suretle asılan muskalara, uğur tılsımlarına de hamail denilir (Koçu, 1967:126).

HANÇER

Ucu sivri, iki tarafı keskin kamaya benzer bıçak (Koçu, 1967:127).

HOTOZ

Aslı Kotaz'dır; kadınların kendi saçlarından veya yemeni ve saire ile yaptıkları baş süsü (Koçu, 1967:131).

KÖSTEK

Zincirli cep saati (B.T).

KEMER

Bele bağlanır. İki çeşit kemer vardır. Çok renkli yün kemer ve gümüş kemer. Son yıllarda yün kemer işlenmediğinden, kostüme uygun kumaştan kemerler de kullanılmaktadır.

KONCİK

Elazığ Yöresi ve civarında, cep anlamına gelmektedir.

KOLBAĞ

Bilezik

KEMER

Bir şerit şeklinde deriden yapılan ve giyilen elbiseyi belden sıkıp tutmak için veya sadece süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden bir toka ile tutturulan, üzerinde gümüş ya da madenden çeşitli motifler takılı aksesuar malzemesidir. Görüntüsü çok güzeldir (Gürtuna, 1999:38 - 41).

KÖSTEK

Gümüş köstek de denir. 900 Ayar gümüştan yapılan zincir şeklinde ucunda çok güzel görüntülü gümüş parçaları ve buna takılı gümüş toplar veya gümüş mecdiyeler bulunan aksesuar parçası (Gürtuna, 1999:38 - 41).

KARGILIK

Muğla yöresinde, efelerin göğüs üstüne taktıkları (çapraz) işlemeli fişeklik (Arslan, 2000:12 - 15).

KAMA

Çerkez kaması da denir Hançer gibi ucu sivri fakat hançer gibi ucu kıvrık değil düzdür. Kını içinde kemere bağlanarak, bele takılır (Gürtuna, 1999:38 - 41).

KINA

Arabca "Hina" dan Türkçeleştirilmiş bir isim; bu adı taşıyan bir ağacın yapraklarının tozundan yapılmış karamtırak kırmızı bir boya ki eski Türk süslenmesinde çok önemli bir yer almıştı (Koçu, 1967:157).

KEMER

Bir şerit şeklinde yapılan ve giyilen esvabı belden sıkıp tutmak için veya sadece süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden bir toka ile tutturulan şey (Koçu, 1967:152)

KESE, KİSE

Küçük torba; deriden, kumaş, dikilir yahud çeşitli iplikden elde örülür ve günlük hayatta ayrı ayrı yerlerde kullanılır (Koçu, 1967:154).

KÜPE

Kadınların kulağa asdıkları süs (Koçu, 1967:162).

MAHMUDİYA

Başlığın üstüne takılan altın para.

MAHRAMA

Mendil.

LEVZİK

Üç kor göbeğinin altına takılır, alına doğru sarkan bir takıdır.

LEBE

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, şerit veya ipe takılan, bele kadar sarkan bir takıdır. Altın gümüş liralı ya da boncukludur.

PARA KESESİ

Mardin yöresinde, kadife kumaştan yapılan para muhafaza kesesidir.

OYA

Kadın kostümlerinin kenarına yapılan işleme (B.T).

ÖRÜK

Saç örgüsü (B.T).

PAZUBENT

Kolun pazı kısmına takılan bir takı. Deri veya boncuklu olanı vardır. İç kısmına dua ve muska konulmaktadır (B.T).

PAZVANT

Üçgen yada dikdörtgen biçiminde, içine muska konulan gümüş, kolye (B.T).

PENEZ

Fesin önüne sıralı olarak takılan bir tür madeni takı (Erişik, 2002:146).

PALASKA

Bitlis yöresinde, kemer (Zülfikar, 1999:31-33).

REŞME

Doğu Anadolu bölgesinde, fesin iki yanına takılır. Şakaklardan yanağa doğru sarkan bir takıdır.

RASTIK

Eski kadın tuvaletinde, makyajda kaş boyasının adı (Koçu, 1967:196).

SANNARE

Mardin yöresinde, bileziğe verilen ad.

SAÇ İĞNESİ

Saç korunun alt kısmına takılır (B.T).

SUVER

Bilezik çeşididir.

ŞİRDAN

Gerdanlık dizisi.

SİLAHLIK

Tabanca, bıçak, hançer, kama gibi silahları yerleştirmek için meşinden yapılmış, kat kat bele bağlanan enli kemer (Gürtuna, 1999:38-41).

SÜRMEĞAN

İçine göz sürmesinin konduğu küçük hokkanın adı (Koçu, 1967:212).

SİLAHLIK

Tabanca ve yatağan gibi silâhlan koymaya mahsus meşinden kat kat kuşak (Koçu, 1967:206).

SIRMA

Başlıkta bulunan saç örgüleri.

TOZLUK

Bacakların kirlenmemesi için baldıra geçirilen kumaş parçasına tozluk denir. Çuhadan, kadifeden yapılın Üstü ekseriya sırma veya kaytan ile işlenir (Gürtuna, 1999:38-41).

ÜÇKOR

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, fesin alt kısmına, alından yukarıya takılır. Ortasında yuvarlak ve mavi taşlı bir göbek, yanlarında üç sıra zincir bulunur. Bu zincire verilen addır, bir takı olarak kullanılır.

VERDİNE

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, hızmanın sabit biçimidir. Gümüş veya altından yapılır.

VESME

Rastığın arabcastı, kaş boyası, Vesme kaşa çekilen rastığa derler (Koçu, 1967:237).

YÜZÜK

Parmağa takılan, üstünde elmas (kıymetli taş) bulunan altın veya gümüş halka (Koçu, 1967:247).

ZILGİT

1. Halayın coşkulu yerinde sevinç ifade etmek için yapılan bağırmadır. 2. Kavgada, erkeği cesaretlendirmek için kadınların bağırmasıdır. 3. Düğünde, sevinç ifade etmek için yapılan bağırma. 4. Yasta, hüznü ifade eden bağırma. 5. Halayın coşkulu yerinde sevinç ifade etmek için yapılan bağırmadır.

ZİNCİR

Farsça'dan dilimize geçmiş, gümüşten yapılan, iki veya üç sıra halinde boyuna takılan takıdır (B.T).

3.4.3. Müziklerde Kullanılan Terim ve Tabirler

ALKIŞ

Dua, çepik, el vurma.

ARZUMANİ

Karsın tanınmış oyun havalarındandır (Tan, 1990:53).

ASGERANİ

Karsın tanınmış oyun havalarındandır (Tan, 1990:53).

AYŞE OYUN HAYASI

Esi Oyun Havası da denir (Tan, 1990:63).

BOZLAK

Halay arasında uzun hava (Eroğlu, 1995:120).

BOĞAZ

Sipsiyle zortlatmalarda yapılan yöreye has bir gezinme türüdür.

BAR HAVASI

Bar oyunlarının ezgi ve müziğini anlatan bir deyimdir (Özbilgin, 1995:42).

BAHTEVERİ

Kars'ın revaçtaki oyun havalarındandır (Tan, 1990:64).

BERİ BASU

Mardin dolayının oyun havalarındandır. "Beri bas" kelime birleşiminden (Tan, 1990:91).

CENGİHARBİ, CENGERME

Halk oyunlarında genellikle sahneye girişte veya çıkışta kullanılan bir ezgidir. İsminden de anlaşılacağı gibi cenk ve savaşı temsil eder.

ÇAPIK

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, alkış, el vurma, el vurarak tempo tutmak.

ÇAPU

Bitlis yöresinde, alkış (Törehan, 2000:72).

ÇİBİK ÇALMAK

El çırpma (Tan, 1990:122).

ÇAMBAH

Davul tokmağı.

DALLI ÇAL

Harmandalı zeybeği çalınması istendiğinde müzisyenlere kullanılan cümle.

DUDAK DEĞMEZ

Muş'ta iki dudak arasına iğne koyarak, dudakları değdirmeden türkü söyleme (Eroğlu, 1995:120).

DÖMBEK, DÖNBEK

Darbuka.

DUM

Trakya bölgesinde, davulda tokmak ile vuruşun adıdır. Düm anlamına gelmektedir.

DI-GAL

Trakya bölgesinde, davulda çubuk ile yapılan vuruşun adıdır. Tek anlamına gelmektedir.

DAVULCUYA OYNAT ÇUBUĞUNU DENDİĞİNDE

Trakya bölgesinde, davulun daha hareketli ve süslü çalınmasını istemek adına, müzisyene kullanılan bir cümledir.

GIRNATA

Elazığ yöresinde klarinetin diğer bir adıdır.

GOPAL

Diyarbakır yöresinde, davul tokmağına verilen addır.

GURBET

Burdur ve civarında, genellikle kabak kemanıyla yapılan bir uzun hava türüdür.

HOPRALDAN HOPRALDAN

Trakya bölgesinde, yavaş yavaş anlamına gelmektedir. Davulcu zurnacıya hopraldan deyince tulum oyununa girmektedir.

HALAY HAVASI

Türkülü halay ezgisi (Eroğlu, 1995:120).

HOBAA, ŞABAA

Trakya bölgesinde, müzisyen tabiriyle düğün,asker uğurlamasında herhangi bir eğlencede davulcunu ala tura isterken davulu daha velveleli daha aksak bir şekilde atması zurnacınında ezgide meyan yapmasıdır.

HALAY FASLI

Aynı makam dizisinde bulunan halay melodilerinin birbirine eklenerek peş peşe çalınması veya söylenmesi (Eroğlu, 1995:120).

HOPLATMA

Halay oyununa üçüncü bölüm. Üç kısımlı halaylarda en hızlı, çevik bir şekilde oynanan son bölüm niteliğindeki oyun. İki bölümlülerde bitiriş bölümü (Eroğlu, 1995:120).

HALAY FASLI

Aynı dizide bulunan halay melodilerinin birbirine eklenerek peşpeşe çalınması ya da söylenmesi (Özbilgin, 1995:45).

HALAY HAVASI

Türkülü bir şekilde söylenen ya da çalınan halay ezgisi (Özbilgin, 1995:46).

KAYDA, GAYDA

Ezgi.

KAİDE

Arapça'dan dilimize geçmiştir. Diyarbakır yöresinde, müzisyenlerin yöresel ezgilere vermiş oldukları addır.

LAVİK

Ağıt, ağıt ezgisi.

MEYAN

Musikide tiz perdelerde söylenen bölüm.

SALAVAT

Diyarbakır yöresinde, ekip sahneye girerken çalınan giriş müziğinin adıdır.

ŞIVİK

Diyarbakır yöresinde, davul çubuğuna verilen addır.

ŞABAŞ

Diyarbakır yöresinde, müzisyene verilen bahşişin adıdır.

YER, YIR

Muş'ta ezgili halay türküsü söyleme, (Yır) (Eroğlu, 1995:120).

3.4.4. Oyucuların Oyun İçinde Kullandığı Terim ve Tabirler

ALAHEY

Halay içinde bir nara.

ALASAĞA, ALOĞLUM

Trabzon yöresinde düz oyunda aniden gelen bu komut kolların aşağı alınıp ayak hareketlerinin öne çıkarılması ve sıklaştırılması anlamına gelir.

AYDA BE

Trakya bölgesinde, oyuncuları ve izleyicileri coşturmak için atılan nida ve komuttur.

AĞARDAN, KABADAN

Trakya bölgesinde, oyunun çok ağır başlaması istenmektedir.

AYAĞA VUR

Karadeniz bölgesinde, davulcudan oyuncunun adımlarına göre çalmasını istemesidir.

AHA HA, HA

Karadeniz bölgesinde, oyuncunun hızlanarak final bölümüne geçme komutudur.

ALASOĞLU

Karadeniz bölgesinde, aşağı almalarda kullanılan komut çeşidi.

ALOĞLUM

Karadeniz bölgesinde, oyun bölümünün değiştiğini hatırlatan komuttur.

ARJE

Diyarbakır yöresinde bir komuttur.

Bİ GAYDE, KAYDE

Karadeniz bölgesinde, kemençeciye çalması için söylenen uyarı.

BREMI BREMI HEY

Adıyaman yöresinde, bir oyundan diğerine geçmek için kullanılan bir komuttur.

DÖN KIZIM DÖN DÖN

Bursa düğünlerde gelinin tek oynatıldığı anda söylenen bir nidadır.

DÖNÜVERİN, ÇÖKÜVERİN, SEKİVERİN KIZLAR

Keles yöresi ağzıyla söylenen köy düğünlerinde bekar kızların kendilerini köyün delikanlılarına seslerini duyurabilmek için düğün esnasında söyledikleri terimdir, amaç köy erkeklerinin ilgisini çekmektir.

DİK OYNA

Karadeniz bölgesinde, oyunun canlı oynanacağını hatırlatan komuttur.

DİKKAT, DİKKAT

Karadeniz bölgesinde, komutun geleceğini hatırlatan uyarı.

DE ULA HABURİYE, HABURAYA BİŞEY

Karadeniz bölgesinde, kemençecinin ritimciye çalması için bulunduğu uyarı.

DE ULA HABURİYE, HABURAYA BİŞEY

Karadeniz Bölgesinde, doğaçlama türkü söyleyecek kişiye istek belirten nidadır.

EYVAH EYVAH

Diyarbakır yöresinde, ekip başının oyunda kendini müziğin ve oyunun zevkine varması ile coşku ve sevincini ekiptekilerle paylaşmak isterken kullanmış olduğu yöresel bir nida.

GEL ULA

Karadeniz bölgesinde, oyunun sert oynanacağını belirten komut çeşidi.

GAS GAS

Karadeniz bölgesinde, oyuncunun hızlanarak final bölümüne geçme komutu.

HAYDİ

Ege bölgesinde, oyuna başlamadan önce kızların birbirlerini oyuna davet etmek için kullandıkları terimdir.

HASDUR

Bursa yöresinde, kılıç kalkan oyununda, esas duruşa geçileceği anlamına gelmektedir.

HAYDA

Bursa yöresinde, kılıç kalkan oyununda esas duruştan bir sonraki harekete geçiş için kullanılan bir nida.

HA UŞAK HA

Karadeniz bölgesinde, oyunun sert oynanacağını belirten komut çeşidi.

HAYDA BRE

Trakya bölgesinde, oyuncularını ve izleyicileri coşturmak için atılan nida ve komuttur.

HOPA

Trakya bölgesinde, oyuncularını ve izleyicileri coşturmak için atılan nida ve komuttur.

HEY HEY HOPPA

Trakya bölgesinde, oyuncularını ve izleyicileri coşturmak için atılan nida ve komuttur.

HORONDAN ÇIK

Karadeniz bölgesinde, oyundan ayrılacak kişi için verilen komut.

HEP SAĞA

Karadeniz bölgesinde, sağa gidileceğini hatırlatan komut çeşidi.

HOP, HOP, HOP

Karadeniz Bölgesinde, oyun bölümünün değiştiğini hatırlatan komut çeşidi.

HANI HANI

Karadeniz bölgesinde, oyunun daha esnek oynanması için verilen komut.

HOP

Karadeniz bölgesinde, oyun bölümünün değiştiğini hatırlatan komut.

HORONU BOZMA

Karadeniz bölgesinde, oyuna uyulmasını hatırlatan komut çeşidi.

HOP TEH TEH

Oyuna davet anlamına gelir.

HOPPA HEY

Halay esnasında, bir oyundan başka bir oyuna geçmek için verilen komut,

HA -HA HEY-HEY-HEY

Adıyaman yöresinde, Sevda ve Tırge (Türkan) oyunu oynanırken ritimle birlikte çıkarılan ses.

HADA

Gırtlığın üstüne el parmakları koyularak parmaklarla gırtlığı hareket titreterek yapılan melodik yapıda söyleyişler ve atışmalardır.

HAYDİ EFELER

Zeybek erkek oyunları sırasında erkek oyuncuların oyuna davet anlamında kullandıkları naradır.

HESTE, HESTA

Genellikle kız ve erkek birlikte oynanan oyunlarda erkeklerin "haydi efeler" şeklindeki oyuna davetinden sonra kızlar "Heste (hesta)" şeklinde karşılık verir.

HAYDİ KIZLAR

Ege bölgesinde, sadece kız oyunlarında bayan dansçılar oyuna davet anlamında kullanırlar.

HOOP

Genellikle erkekler tarafından kullanılır. Oynayan kişinin oyundan zevk aldığını gösterir.

HOPPA

Halaylarda, ekip başının komutu.

HEY HEY

Halay içinde kullanılan bir nara.

HAYDA BRE

Trakya bölgesinde, erkeklerin yiğitlik gösterisidir. Oyun içindeyse birbirlerini ve seyirciyi coşturmak için kullandıkları naradır.

HOP

Oyunun başında oyuna davet narasıdır. ayrıca oyunların değiştiği yerde de kullanılır.

HEY

Oyun içinde ve genellikle sonunda coşkuyu belirtmek için kullanılan nida.

HAYDİ

Ege bölgesinde, oyuna başlamadan önce kızların birbirlerini oyuna davet etmek için kullandıkları terimdir.

HAYDİ DEH DEH

Oyunun içinde oynayan kişiyi ve diğer oyuncuları coşturmak için kullanılan bir nida çeşididir.

HOY HOY

Karadeniz bölgesinde, yenlik bölümünden sıksara bölümüne geçilip, hızlanması gerektiğini belirten bir komuttur

KİZAVA KİZAVA HEY

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, oyun esnasında oyuncuların hep beraber çıkardıkları ses, bağırıştır.

KİMOLA

Karadeniz bölgesinde, bu komutla horon oynayan kişiler ani şekilde öne fırlar, omuz ve ayak hareketlerini sert kullanmaya başlarlar.

Kİ BUKE

Diyarbakır yöresinde kına ve düğünlerde gelinin kim olduğunu öğrenmek ve ortamı neşelendirmek amaçlı sorulan soru. Ki buke? (kim gelin?).

KİM ULA

Karadeniz bölgesinde, oyunun sert oynanacağını belirten komut çeşidi.

KALKTA HORA TEPELİM, DEPELİM

Trakya bölgesinde, oyun oynamaya kalkalım anlamındadır.

NAPRET NAPRET

Trakya bölgesinde, hızlı hızlı anlamına gelmektedir.Davulcu napret deyince zurnacı hızlı bir oyun melodisine girer.Yavaş oyundan hızlı oyuna geçiş anlamına gelmektedir.

OY OY OY

Karadeniz bölgesinde, oyunun daha esnek oynanması için verilen komut çeşidi.

OH DEH DEH DEH

Oyun içinde bir komut niteliğinde olup oyuncuların oyuna davet edilmesidir.

OOOF OOOF

Ege bölgesinde, köy kızlarının askere gönderdikleri eşleri ya da nişanlılarının ardından söyledikleri,özlemlerini ya da aşklarını dile getirdikleri sevgisini ifade eden, askerden dönüşünü büyük bir sabırla beklediğini ifade eden terimdir.

SALAVAT

Siirt yöresinde, düğünde sevinç ifade edilirken yapılan dua niteliğinde naradır.

ŞAŞMA

Karadeniz bölgesinde, oyuna uyulmasını hatırlatan komut çeşidi.

UYA UYA

Karadeniz bölgesinde, oyuna uyulmasını hatırlatan komut çeşidi.

ULA, ULA

Karadeniz bölgesinde, kişiye özel uyarı komutu.

ÜHÜDE

Erkeklerin oyuna başlamadan önce birbirlerini havaya sokmak ve oyuna davet amaçlı kullandıkları terimdir.

YÜRÜ KALDIR

Trakya bölgesinde, oyunun hızlandırılması istenen bir komuttur.

YAYLAN

Karadeniz bölgesinde, oyunun daha rahat oynanması için verilen komut.

YA ALLAH

Bursa yöresi, Kılıç Kalkan oyununda kullanılan bir nida. Karşı tarafa hücum anlamına gelir.

YENLİK

Karadeniz bölgesinde, serbest dolaş anlamına gelen bir komuttur.

YALPA

Düz oyunun sağa sola eğim vererek ve adımların genişletilmiş şekilde oynanmasına denir.

3.4.5. Oyunlar İçin Kullanılan Terim ve Tabirler

AĞIRLAMA

Halay oyununda birinci bölüm. İki, üç bölümlü halaylarda açış oyunu. Baş oyun niteliğindeki ilk kısım (Eroğlu, 1995:119).

AĞIR OYUN

Hareket serisi tamamen seyrek adımlar üzerine kurulu düz oyunlardır.

ATILMAK

Erkek oyunu olan serenler zeybeğinde dönüp diz vurarak oturmaya denir.

AVARE

Başı, boş anlamına gelip, Diyarbakır yöresinde manilerle oynanan seyirlik bir oyundur.

AÇIK HORON

Oyuncuların aralarında mesafe bırakarak oluşturdukları bağlı diziyle oynadıkları horon oyunlarının genel adı (Özbilgin, 1995:52).

AĞIR HORON

Yavaş tempolu oyunların genel adı (Özbilgin, 1995:52).

ALACA HORON

Kadın erkek birlikte oynanan horon oyunlarının genel adı (Özbilgin, 1995:52).

ATLAMA HORONU

Horonların en hızlı oynanan ikinci bölümü (Özbilgin, 1995:52).

ALACA BAR

Kadınli erkeli karışimla oynanan bar oyunlarına denir (Özbişin, 1995:42).

AÇIK BAR

Bar tutuşırken oyuncuların birbirinden ayrıık durmak suretiyle dizilmelerine denir (Özbişin, 1995:43).

ADIM CÜMLESİ

Aynı adımların veya farklı adımların bileşiminden oluşan adımlar topluluğudur. Genelde bir müzik cümlesi ya da ritm cümlesi kadar uzunluktadır (Özbişin, 1995:12).

ADIM CÜMLECİĞİ

Bir oyunun içindeki en küçük hareket birimidir (Özbişin, 1995:13).

ADIM

Halk Oyunu adımı (B. T).

ACABAT

Bu adı Hacabat şeklinde telâffuz ettikleri de olur. Rize bölgesi köy Horonlarından olup türküsü vardır (Tan, 1990:13).

ACEM HALAYI

Oymak Halayı da denilen bu oyun Çukurova'ya mücavir güney Türkmenleri arasında vardır. Adını eski bir göç yolu hâtırasından sakladığı sanılıyor (Tan, 1990:13).

AÇIK

Bingöl bölgesinden Kiğı kazasının Halhal köyü gibi dolaylarında yürütölen oyunlardandır. Toplu ve seyrek olarak 2-8 erkek tarafından oynanır. Tamzara, Narı, Tek Ayak oyunları dizisindedir (Tan, 1990:13).

AÇILSIN DEMİR KAPI

Rize ve dolayının birli ve ikili oyunlarındandır. Köçek oyununu düşündürür. Çoğunlukla tek oyuncu tarafından yürütölür. Yüz seyircilere dönük olduğı halde daire

çizme, arkadan yere kaykılıp yatma ve zaman zaman titreme, oyunun asıl gösterilerindedir. irticali görünüşüyle kadın oyunundan taklitçidir denilebilir (Tan, 1990:13).

AÇKAPI OYUNU

Safranbolu düğünlerindeki çengi oyunlarından. Atlamalı Zeybek oyunlarını andırırsa da, kendine has bazı tavırları dikkati çeker. Oyunda söylenen türkünün ikinci mısraları tekrarlanır. Ezgisi karcığar makamının seyrine uygundur (Tan, 1990:13).

AFŞAR HALAYI

Bazı Ankara köylerinde seyredilebilen sıra oyunlarından (Tan, 1990:17).

AĞCA KOYUNLU

Adını türküsünden alan oyunlardan olup çoğu ayakları irticailidir (Tan, 1990:17).

AĞIR

Adıyaman dolayında revaçtaki dört oyundan birincisidir (Tan, 1990:17).

AĞIR BAR

Kağızman (Kars) dolayında, davul zurna yahut saz veya (yarım asırdır) armonik, kırnata (klarnet) eşliğiyle, yer genişliğine göre 10 ilâ 20 kişi tarafından yürütülen sıra oyunu çeşitlerinin başta gelenidir (Tan, 1990:17).

AĞIR HALAY HAVASI

Çanakkale ili Ayvalık kazasının Babadeke köyü gibi bazı dolay mevkilerinde 25-30 erkek tarafından davul zurna veya saz eşliğiyle yürütülen iki oyundan biri (Tan, 1990:18).

AĞIR HAVA

Urfa'nın Birecik kazasında, başta Ağır Hava olmak üzere Şirvanî, Çap, Mimateşi ve Göven toplu karma oyunları yalnız düğün ve bayramlarda davul zurnayla yürütülürler. Başlıca farkları hız derecelerindedir (Tan, 1990:18).

AĞIR HAVA OYUNU

Pazarcık kazasının Han Obası köyünde (Maraş, şimdi Kahramanmaraş) bu adla rağbetteki oyun kadınlara mahsustur. 5-15 kişi tarafından davul zurna ile oynanır. Meydan oyununun kadına inhisarı, yalnız kadının tarlada çalışıp erkeğinin kahvede nargile kaynatmasına (tokurdatmasına) benzer (Tan, 1990:18).

AĞIR KAYDA

Kars merkez kazasının Çakmak köyünde Ağır Kayda ve Diz Kırma adlı iki oyun revaçtadır. Birincisinin tek kişice, öbürünün kadın erkek karma olarak düğünlerde yürütülmesi görenektir (Tan, 1990:18).

AĞIR OYUN

Urfa dolayında kadınlı erkekli topluluklarca düğünlerde davul zurna eşliğiyle yürütülen oyundur; 2, 4 veya 6 kişiliktir (Tan, 1990:23).

AGOOĞLU–AĞAOĞLU

Bu oyunun adı eski bir Rumeli türküsünün baş sözleridir. Ağa Oğlu'nun ora ağızlarındaki söylenişidir. Yıllardır bazı Tekirdağ köylerinde sıra oyunu hâlinde türküsü söylenerek yürütülüyor. Trakyamızda iç Rumelili göçmen sekene (oturan, ikâmet eden) çok olduğu için, Vardar ötelerinden getirilmiş oyun çeşitlerinden olacağı düşünülebilir (Tan, 1990:23).

AHMET YAVAŞ

Konya'nın Bozkır ilçesinin meselâ Dere köyünde bilhassa şu üç oyun her şenlik vesilesiyle yürütülür: Ahmet Yavaş, Kırık Oyun, Köbek Dansı (Göbek Havası). Saz, cura veya eldeki başka yerli çalgılar eşliğiyle oynanırlar. Ahmet Yavaş, aslında kadın oyunudur. Kadınlar arasında türküsüyle yürütülür (Kadın oyununu delikanlılar ancak oturak Âlemi'nde mahremce (gizlice) seyredebilirdi). Adı, kıdemi ve ömrü türküsüne bağlı kalan irticalî kadın oyunlarından. Bir veya iki oyunculudur. Yürütülüş tarzı oyuncuların tecrübe, sezgi ve taklitleşme imkânlarına bağlıdır. Kaşıklarla delikanlılar da oynar (Tan, 1990:26).

AKIŞTA

Kars-Artvin'den Siirt dolayına doğru Akışta veya Hakişta kelimesi bozula bozula Siirt'te Karakuştani, Bitlis'te Halkuşta ve diğer mücavir şark (doğu) topraklarımızda daha da farklıca söylenişler edinmiş görünüyor (Tan, 1990:26).

ALACA BAR

Ağrı ilinin Eleşkirt ilçesinde bu oyun davul zurnayla yürütülür. Yerin büyüklüğüne göre sayısı çoğalabilen erkek ve kadınlarca elele tutuşularak oynanır. Esasen Alaca Bar karma oyun demektir. Merkez kazasının Gülesor köyünde tar çalındığına göre bazı oyun unsurlarının da Azerilerden gelmiş olması mümkündür (Tan, 1990:27).

ALANA OYUNU

Bursa ilinin Gürükle köyünde kadın oyunudur. Düğün ve bayramlarda aralarında iki kişi tarafından oynanır (Tan, 1990:28).

ALAN HAVASI

Çanakkale ilinin Bozcaada ilçesinde yalnız erkeklere mahsus olarak resmî günlerde davul zurna veya klarnet, keman, lağuta ve def ile yürütülen 20-150 kişilik toplu oyundur (Tan, 1990:28).

ALASSİA KOMUTASI

Titreme Horonu gibi Sallama Horonu'nun da gemiciliğe ve balıkçılığa bağlı kendi bölgesinde (Borçka, Hopa yalılarında) sarsıntılı figürleriyle revaçta kaldığına dikkati çeken Bay Kasım Ülgen, Deli Horon denilen çeşitli şöhretinin bilâkis Artvin tarafında da yaşadığını ve canlılığına binaen "Coşkun Çoruh" da denilir olduğunu belirtiyor. Oyunun figür değiştirme yerlerinde verilen komuta "Allasiya"dır. Yani, Çoruh kayıkçılığından müntakil (intikâl eden, geçen) bir gemici tabiri olduğu kendiliğinden anlaşılıyor. Filhakika (doğrusu, gerçekten) "Allasiya!" nidası İtalyanca (Cenevizli hâtırası) bir tabir olup, aslı alla scia'dır. Heyamola, Heyayisa, Siamole gibi eski Venedikli dilinden kalma gemici tabirlerinden olduklarını eski lûgatçılarımız (sözlük hazırlayanlarımız) tespit etmişlerdir. Pazar kazasında Yisa adlı müstakil bir erkek Horonu daha bulunduğu biliniyor. Allasiya, sandalı ters kürekle geri alıp

siya ettirmekte kullanılır. Filhakika baş tarafta adı geçen oyunun o figüründe de "daire artık önceki istikâmetinin aksi tarafına gitmeye başlamış" bulunur (Tan, 1990:28).

ALAY

Düğün alayı gibi topluluk anlamındaki alay kelimesi yurdun dört bir bucağında bilinir, doğru telâffuz edilir ve meselâ "halay" gibi telâffuz edilmez. Oyun tarzının adı olan Halay da Sivas gibi yörelerde "alay" telâffuz edilmez. İki söyleniş aya tutulurlar. Halayın yerini dilde Alay'm aldığı ancak beş on köy biliniyor. İstihza (alaya alma, eğlenme) anlamındaki alay kelimesinin aslı topluluk alayından ayrıdır. En eski Türkçe'de "elük" alay etme demektir, bu alay o eskiden bozulmuştur. "Eliklemek", alay etmek, alaya almak demektir. Orta Anadolu'nun çoğu semtlerindeki Halay oyunları ile nice köylerdeki Alay adlı toplu oyunlar aynı şeyler midir? Öyle köy var ki Alay ve Halay kelimelerini fasih (düzgün) söylenişleriyle farklı anlamlarında pekâlâ kullanabildiği için, iki kelimenin başkalığı anlaşılabilir. Bazan da her iki kelimenin Alay telâffuz edildiği nice köylerde görülmektedir. (Sıhhat ve saat kelimelerinin ikisini de "saat" telâffuz eder gibi bir şey oluyor). Buna bakanlar Halay kelimesinin doğrusunun Alay olduğunu sanabilir ki, yanılmış olur (Tan, 1990:29).

ALAYA

Urfa ilinin Birecik ilçesinden Halfeti köyünde (şimdi ilçe merkezi) Alaya bir kadın oyunu olup imkân takdirinde 150 kişinin bile katılmasıyla tef vesaire eşliğiyle yürütülür. Neşesi kalabalıklığındadır. Erkeklerce hiç oynanmaz. Kadınlar hamamda ve düğün evlerinde yürütürler. Türlü türkülerle çekilebilir (Tan, 1990:30).

ALAY ÇEKME

Halay çekme tabirinin Yozgat'taki muhaffef söylenişidir (Tan, 1961:30).

ALAYDAN ALAYDAN

Bartın'da beşi kız, beşi oğlan çocuklar, beş o tarafa, beş bu tarafa karşılıklı söyleşirler. Çocuk oyunudur :

- Alaydan, alaydan, Hatip alaydan.
- Ne istersin, ne istersin bizim alaydan?

-İsleriz, isteriz, güzel isteriz.

-Güzeldir, makbuldür, kendisi gelmez.

Gelin almaya gelenler:

-El eşinen, yoldaşınan, davulunan, zurnasınan aldık gelini (Tan,1990 :30).

ALAYLAYLAN

Tekirdağ merkez ilçesinin Banarlı köyünde Uzun Urgan adıyla da oynanır, Zengin fakir 20-30 kadın ve kız hep birlikte sahanın genişliği nispetinde toplaşır bu oyunu yürütürler. Neşeli bir sıra oyunudur. Hesaplı ayak oyunları yoktur. Ana konusuyla muteber ve teferruatta oyuncuların zekâsına muhavveldir (ısmarlanmış, bırakılmıştır) (Tan, 1990:30).

ALAY RAKSI

Çanakkale merkez kazasının Özbek köyünde 15-80 erkeğin davul zurnayla bir Halay çeşidi hâlinde yürüttükleri oyundur (Kadınlar da iyi giyimli şenlik günlerinde kendi meclislerinde oynarlar) (Tan, 1990:35).

ALAY SEKMEK

Bir yolcu Sivas'ın 46 km. uzağındaki Hanlı köyüne tesadüfen bir düğün üzeri uğruyor. Sekene, bir zamanlar Halep ve Maraş taraflarında kaldıktan sonra o yoldan buralara gelen İlbeyli Türkmen aşiretindedir. Yolcu düğünde seyrettiği Halay sahnesini sonradan neşrettiği bir gezi hatırasında şöyle anlatmıştır : "Alay sekeceğiz dediler, elele tutarak alayla oynayacaklardı. Kadınlar bir tarafa toplarmış, türkü söyleyerek oynuyorlardı.

Erkekler de davul zurna ile alay sekmeğe hazırlanıyorlardı. Esmer, uzun boylu, gök çuhadan sıkıca elbise giyinmiş bir genç sağa sola koşuyordu.

Halkın arasında dikkati çeken bur gürbüz gencin güvey olduğunu söylediler. Sonra birçok gençler sıçraştılar, oynadılar." Burada geçen alay sekmek sözü Halay çekmek anlamındadır (Tan, 1990:35).

ALDIM PARAM

Erzurum Barlarındandır. Önce kollar aşağı bırakılarak elele tutuşulur. Sonra eller taraklına yürüme ve oturma hareketleri gösterilir. Gerek yürünürken, gerekse ilk hareketlerde asıl vazife sol ayakta olur. Oyunun son hareketi de bu ayakta bitirilir. Oturmasında hareketler bir sağa, bir sola olarak, bir defasında sağ ayak, diğerinde sol ayak üzerinde yapılırlar (Tan, 1990: 35).

AL ELMA

Elazığ ve dolayında "Şeve kırma" dedikleri oyuna daha ziyâde kadınlar kalkar ve bu "Al Elma" türküsünü söyleyerek oynarlar. Dizi hâlinde oturan kadınlar kollarını birbirine geçirirler yani kol kola girmiş olurlar. Bu türküyü söylerken de tartım dairesinde sağa sola sallanırlar. Çeyrek asır kadar önceleri bu oyun orada fazla rağbettedi. Sözlerinin ilk dörtlüsüyle bağlantısı aşağıdadır. Tartımı 10/8'lidir. Oyunun kendisine türküye göre "Al Elma Oyunu" denilmez, daima "Şeve kırma" derler. Oturulurken oyun çıkarma düşüncesi hoş bir buluştur. Fakat İstanbul için bile çok eskidir.

Al elmayı daldan al

Daldan alma benden al

Duydum gelin o liysin

Dur ben ölem ondan al

Uy henom, henom, henom (hanım)

Eller kınalı henom

Gözler sürmeli henom (Tan, 1990:36).

ALEY

Halayların belirli yerlerinde bir ağızdan Ala hey! nidası çekilir ki bu da Aley muhaffefine (kısaltılmasına) yol açmış olabilirdi (Tan, 1990:36).

ALEYLER BULEYLER

Muğla'nın Datça ilçesinin merkezi olan Reşadiye kasabasında çalgısız olarak yürütülen oyundur. Sekiz on genç kız halka teşkil ederek ve sözleriyle oynarlar. Erkekler de oynarsa da karma hâlde yapılmaz (Tan, 1990:37).

ALİKA

Doğu Karadenizlinizden Pazar kazasının köylerinde geçen toplu oyunlardandır. Tekrarlı ve kafiyeli türkülerle iki grup tarafından oynandığı olur. Tulum zurna eşlik eder. Halkası, on kişiden aşağı düşmemek şartıyla karışık olarak da genişleyebilir (Tan, 1990:37).

ALKIŞ OYUNU

Elazığ'ın Palu ilçesinde iki veya dörder erkekle oynanır (Tan, 1990:37).

ALLI DURNA

Adını sözlerinden alan, türkülü ve ayakları irticali oyunlardan olup, bazı Ankara köylerinde revaçtadır (Tan, 1990:37).

ALLILAR

Ankara'nın Çankaya ilçesinden Küçük Yozgat bucağı merkez ve dolay köylerinde yürütülüp, kadınlar ayrı mecliste oynarlar. Erkeklerce de oynanır (Tan, 1990:38).

AMANI OYUNU

Safranbolu düğünlerinin çengi oyunlarından (Tan, 1990:38).

ARGUŞTAK

Asya Türk oyunlarının eskilerinden olup, adı ileri zamanda Farsça ferhenklere de girmiştir. "Arguştak" imlâsı en eski söylenişine göredir. Kelime Türkçe ve "Argış" kısmı büyü demektir. Eki ile birlikte; ortak, koytak, kırıştak, kırıtak, kıstak, otak (otağ) tipli en eski Türkçe sözlerdendir (Tan, 1990:47).

ARKA OYUNU

Samsun merkez ilçesinin Asarağa köyünde düğünlerde yürütülen kibar halli bir oyundur. Erkeklere mahsustur. 4-10 kişi tarafından davul zurna önünde topluca yapılır (Tan, 1990:47).

ARKIŞTA

Kelime, Doğu Anadolu'da farklı söylenişlerle çeşitlenmiş, fakat oyunun esas "el çarpıştırma" motifi her yörede bir kalarak başka başka oyun çeşitlerinin adları sanılması ihtimalini işte bu birlik önlemiştir (Tan, 1990:47).

ARKUŞTA

Bitlis merkez ilçesinde geçen nesillerden kalmalığı pek yaşlılarca bilinen ve şimdiki mahalli nesle anlatılmış bulunan kadim oyunlardandır.

Türkçe sözleri şudur :

Bitlis'in dağlarında

Bülbülüm bağlarında

Bitlis'in içi dere

Derenin içi kale ray ray ram (Arkuşta)

Kaleden gördüm yarı

Oturmuş ağlar yavru

Ağlama nazlı yârim

Sızlama nazlı yarım

Zeybek avradın olmuş

Topraklar başak olmuş (Tan, 1990:47).

ARPAZLI

Arpazlı oyunu yerlisince çok eski olarak bilinir. İlk arpa mahsulünü iyi ve bol yetiştiren kimse köy halkına bir kır yemeği tertipler ve harman karşısında bu oyunu oynarmış. Tek ve çift yapıldığı gibi toplu da oynanılabilir. Diğer oyunlara nispetle hareketleri çevikçedir (Tan, 1990:48).

ARŞIN MAL ALAN

Artvin'de otuz küsur yıldır rağbet gören ve Azerî bestecisi Üzeyir Hacıbeğli merhumun bir şarkılı oyunundan (operetinden) hâtıra kalan türkü ve onun raksıdır (Tan, 1990:49).

ARTIRMA HORONU

Trabzon'un Sürmene ilçesinde Horon, Sıksera, Arürma Horonu, Sallama Horonu vardır. Kemence veya davul zurna ile 3 - 50 kişi oynarlar. Oyuncu sayısı çoksa halka kapanır. Kadınlar ayrı oynarlar (Tan, 1990:49).

ARTVİN TİMURAGASI

Bu Artvin oyununda iki veya fazla sayıda oyuncu düz sıra halinde dizilip elele verir ve oyuna hazır dururlar. Münhani (eğri, yay şeklinde) istikameti yoktur (Tan, 1990:53).

ASI KESİ

Düğünlerde güvey adına para toplanırken yürütülen oyun (Tan, 1990:53).

ASI ZEYBEK

Bazı Isparta köylerinde vardır (Tan, 1990:53).

AŞAĞI İMARET

İrticali oyununa da sözlerine göre bu adı verdirmiş olan bir Kastamonu oyun havasıdır (Tan, 1990:53).

AŞİNEY

Galata isimli oyun havası gibi Aşiney Oyunu da Antep'in eğlence günlerini şimdilere kadar fazlasıyla ilgilendirmiştir. Havası muayyen (belirli) fakat figürleri sabit değildir. Bu tip

türkülü ve tekli kadın oyunlarında umumiyetle kullanılan o bölge oyun motifleri seyrin münasip (uygun) yerlerine yakıştırıla yakıştırıla yürütülür. Oyunun adında bir "Ayşe" anılmaktadır. Kadınlarca kendi meclislerinde oynanır. Adı, Ayşe'den kinaye olup "aşına" kelimesiyle ilişiği yoktur (Tan, 1990:53).

AŐIRMA

Bingöl'ün Kiği ilçesinden Çerme Köyü dolayına kadar yaygın olan daha kuzeydoğu Anadolu oyunlarındanr (Tan, 1990:53).

AŐIRMA BARI

Erzurum barlarındanr. Üst maddede hatırlatılan "Aőırma Oyunu" aynı şeydir. Fakat, figürlerinin epey değişikliğe uğraması yüzünden yer yer farklılaşmış görünen şekillerdir (Tan, 1990:54).

AŐŐAKTAN GELİREM

Erzurum kadın oyunlarındanr (Tan, 1990:54).

ATEN

Davul zurnalı sıra oyunları gibi rakslara Afganistan'da verilen toplu addır (Tan, 1990:56).

ATIN ÜSTÜNDE EYER

Erzurum oyunlarındanr. Kadın oyunudur (Tan, 1990:59).

ATLAMA HORANI

Trabzon'un Maçka ilçesinden hususiyle Galyan - Mesahor köyünde Atlama ve Titreme Horonları fazlasıyla oynanır. Davul zuma veya sırf (yalnız) kemençeyle oynarlar. Halkaya 5-50 kişi (imkan varsa) katılabilir. Bu atlama karma halde oynanırsa da, titreme mutlaka sırf erkeklerin oyunudur (Tan, 1990:59).

AYAK OYUNU

Anadolu'da nadiren de olsa umumiyetle raksa yer yer "Ayak Oyunu" denildiği görülür (Tan, 1990:60).

AYAK YAPMAK

Ayak oyunlarında kullanılan bir tabirdir (İstanbul) (Tan, 1990:60).

AVŞAR BEYLERİ

Denizli oyunlarından (Tan, 1990:60).

AYALAMAK

El ayalarını birbirine vurmak anlamıyla eski Türkçe'de vardı. Bir XVI. yüzyıl Anadolu metninde "aya çalmak" el çırpma karşılığı geçiyor. Çünkü bu çırpış bir kısım tartım çalıştır oyununda (Tan, 1990:60).

AYDIN ZEYBEĞİ

Ağır Zeybek oyununun öbür adıdır. Aslında Ege bölgemizin temkinli ve ağırbaşlı oyunudur. Fakat, bu muhite uzak düşen bazı semtlerde de vardır (Tan, 1990:60).

AYKIRI OYUNU

Isparta'nın bazı köylerinde oynanır (Tan, 1990:63).

AYŞE BENCİ OYUNU

Kütahya'nın Emet ilçesinden Hacıbekir köyündeki belirli oyunların başında gelir: Ayşe Bengi, Alay, Bedesten. Tef ve dümbelele yürütülen ve yalnız kadınlara mahsus olan toplu oyun çeşitleridir (Tan, 1990:63).

BELİTE

Diyarbakır yöresi ve çevresinde, yatılı kuran kursundaki öğrencilerin, iki grup tarafından karşılıklı oynadıkları oyundur.

BÖLÜM

Aynı ritm ve aynı ezgi ile oynanan adım cümleleri topluluğudur. Adım cümlesinin bileşiminden oyun bölümleri meydana gelmektedir (Özbilgin, 1995:12).

BAR TUTMAK

Bar oyun topluluğunu para karşılığında sözleşme ile kiralamak demektir (Özbilgin, 1995:42).

BAR AYİNİ

Totem'e dayalı bir geleneğe bağlı olan hayvanların (tavuk, güvercin) yaşamına bağlı anlamlı hareketlerin bulunduğu söylenen bar oyunlarına denir (Özbilgin, 1995:42).

BAR OYUNU

Eğlenmeyi temel amaç edinen oyunlara denir (Özbilgin, 1995:42).

BACEDUM

Mahalli Trakya oyunlarından. Bir adı da Eski Kasap'tır (Tan, 1990 :64).

BAG BELLEME OYUNU

Bağ belleme, mısır çapalama gibi rençberlik işleri Afyon'un köylerinde I. Dünya Harbi'nden önceleri hep imece usulüyle yapılırdı. Bağ bozma, başak toplama, afyon kırma gibi işlerde zaman zaman aynı tarz tatbik edile gelmiştir. Bu yoldaki çalışmaların iktisadi menfaatleri kadar, içtimai dayanışma faydaları da açıktı.

Erkek kadın, konu komşu hep bu işlere karıştıklarından aralarında daha yakın tanışmalar mümkün oluyordu. Hatta yavukluluğa ve evlenmeye yol açılır, köylüler emek ile eğlentiye kaynaştırıp hoşça vakit geçirmenin yolunu bulmuş olurlardı. Bağ Belleme Oyunu işte o elbirlikli çalışmalardan tabii bir ihtiyaç ve sonuç halinde doğmuştur. Bu oyunu daha ziyade kadın ve kızlar yürütürler (Tan, 1990:64).

BAHÇESİNDE HIYARIM

Adını sözlerinden alan türkölü oyunlardandır. Figürleri irticalidir. Tanınmış mahalli hareket motifleri aralara katılır (Tan, 1990:64).

BARAK HALAYI

Barak iki Kamış Oyunu gibi bu Barak Halayı da güney oyunlarımızdandır (Tan, 1990:71).

BAŞBAR

Erzurum'un toplu oyunlarından. Barlara ilk bununla başlandığı için "Baş Bar" adını almıştır (Tan, 1990:72).

BAŞLANTI

Orhaneli'nin sözleride olan bir oyun çeşididir (Tan, 1990:76).

BEDİRİK OYUNU

Yozgat'a aittir (Tan, 1990:80).

BEJİNİ

"Bejni" de derler. Bey kelimesinin ora halkınca söylenişidir. Ağrı ilinin Doğu Bayazıt ilçesi bahis mevzuudur. Oraya mahsus olan bu oyun kadınlı erkekli karma halde ve el el e tutuşularak sünnet ve evlenme düğünlerinde 5-100 kişi tarafından yürütülür, yerin müsaadesine göre halka küçük veya büyük tutulur (Tan, 1990:80).

BELİTA

Siirt ilinin Sasun (Sason) ilçesinde ister tek kişi tarafından, ister toplu olarak yürütülen bu oyuna davul zurna refakat eder. Belita raksına "Belitaya" veya "Belitai" dedikleri de olun "Beleli, Belite" diyen köyler de vardır. İsmi vilayet dışında daha da değiştiği yerler vardır (Tan, 1990:80).

BEN BİR KAVAK OLAYDIM

Erzurum'un aslında kadınlarca yürütülen oyunlarından (Tan, 1990:81).

BENGE

Denizli'nin Manastır köyünde halen rağbetteki iki oyun çeşidinden biridir. Benge oyununu 15 kadar erkek toplu olarak ve davul zurna yahut saz refakatiyle yürütürler (Tan, 1990:81).

BENGİ ALAY

Çanakkale ilinden Ayvalık ilçesinin Kıranburgaz köyünde 50 kadar erkek tarafından davul zurna refakatiyle yürütülen oyundur. Batı Anadolu ucunda Halay çeşitlerinden bir hatıra gibi

kaldığı adından bellidir. Bengi'nin bir halay çeşidi olduğu anlaşılmaktadır. Alay eki, şüphesiz surette Halay kelimesidir (Tan, 1990:81).

BENGİ OYUNU

Bengi adının yanında Alay ve Zeybek ekleri gibi "oyun" da yer aldığı olur (Tan, 1990:82).

BENG OYUNU

Bu oyun adının Bengi Oyunu'ndan muhaffefliği açıktır. Coğrafi bakımdan da Kütahya bölgesi Bengi'yi tanıyabilen ülkelerimizdendir. Emet ilçesi Kütahya ilinin dağlar arasında münzevi (yalnız, içine kapanık kalmış) kalmış ve şehir hayatıyla fazla temas edememiş bir yeridir. Manisa'dan yanadır. Bu şartlar altında yerlisi Bengi oyununu geleneğe uygun bir saflık ve coşkunlukla asırlar boyu yaşatabilmişlerdir (Tan, 1990:85).

BEN HALAYIN BAŞIYIM

Gaziantep'in Üç Ayak'tan sonra gelen oyunudur (Tan, 1990:86).

BENK

Bengi adının bazı semtlerdeki söylenişidir. Afyonkarahisar ilinden Sandıklı ilçesinin Çalça köyünde toplu olarak yalnız erkeklerin (meselâ 10 kişi) düğünlerde davul zurnayla yürüttükleri oyundu. Kütahya merkezinde yarı sportif mahiyette olarak sırf kadınlara mahsus bir "Benk Oyunu" vardır. Düğünlerde toplu veya tek kişi tarafından yürütülür. Manisa'nın Demirci ilçesinde Benk, 6-8 kişi tarafından oynanır. Kadın ve erkek ayrı ayrı kendi meclislerinde veya karma halde yürütülür. Manisa'nın Gördes ilçesinden Salur köyünde tek veya dörder erkekçe Benk oynanır.

Buna karşılık yine o dolaydan yakın başka bir köyde Bengi 10 - 100 erkekçe yürütülür. Bu fark, Benk ile Bengi'nin ayrı ayrı oyunlar mı oldukları kuruntusuna yol açabilecek mahiyettedir. Bergama'dan Salihli ilçesinin Dombaylı köyünde isim "menge" telâffuz olunarak 12-15 kişi tarafından davul zurna refakatiyle oyunu yürütülür (Tan, 1990:86).

BEN TEFİMİ

Kastamonu'nun tanınmış ve adını sözlerinden alan, figürleri yarı irticali ve türkülü oyun havalanandandır (Tan, 1990:86).

BERETE

Bitlis'in sıra oyunlarından. Açık halka halinde sıralanıp oynanır (Tan, 1990:86).

BERGAMA ZEYBEĞİ

Bergama ve dolayında Aydın gibi irtibatlı merkezlerde geçen Zeybek oyunlarından, ayrıca da Köroğlu, Bıçak Oyunları gibi çeşitlerden başka bir de mahalli Bergama Zeybeği ve havası vardır. Bergama Bengisi oyun havası bundan ayrıdır (Tan, 1990:91).

BERMENDE ZEYBEĞİ

Konya'dan Akşehir ilçesinin Bermende köyü, oyunu zengin köylerdendir. Aydın Zeybeği, Harmandalı, Konyalı, Sallama oyunlarından başka bilhassa kendi Bermende Zeybeği ilçe dışında da hayli yaygındır. Bunlar davul zurnayla 1 - 4 kişi tarafından oynanabiliyorlar. Kadın erkek birlikte oynamazlar. Kadınlar, türküyle kaşık oyununa veya kaşiksız oyuna kendi meclislerinde kalkarlar (Tan, 1990:91).

BERZİNİ OYUNU

Sol ayak hafifçe iki kere vurur. Sağ ayak münferiç (ayrılan, açılan) zaviye (açı) halinde kıvrılıp az ileri basar ve sıkıca bir daha basıldıktan sonra sol ayağın yanma gelir. Aynı hafiflikle bir iki kere tekrarlandıktan sonra, hareket tamamlanır. Oyun bu tekerrürlerle (tekrarlarla) sürer (Tan, 1990:91).

BEŞ AÇILAN

Kars havalisi oyunlarından. Tabanca ile oynanır. Oyunlara eşlik eden küçük davula veya tefe oralarda " kaval " derler (Tan, 1990:92).

BEŞKAZA ZEYBEĞİ

Fethiye ilçesinin bazı köylerinde ya bu Beşkaza Zeybeği veya Harmandar yahut da her ikisi birbiri arkasına oynanır (Tan, 1990:92).

BEYLER BAHÇESİ

Kastamonu merkez ilçe ve dolayının oyunlarından (Tan, 1990:93).

BEYLERBEYİ

Buna Ahmet Bey Oyunu da denir (Tan, 1990:93).

BEYLER ZEYBEĞİ

Eskişehir merkez ilçesinin başlıca oyunlarından. Buralarda gerek Zeybek, gerekse Halay çeşitlerinden vardır (Tan, 1990:95).

BEZDİK OYUNU

Erzincan'ın merkez ilçesindeki eğlentilerde türlü çalgılar eşliğiyle iki kadın tarafından yürütülür. Bezdik, bıktık anlamında, karşılığındadır (Tan, 1990:95).

BİCAN

Ağrı yöresinde oynanır. Horan karakterindedir. Oyun sırasında Bican türküsü çağrılır :

Çıktım kerpiç duvara

El ettim eski yâra

Ben baktım o bakmadı

Nalet gelsin o yara

Kerpiç duvar taşlıdır

Yârim kalem kaşlıdır

Baktım o yâr oturmuş

Yârim gözü yaşlıdır (Tan, 1990:95).

BİCO

Hafik ilçesinde (Sivas) 5-15 erkek tarafından oynanır. Bazı köylerde de vardır. Meselâ, Yarhisar köyünde 6-7 erkek tarafından yine davul zurnayla yürütülür. Havası ayrıdır. Sivas ilinin bütün köylerinde oynanmıyor (Tan, 1990:95).

BIJANĖ

Bitlis'in merkez ilçesinde davul zurnayla oynanan, grup halinde parmak oyunudur (Tan, 1990:96).

BİR AYAK

Tunceli'den Çemişgezek ilçesinin Başekrek köyünde sıra oyunu olarak dört çeşit vardır: Bir Ayak, İki Ayak, Üç Ayak, göçmen köyden kalıntı olarak Hora. Davul zurnayla 15-20 erkek tarafından oynanırlar. Farkları ayak figürlerindedir. Hora, tepinme ve sıçramalar halindedir (Tan, 1990:96).

BİR EVDE İKİ GELİN

Adını türküsünün sözlerinden edinmiştir. Maraş ilinden Elbistan ilçesinin Y.Yapalak köyünde 10-20 kişi davul zurna ile kadınlı erkekli yarım daire kurup oynarlar. Askere giden bir gencin ayrılık duygusunu eşine ifade etmesinin türkülü oyunudur (Tan, 1990 :96).

BİR TAŞ ATTIM ÇEĞİLE

Erzurum kadın oyunlarından (Tan, 1990:97).

BİTLİS KOÇÇARISI

Aslında Erzurum oyunlarından. Bu Bar'ın hareketleri gayet karışık ve başarıyla yürütülebilmesi melekeye bağlıdır. Zira, hemen bütün vücut oynakları veya bunlardan çoğu hep birlikte hareket edeceklerdir (Tan, 1990:97).

BOHÇA ATMAK

Aba Atma Oyunu da dedikleri bir çeşittir (Konya –Hadim) (Tan, 1990: 97).

BULANIK ZEYBEĞİ

Denizli efelerinin belli başlı oyunlarından (Tan, 1990:98).

BUHUR

Afyonkarahisar ilinden Dinar ilçesinin Karataş Köyü oyunlarca kendine has bir âlemdir: Buhur, İspaha Kolkırması, Deve ve hususiyle Sapa (Zabbak) oyunları dikkati çekiyor. Bunlar davul veya tef ile oynanırken türküleri de çağrılır. Bazan kalabalık oynanır. O arada

Zabbak oyununda 20-25 kişi yer alır. Bu ve Deve Oyunu yalnız erkeklere mahsustur. Düğün ve bayramlarda yürütülürler. Köse, İsbaha ve Buhur oyunlarını kadınlar düğünde gelin olacak kızın mahcubiyetini gidertmek üzere oynarlar. Kolkırması, Deve ve Zabbak oyunlarını köyde herkes iyi oynar (Tan, 1990:98).

BULANIK

Bingöl'den Kiğı ilçesinin Çerme Köyü bölgesinde kadınlı erkekli 3-17 kadar kişi sıra kurup davul zuma (veya tef) ahengiyle yürütürler (Tan, 1990:98).

BULDAN DÜZ OYUNU

Denizli'nin gün görmüş çeşitlerindedir (Tan, 1990:98).

BULGUR OYUNU

Ankara'dan Ayaş ilçesinin Yölker köyünde bu oyunu kadın erkek dört kişi kaval ve saz eşliğıyle oynarlar (Tan, 1990:98).

BURA BURA OYNAMAK

Gerdan kıra kıra oynamak; "baş ve gövde dik dururken başı-dikliğini kaybettirmeksizin - boyun kısmından bir sağ omuza, bir sol omuza doğru epey götürüp getirebilmek ve bunu defalarca tekrarlayabilmektir" ki meleke meselesidir (Tan, 1990:98).

BAŞMAK

Eski bir ayakkabı adı; yüzyıllar boyunca halk, asker, kadın ve erkek ve çocuklar tarafından giyilmiştir (Koçu, 1967:29).

BIÇAK HORONU

İki erkek oyuncu tarafından elde bıçakla oynanan horon (Özbilgin, 1995:52).

ÇÖMMEK

Oyun içinde diz vurmak anlamına gelir.

CAN TEMER AĞA

Bayburt ve dolayının her şenlikli gününde, bayram ve düğünlerde dört beş erkek tarafından oynanan Bar çeşididir. Kadınlar düğünlerdeki kendi topluluklarında yürütürler. Oyunun şöhreti vilayet sınırını aşkın bulunduğu için asıl çıktığı yeri kesinlikle buluşturabilmek Temer Ağa'nın hüviyetini bilmeye bağlıdır (Tan, 1990:109).

CEBKİ

“Çapiki” oyun adının Hıms taki söylenişidir (Tan, 1990:109).

CEYLAN

Hayvan taklitçisi oyunlardandır (Tan, 1990:109).

CEZAYİR

Maraş'ın Göksün ilçesinin Obruk Şemsiler köyündeki üç oyundan biri de Cezayir'dir. Diğerleri Sekme ve Sürtme'dir, Bunların üçü de kaval ve tef ile 2-4 kişi tarafından oynanır. Kadınlar ayrı oynar. Bölge köylerinde Zeybek de 1 - 8 kişi tarafından cura ile yürütülür (Tan, 1990:109).

CİRİT OYUNU

Cirit maruf (bilinen, ünlü) atlı spor gösterisi olduğu halde Ankara'nın Etimesgut köylerinde "cirit" adında davul zurnalı bir de toplu raks vardır. Bucakta ayrıca Zeybek oyunu ve bağlama eşliğiyle yürütülen dört erkeklik Sikirdim oyunu da vardır (Tan, 1990:109).

CİGOS

Samsun'da yerleşik Rumelili göçmenlerin oyunlarından olup Kırklareli tarafında da vardır. Buna Trakya'da Cigoş, Zigoş denildiği de olur. Yer yer çeşitlenmeye yüz tutmuştur (Tan, 1990:109).

CİZREYE GİTTİM

Adını türküsünden alan yarı irticali oyunlardandır (Tan, 1990:109).

COMOLU

Maraş'ın Pazarcık ilçesinden Ağca Koyunlu köyündeki bu oyun pek özel mahiyette görünmektedir. Çifter çifter ve kadın erkek karma olarak oyuna geçerler (Tan, 1990:109).

COŞKUN HORON

Çoruh bölgesi oyunlarından olmakla beraber, denildiğine göre, sevişen iki genç yıllarca ayrılığın hasretine katlandıktan sonra yine kavuşuyorlar. Bu Horon işte o gençlerin ana babalan tarafından buluşmaları şerefine oynanır. Oyunun bir özelliği de ailevî sevinci temsilen kadınlı erkekli yürütülmesidir (Tan, 1990:109).

CURRUH

Biribirleri sırtına binmiş iki çocuk grubu arasında oynanan bir çocuk oyunudur. Bu oyunda taşıyan çocuğun yapacağı bütün hareketlere rağmen sırttan düşmemek lâzımdır. Bir türkünün tanımıyla dönerlerse bir çeşit çocuk dansı meydana gelir (Isparta ve köyleri) (Tan, 1990:112).

CAKACI OYUNU

Burdur'un Yazı köyünde şu oyunlar vardır : Cakacı Oyunu, Kurt Oyunu. İkisi de tek kadın veya tek erkek tarafından oynanır. Ayrıca, Zeybek oyunları da vardır (Tan, 1990 : 113).

ÇAMAŞIR OYUNU

İzmir'in Foça ilçesinde 10-12 erkek toplu olarak davul zurna eşliğiyle yürütürler (Tan, 1990:113).

ÇAMDAN SAKIZ AKIYOR

Maraş'ta sevilen oyunlardan bir Halay çeşididir. Sözleri bulunup adını oradan almıştır. Kadın Halay havasıdır (Tan, 1990:113).

ÇANDARMA

Bergama ve köylerinde tek kişi tarafından oynanır (Tan, 1990:113).

ÇANDIR OYUNU

Giresun'un Şebinkarahisar ilçesinin Çandır köyünden yayılarak o menşe köyünün adını taşıyan Çandır Oyunu diğer çevre köylerinde, meselâ Boztekke köyünde de vardır. Bir halkada birçok oyuncu çift çift karşılıklı yürütülmesi ne burada ne de yörede âdet değildir. Kadınlar kendi meclislerinde toplaşıp oynarlar. Esasta erkek oyunudur. Türkülü de olur.

Davul, zurna veya bağlama, kemence klarnet ve tef gibi eldeki çalgılardan her hangi bir veya ikisi eşliğiyle oynarlar (Tan, 1990:113).

ÇANKIRI ZEYBEĞİ

Çankırı'nın köylerinde kadın erkek tam bir eşitlik dairesinde toplaşıp saz ile karma oyun çıkarırlar. Bazı köylerinde ise karışık oyun nâdirdir. Her eğlence vesilesinde kaşık veya zillerle de oyuna kalkarlar. "Oyun", "Köy Oyunu" gibi mütevazi adları tercih ederler (Tan, 1990:114).

ÇANKIR OYUNU

Bergama'nın Kula ilçesinden Nuriye köyünde bu isimde yarı spor işi bir oyun vardır (Tan, 1990:114).

ÇAPAK AY

Muş'ta Çapakey denilen el çarpıştırmacalı oyunun civar mıntıklarındaki ad çeşitlendirilişi (Tan, 1990:114).

ÇAPIK

Diyarbakır'dan Lice ilçesinin toplu yürütülen oyunlarından (Tan, 1990:114).

ÇAPIKAY

Bingöl'ün merkez ilçesinde Çapikay oyunu kadın erkek toplanılarak veya yalnız erkeklerce yapılır. Erkeklerin oynayışı yarı idmancı işi bir celadet (dayanıklılık, yiğitlik) edinir (Tan, 1990:114).

ÇAPUK

İki kişice karşılıklı el ele vurularak çıkarılan ses ve sesle çalgıya uydurulan tempo (Malatya, Ahlat). Fiillisi: Çapuk çalmak. Doğumuzda kelimenin çeşitli söylenişleri vardır: Çepik, çepük, sapık, şaplak. El vuruşmacaya Kayseri yöresinde kimi şepik kimi şepik, bazan da çepik derler. Gaziantep'te çibik denir. Oyuncular arasında aralarda kesin tartım birliğiyle yapılır. Ses taklitçisi bir kelimedir. Saplayışın ifadesidir.

Alkış, el ele vurarak çıkarılan ses ve bu sesle çalgıya uydurulan tempo (Malatya). Çapuk çalmak; el çırparak çalgının âhengine uygun tempo tutmak (Ahlat-Bitlis). Sivas halaylarında el çarpışmaca figürü vardır. Buna el çırpma, yahut el çarpmaca denilebiliyor. Çapuk kelimesinin şu gibi çeşitleme söyleyişleri çoktur: Çapukey, çapik, çapikay, çepeku, çepik vb.

Bizde aynı alkışlama özelliğini adlandıran başka bir ses taklitçisi kelime daha ve onun çatallanışları vardır (Tan, 1990:115).

ÇARİŞKA

"Çar Oyunu" demektir. Kars bölgemizin çizme esareti yıllarından (Rus işgalinden) acı bir hatıra halinde mahallinde daha ziyade kurtuluş şenlik ve bayramlarında oynanıyor (Tan, 1990:115).

ÇAYDA ÇIRA

Harput kına gecelerinin zengin tören işlerini burada tafsile (anlatmaya) imkân yoktur. Tarifleri türlü yazılardan edinmek mümkündür.

Böyle bir bilgi hazırlığından» sonra dekorun şiiriyeti tasarlanabilirse, bahsi geçenler gibi oyunların hayalde canlandırılması nispeten kolaylaşır. Kısaca arz edelim.

Kına gecesi oyunlarından olarak-en başta geleni, "üstünde beş altı mum yakılı" porselen tabaklarla yürütülen Çayda Çıra oyunudur. İlk oynanan budur. Tabağın bu yanar mumlu hali bir nevi meşale gibidir. Her elde bir mumlu tabakla yürütülen zarif gösteriye Çayda Çıra Oyunu denir.

Çayda çıra tabiri, eski düğünlerin bilhassa havuz-başlarında veya çay kenarlarında tertiplenmesi ve yapıştırılan mumların yakılarak su üzerinde tepsilerle yüzdürülmesi

âdetinden kalmıştır. Rivayet, keyfiyeti bu surette izah etmektedir. 30-35 yıl öncelere kadar erkekler havuz başlarında eğlenti tertipledikçe havuz başında sıralanıp bir tepsiye içki ve meze koyarlar. Bunları karşıdan karşıya itelemek suretiyle ikramlaşmışlar. Tabir aynı eski görenekten ve oyun onu canlandırarak anmak ihtiyacından hatıra kalmış olsa gerektir. Çayda Çıra oyununun kendi türküsü de var, mânileri epey çeşitlidir. Her mısra arkasından "nanay hanım nanay" terennümü ve "kibarım" gibi bazı geline atıf sözleri üçer defa tekrarlanır. Ezgisinin tartımı (ritmi) 3+2+2+3 aksağında olmak üzere 10/8'lidir. Sözleri güler yüzlü olmakla beraber, yeni baba evinden ayrılmış gelinin günlük ruhiyatı gibi içlidir de.

Çayda Çıra oyununa önce oğlan evinden gelen genç kız ve kadınlar kalkar. Kız evinde mahzunluğu dağıtmak üzere, oğlan evinden gelenler inadına taşkın bir şevk ve neşeyle oyuna girerler. Hatta kaynana hanımın bile Çayda Çıra oyununa kalkması âdettendir. Kız evinden kimse oynamaz. Daima mahzun dururlar, hem de bu üzümlük tamamiyle samimidir. Bu eğlentide oğlan evinden gelenlerle kız evindekiler arasında âdeta bir neşe ve üzümlük müsabakası açıkça kendini hissettirir.

Çayda Çıra oyunundan sonra diğer mahalli oyunlara geçilir. Cümlesi pek çeşitli şeylerdir. Gerek oyunların özelliği, gerekse o sırada söylenen türkülerin mahiyeti bir bir yazılıp incelenmeye değer. Erkeklerin çıkardığı oyunları da bunlara katmak doğru olur. Horum, Tamzara Halay, Delilo. vs gibi erkek oyunlarını kadınlar da kendi aralarında aynen oynayıp eğlenirler.

Kına gecesinde gelinin merasim sırasında oyuna kalkması âdetten değildir. Ancak, "subaha" günü, yani yüz açımı gününde, oğlan evine gidildikten sonra gelin (kaynanasının işareti ve muvafakati üzerine) oğlan evinde oynayabilir. Fakat, oğlan evi, kız evinden ayrılıp da ev tenhalaşınca "ucuzluk olsun" telâkkisiyle (inancıyla) gelini merasim dışı olarak oyuna kaldırmak ve Çayda Çıra oynatmak gizli kalan bir adettir (Tan, 1990:116).

ÇAYIRIN TEN YÜZÜNDE

Erzincan'ın merkez ilçesinde şenlikli günlerde yer alan tek kadın oyunudur. Yalnız kadın meclislerinde oynanır. Türkülü olarak tek tef eşliğiyle bile yürütülebilir. Adını türküsünden almıştır (Tan, 1990:117).

ÇEÇEN OYUNU

Güney Ankara'nın İkizce bucağında yerleşik göçmenlere münhasır oyunlardandır. Bu bir miktar aileler yarım asır kadar evvel Kafkasya'dan göçüp buralara yerleştirilmişlerdir. Çeçen oyununda oğlan ortaya çıkarak elleri sarkık olduğu halde düz ve usullü yürüyüşle bir daire çizmeye geçer. Arkasından kız aynı yürüyüşle oyuna girer. Erkek atik hareketlerle ayak uçları üstünde geri dönüp kızla karşılaşır. İki oyuncu yüz yüze birkaç adım uzaklaşıp yaklaşarak oynarlar. Erkeğin her geri dönüş hareketi musikin "çabukça" yerinde olur. Bazan sağ kolunu kızın tepesinden aşırır. Bu figürler tekerrür eder. Diğer oyuncular da sahada oyunu aynı şekilde yürütürler. Çoğu zaman armonik çalarak oynarlar ki bu çalgının Kafkasya için de en fazla yüz yıllık kıdemde olduğu unutulmamalıdır (Tan, 1990:117).

ÇEKİCİ KADIN

Kına gecesinde törenin başlaması için belirli bir kadın tarafından kimi kimseler oyuna kaldırılır ki işte bu kadına "çekici kadın" denir (Isparta). Tire'de bu kadına "kaldırıcı kadın" denir (Tan, 1990:117).

ÇEKİRGEM - ÇEKİRGE HALAYI

Sivas tarafının köy kadın Halaylarındandır. Kadınlarca "Çekirgem" türküsü söylenerek çekilen bu halayın tek figürü vardır (Tan, 1961:117).

ÇELİKTENDİR

Kastamonu'nun türkülü oyun havalarındandır. Yerli oyuncuların alışıp sevdirmiş buldukları ve her oyunda geçen figür numaralan havanın münasip yerlerinde alınarak, genellikle irticali hareketlerle türküye uyulur. Tabiatıyla kadın oyunudur (Tan, 1990:118).

ÇENBER

Kütahya'nın Gediz ilçesinde bilhassa iki oyun rağbettedir: Yalabık, Çenber. Düğün, sohbet ve toplu eğlenterde, bir veya iki erkek tarafından saz, cura, glarnet (klarnet) ve dümbelek çalgısıyla oynanırlar (Tan, 1990:118).

ÇENĞİ

Arap harfleriyle "çenki" ve "çengi" aynı imlâda yazıla gelmiş olmakla beraber, birincisi Farsça, çengi ise Türkçe'dir. Bu ikilik yerliler arasında bile öteden beri karışıklık çıkarmış,

çünkü iki eleman da Asya milletleri arasında aynı eşit yaygınlıkla müşterek meclislerde kullanılmışlardı. Çengi tabiri şimdi yalnız halk dilimizde yaşamaktadır. Şehirler hesabına yalnız edebî metinlerde görülebilir. Asya'da ise büsbütün revaçtan düşmüştür (Tan, 1990:118).

ÇEPEKU

Mardin oyunlarından (Tan, 1990 : 120).

ÇEPİK

Bingöl'ün Genç ilçesinde bu Çepik adlı oyun davul zurna veya kaval eşliğiyle yalnız erkekler tarafından yürütülür. Düğün ve bayramlarda toplu oynanılmakla beraber, ikişer ikişer de yapılabilir. Diyarbakır Çepik'i şimdi Bingöl köylerinde az çok oynanılan tertipten farklıdır (Tan, 1990:120).

ÇEPİKLİ

Gaziantep oyunlarından (Tan, 1990:120).

ÇERKEZ OYUNU

Ödemiş ilçesinin Ertuğrul köyünde eskiden yerleştirilmiş Çerkeş göçmenleri mevcut ve sayılan azdır. "Çerkeş Oyunu" denilen Kafkas işi bir danslarını hâlâ Asya'dan hatıra olarak saklıyorlar. Köy gençlerinden ikişer erkek bağlama veya armonik eşliğiyle oynuyorlar. Bütün köy gençleri bunu yürütmesini yaşlılardan öğrenmişlerdir (Tan, 1990:120).

ÇEVİRME HALAYI

Yozgat'a aittir (Tan, 1990:121).

ÇİL KEKLİK

Bazı Erzincan köylerinin kadın meclislerinde rağbette kalan oyun çeşididir. Adını türküsünden almış görünüyor. Eldeki her hangi bir mahalli çalgı eşliğiyle ve mutlaka tek kadın tarafından oynanır (Tan, 1990:121).

ÇINDIR

Urfa'da Sinsin oyununa bu isim verilir (Tan, 1990:121).

ÇITIRDAĞ OYUNU

Safranbolu taraflarında çokça oynanmakla beraber, adına oralarda "Kastamonu Oyunu" da denildiği için aslında oradan gelmeliği mümkündür. İki veya çaprazlama olarak dört oyuncu tarafından yürütülür.

Kastamonu'da kama ve saldırmalarla oynandığı halde, Safranbolu'ya silahsız gelmiştir. Oynanış tarzı hemen aynıyla Sepetçioğlu oyunundaki gibidir. Fakat birkaç figür değişikliği göze çaracak kadar açıktır (Tan, 1990:121).

ÇİFT BASMA

Çoruh ilinden Yusufeli ilçesinin Kölsak Sarıgöl köyünde 10-30 erkek tarafından tulum eşliğiyle yürütülen Horan çeşididir (Tan, 1990:122).

ÇİFTE OYUN

Afyonkarahisar'ın, Emirdağ ilçesinde bu isimde bir oyun vardır (Tan, 1990:122).

ÇİFTTELLİ

Çocukluğumuzda İstanbul'da Yahudi ve Çingene çengilerince Çırpıcı Çayın gibi eğlenceli mesire yerlerinde ve düğünlerde pek sık yürütülmüş olan bu oyunun o yıllardaki yayılış sahası eski imparatorluk ölçüsünde olmuş olmalı ki hâlâ bir baştan Trabzon'da ve öbür uçtan Ege adalarında Türkçe adıyla izlerini haber alabiliyoruz. Bugün yurdun dört bir bucağında oynanmadığı anlaşılıyor (Tan, 1990:122).

ÇİFT GÜVERCİN

Erzurum'un çok zarif kadın oyunlarından (Tan, 1990:123).

ÇİFT OYUN

İki oyuncu tarafından gayet ağır ağır oynanan Zeybek çeşididir (Tan, 1990:123).

ÇİFT ZEYBEK

Çanakkale'den Ayvalık ilçesinin Kıranburgaz köyünde yürütülen davul zurnalı oyunlardandır (Tan, 1990:124).

ÇİNGANE OYUNU

Kütahya'nın taklitçi oyunudur (Tan, 1990:124).

ÇİNGE

Çağatay metinlerinde hatırası eski olan bir gelenek, oralar düğünlerinde vardır. Genç kızlar sıra kurup tef ve türkülerle gelini karşılamak gibi vesilelerde oynarlar,. Türkülerde beyit sonları "yar yar" veya "hay evlenk hay" gibi ünlemlerle biter. Çinge, işte bu oyunların adıdır (Tan, 1990:124).

DIZ U PEZ

Diyarbakır yöresinde, kuzu hırsız anlamına gelen, seyirlik bir oyundur.

DEPKİ

Tepki, Tepük, Depçe, Halay Tepme (Eroğlu, 1995:120).

DAĞLAR

İzmir'in Karaburun ilçesinde çocuk ve gençlerden üç dört kişi tarafından oynanır. Gelişigüzel bir toplu oyundur (Tan, 1990:135).

DAĞLAR HALAYI

Urfa'dan Yaylak ilçesinin merkez köyünde düğün ve bayramlarda bilhassa oynanır. 2-4 erkek tarafından davul zurna eşliğiyle yürütülür. Kadınlar da aynen oynarlar (Tan, 1990:135).

DAĞLI HAYASI

İzmir Menemen ilçesinin Çalt köyünde tek erkek tarafından düğün ve bayramlarda davul zurnayla oynanır (Tan, 1990:135).

DAĞLI OYUNU

Toplu oyunların en çevik olanıdır. Yiğitçe tavırlarıyla Zeybek oyunlarının en canlısı budur. Bengi oyunu için geniş bir alana ihtiyaç gösteren oyuncular Dağlı'ya çıkabilmek üzere o meydanın üç misli kadar büyüğünü ararlar. Bergama taraflarında çok oynanır. Dağlı oyununa en az altı kişi kalkar. Oyundaki çekmeleri idare eden iki "baş"ın birisi başta, diğeri ortada

yer alır. Oyun figürleri 3-5 esasına göre yazılıdır. Oyuncular, bir daire çevirip dururlar (Tan, 1990:135).

DALDALA

Erzurum'un Daldalan dedikleri Bar çeşidi Sivas köylerinin birtakımında da vardır. Adı Halaylar arasında geçer. Havası ve figürleri Erzurum'un Daldalan Barı'nı andırır. Sivas ilinin köy halaylarından. Daldala'da oyuncular elele tutuşmazlar. Bellerden sımsıkı kavraşırılar (Tan, 1990:136).

DALDALAR

Erzurum Barlarından. Bölge oyunlarının en güzellerinden biridir. Hareketleri dört kısım halinde sıralıdır. İlk kısım kol kola, ayaklar pek hafif hareket ettirilerek ve diz kırmalarıyla yürütülür. Daha doğrusu yol alınmaksızın icra edilir. İkinci bölümü, eller omuzda olduğu halde, ileri geri yürünmek hareketidir. Üçüncü kısım, eller taraklanarak yürütülür. Dördüncü kısımda oturma hareketleri yapılı (Tan, 1990:137).

DALLİKE

Amasya'da oynanıp adını türküsünden almıştır. Sıra oyunudur. Ağır lama ve Yeğinneme kısımları vardır (Tan, 1990:135).

DEĞİRMENCI

Yozgat'a ait oyunlardandır. Doğu Anadolu'da da bu isimde bir oyun derlenmiştir (Tan, 1990:145).

DELİDE

Diyarbakır oyunlarından (Tan, 1990:145).

DELİ HORON

Çoruh yakası oyunlarından. Köylünün inançla bağlı bulunduğu bir tevatüre (yaygın söylentiye)göre bunun oynandığı yerde 15 yıl hiç kimse ölmezmiş. Adına "Şeytan Oyunu" denildiği de olur (Tan, 1990:146).

DELİKO

Kimi zaman "Lorki" adı da verilen oyun (Tan, 1990:146).

DELİLO

Tunceli'den Ovacık ilçesinin merkez köyünde bilhassa tekrarlanan sıra oyunlarından. Kadın erkek karma halde 6-8 kişilik bir diziyle yürütülür (Tan, 1990:146).

DELLO

Bu Erzurum Barı en az iki kişi tarafından düz diziyle oynanır. Havası baştan sona orta hızdadır (Tan, 1990:146).

DENİZLİ ZEYBEĞİ

Denizli'de davul zurna eşliğiyle dört erkek tarafından yürütülen gün görmüş bir Zeybek çeşididir (Tan, 1990:149).

DEPÇE

Urfa'nın bilhassa Viranşehir ilçesinde 5-50 kişi tarafından kız, kadın ve erkekler toplaşarak karma halde ve kaval eşliğiyle oynanır. Bir çeşit Halay halkasıdır.

Yerli halk bu oyunun cemiyet arasında birlik ve dayanışma doğurduğuna samimiyet ve güvenle inanıyor (Tan, 1990:149).

DEPKİ

Hatay bölgemizde Halay tabiri öteden beri bilinmekle beraber, sıra oyununa oralarda Depki ve bunun davul zurna desteğinde coşkunlukla oynanmasına "Depki depmek" deniliyor (Tan, 1990:149).

DEPMEK

Tepmek (Tan, 1990:150).

DERELİ

Harmandalı Zeybeği. Batı Anadolu'da vardır (Tan, 1990:150).

DEVECİ

Bergama'dan bir raks çeşidinin adıdır. Kadın oyunlarından (Tan, 1990:150).

DEVECİ EMMİ

Sivas'tan bir halk oyunudur (Tan, 1990:150).

DEVELİ

Adını türküsünden alan oyunlardandır. Konya'dan meselâ Bozkır'ın Akçapınar köyünde geçen şu üç oyundan biridir: Develi, Zeybek, Milli Oyun. 2,3 ve 5 kişi imkân nispetinde uzlaşıp belli etmeksizin taklitleşerek birlikte oyuna girebilirlerse de, herbiri yine de müstakil kalırlar. Kadınlar, kendi aralarında oynarlar (Tan, 1990:150).

DEVZER

Tunceli'den Ovacık ilçesinin merkez köyünde kadınli erkekli yürütülen sıra oyunlarından (Tan, 1990:151).

DİMİ DİMİ

Antalya'nın Akseki ilçesinden Alaçesme, Geriş ve başka köylerinde 2 veya 4 kişi tarafından yürütülen oyunlardandır (Tan, 1990:151).

DİK BAR

Erzurum'dan İspir ilçesinin Hünüt köyünde tutunulan ve tutulan sıra oyunlarının başında gelir (Tan, 1990:151).

DİKDİKİ

Onomatopedir. Ankara'nın bazı köylerinde oynanır (Tan, 1990:152).

DİK OYUN

Sivas'tan Divriği ilçesinin Örnek köyünde davul zurnayla yürütülen bir toplu oyundur. Erkek oyunu olmakla beraber kadınlar da kendi aralarında oynarlar. Adına bakılırsa Halay erkânından iyice ayrılmış görünür. Başka köylerin Dik Halay tertibiyle karıştırılmaması gerekir. Dik Halay diyen köyler sonuna kadar Alevî kalmışlardı ve oyunu kadınli erkekli karma halde yürütebilmişlerdir (Tan, 1990:152).

DİLAN

Erkek ve kadınların dizilerek düğünlerde karşılıklı oynadıkları bir Halay çeşididir ki, Gaziantep'in Harat köyünde ve Malatya'da vardır. Aynı isimdeki bir oyun Diyarbakır'dan Osmaniye ilçesinin Hilar, Salman gibi bazı köylerinde vardır. Buralarda yalnız kadınlarca oynanır ve türküsü vardır. Tek kadın tarafından da türküsüyle yürütülebilir, Dilan Halayı da denir (Tan, 1990:152).

DİLİPİTİ

Kelime "çıtıpıtı dilli" anlamındadır. Elazığ merkez ilçesinin çoğu köylerinde tekli, çiftli veya sıralı oyun çeşitlerinden üç beş tip kullanıldığı halde oyuna düşkünlük göstermemiş bazı köyler de vardır. Meselâ aynı merkez ilçesinin Bızmişe köyünde kadın ve erkekler ne oyun ne de çalgı kullanmazlar, düğünlerde sadece tef döğüp Koşma dedikleri oyunu yürütüyorlarmış. Buna karşılık Ergani Maden köyünde türlü oyun çeşitleri sayılıyor: Dik Halay, Dilipiti, Halay, Dik Kırma, İlyan, Küdük Karga, Şive Kırma, Üç Ayak, Bunlar davul, tef ve kaval ile oynanırlar. Sıra oyunlarını şehirde yalnız erkekler, çoğu köylerde ise kadınlı erkekli yürütürler. Tek oyun, kız ve kadınlara mahsustur, aralarında oynarlar (Tan, 1990:152).

DİPÇİK

Seyhan'ın Bahçe köyü ve dolayında özel türküsüyle düğünlerde yürütülen toplu oyuna Dipçik denilmektedir (Tan, 1990:153).

DİLLALA

Çorum oyunlarından. İğdeli Gelin, Türkmen Kızı ve Çorum Halayı yanında hatırı sayılır bir kendine göreliği vardı. Kadınlı erkekli karma oynanan Küştahlı ve Dallike de oranın dolay köylerindedir. Çorum'da, 25 kadar yerli oyun yakın çağa kadar vardı, şimdi unutulmuştur (Tan, 1990:153).

DİLLAN

Malatya'nın Pötürge ilçe merkezinde gün gören iki oyundan biri bu, diğeri Üç Ayaktır. Erkek oy unlan olmakla beraber, dizide kadınlar da yer alabilir. 2-15 kişi davul zurnayla yürütürler. Dillan oyununa Malatya köylerinde Malatya Halayı da derler (Tan, 1990:153).

DİRİNGİ

Kars'ın tekli erkek oyunudur (Tan, 1990:154).

DOKUZLU

Gaziantep oyunlarından (Tan, 1990:158).

DOLAMA

Çanakkale ilinin Bayramiç ilçesinde tek kişi veya 15-20 erkek toplu olarak davul zurna yahut kımata (klarnet), tef ve dönbelek (dümbelek) ile Dolama oynarlar.

Yine Çanakkale'nin Ezine ilçesinde Dolama oyunu 30-50 kadar kadın tarafından dümbelekle yürütülür. Bu ilçenin Ak köyünde kadın erkek karma halde de " Alay " çekerler (Tan, 1990:158).

DOLAŞIK

Afyonkarahisar ile Emirdağ ilçesinde gün gören oyunlardandır (Tan, 1990:158).

DOLAYI HORAN

Trabzon'dan Maçka ilçesinin Laldoy köyünde Dolayı Horan, Horan, Titreme Horan ve Yukarı Horan şekilleri davul zurna yahut kemence veya tulum ve hatta kaval ile oynanabiliyorlar. Bayram, düğün, harman zamanı günlerinde ve işçi çalıştırmakta icra edilmeleri görenektir. Halekeye (halkaya) 2-150 kişi girebilir (Tan, 1990:158).

DOMBAYCIOĞLU

Devrek ilçesinde oynanır. Adını türküsünden almıştır. Buranın başka bir oyunu da Tuğlamadır. İki de ikişer kişiliktir: Bir kadın, bir erkek yahut iki kadın. Yalnız davul eşlik eder (Tan, 1990:158).

DÖNME OYUNU

Tekirdağ merkez ilçesinin İncir köyündeki bu oyun hem kadın hem de erkeklerce ayrı meclislerde yürütülür. Figürü dönmektir (Tan,1990:159).

DÖRDERLEME

Ankara'dan Nallıhan'ın Bağlıca köyünde en az kavalla eşlik edilerek Dörderleme, ayrıca da Meşeli ve Sekteleme oyunları yürütülür (Tan, 1990:159).

DÖRT ELLİ OYUN

Soma'dan 3 km. ötedeki bir dağ eteğinde yaslanık Tarhala'nın esnaf köyünde yürütülen ve hususiyle kiraz bayramını şenlendiren "Dört Elli Oyunu" çok hoştur. Bunu erkekler ayrı oynarlar. Dört kişilik oyundur.

Köyün kızları da bilhassa "Koyun Yatırma" oyununu karşılıklı iki sıra halinde yürütürler. Köyün kendine mahsus olan, 20 - 25 kişinin söylediği, 18 figürlü, 12 besteli ve beş saat süren millî oyunu, da gelenekli teşkilâtı olan köy odasında öğrenilir (Tan, 1990:159).

DÖRT KIZ OYUNU

Mutlaka dört kız tarafından oynanacağı için adı böyledir. Kırım Türklerinin oyunudur (Tan, 1990:159).

DÖRTLÜ OYUNU

Urfa'nın dört kişilik erkek oyunudur. Esas eşlik davul zuma olmakla beraber bağlama desteğinde de yürütülebilir (Tan, 1990:159).

DRİNGİ

Bayburt'ta seyri mümkün Barlardandır. 2 erkek, 2 kadın tarafından yürütülür. Zarurette tek erkek de oynayabilir. Diringi de yazılır. Kars'ta aynı adda bir oyun vardır (Tan, 1990:160).

DUDUNAMAN

Sivas'ın Hafik ilçesinden Mamuğa köyünde oynanan Halay çeşitlerindedir (Tan, 1990:160).

DUDUM

Sivas ilindedir. Şehir ve köylerde çoğunlukla kadınlar tarafından "Dudum" türküsü söylenilmek suretiyle çekilen bu Halayın iki kısmı vardır: 1. Ağır lama. 2. Hoplatma (Tan, 1990:161).

DURNA

Turna ile birdir. Kars'ın tekli oyunlarından. Erkekler arasında oynanır (Tan, 1990:162).

DURNALA

Sivas'ın Durnalar Halayı'nı yalnız kadınlar oynar. Düğünlerde, sıra gezmelerde, herfenelerde Düz Halay gibi Durnalar da bellibaşlı bir eğlenti vesilesi olur. Tef tartımlarıyla birlikte türküsü de söylenerek yürütülür (Tan, 1990:162).

DÜZ YALLI

En az üç kişi tarafından hilâl şeklinde dizilerek oynanır (Tan, 1990:173).

DÜZEY OYUN

Düzey Oyun Urfa'da gün gören tertiplerendir. Delikanlılar kol ve parmaklarından kenetlenerek sımsıkı bağlaşırlar. Birleşik dizi, kayanın yekpareliği (tek parçalığı) tasavvurunu uyandıracak yağızlıkla usul usul kımıldanmaya başlar (Tan, 1990:174).

DELİ HORON

Yalnız erkeklerin oynayabildiği çok hareketli ve güç isteyen horonların genel adı (Özbilgin, 1995:52).

DÜZ HORON

Yalın ve fazla hareketli olmayan figürlerle oynanan horonların genel adı (Özbilgin, 1995:52).

EBELER

Kütahya ilçesinde kadın erkek hep birlikte ikişer ikişer oyuna girebilip darbuka ve bağlama eşliğiyle bu oyunu seyre arz ederler. Türküsünün konusu aşk macerasıdır (Tan, 1990:175).

EDREMİT ZEYBEĞİ

Bergama ve yöresinin tekli oyunlarından (Tan, 1990:175).

EFE HAVASI

Efe Havası, Zeybek oyunu gibi tekli oyunları Muğla'da kadınlar ancak kadın meclislerinde oynayabilmişlerdir. Aslında erkek oyunlarıdır. Kimi davul zurnayla, kimi de keman veya kemanca, cura, bağlama bozuk gibi sazlardan en az ikisi eşliğiyle oynarlar (Tan, 1990:175).

EFELER OYUNU

Bu oyunla hem doğuyu, hem de bir sıra oyununu anmış oluyoruz. Kemah ilçesinin Yukarı Mahalle semtinde 3 - 10 erkek saz eşliğiyle bu Efeler Oyunu'nu gösterirler. Düğünlerde her isteyen halkada yer alabilir (Tan, 1990:175).

EFE OYUNU

Afyonkarahisar'dan Sandıklı ilçesinin Yavaşlar köyünde gün gören davul zurnalı erkek oyunlarından. Zeybekler kadrosundandır (Tan, 1990:175).

EF OYUNU

Eskişehir'in erkek oyunlarından. Kelimedeki ikinci "e" düşerek Efe Oyunu adı "Efoyunu" olmuştur (Tan, 1990:176).

EGİNE

Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesinde ince çalgı sazlarıyla yürütülen yalnız erkeklere mahsus ikişerli oyundur (Tan, 1990:176).

EL ÇIRPMA

Siirt'ten Beşiri ilçesinin Kobin köyünde vardır. Bölgenin bütün, oyunları hususiyle köylerde hep kadınlı erkekli karma halde oynanırlar. Her açık hava vesilesinde davul zuma eşlik eder (Tan, 1990:183).

EL OYUNU

Bolu'dan Mudurnu ilçesinin Yazıca köyünde geçen bu oyun "gayet sükuti (sessiz, suskun) içinde geçer." Kaval ve tef eşliğiyle tek kişilik olup kadın da, erkek de oynayabilir (Tan, 1990 :184).

EMET OYUNU

Kütahya bölgesinde yaygın olan bu oyuna Kütahya Zeybeği de derler (Tan, 1990 :184).

EMİNEM OYUNU

Erzincan'ın Cimili köyünde ve dolayında bir veya iki kadın tarafından eldeki her hangi bir veya iki yerli saz eşliğiyle yürütülen tek tük kadın oyunlarından biridir. Figürleri irticalidir. Adını türküsünden almıştır (Tan, 1990:184).

ENGINE

Afyonkarahisar'ın hususiyle Emirdağ ilçesinde gün gören oyunlardandır (Tan, 1990:184).

ENZELİ

Kars kadın oyunlarından. Geniş bir daire çevresi üzerinde oynanır. Tercihen kız olmak üzere yalnız bir kişi, yahut bir kız ve bir erkek tarafından yürütülür (Tan, 1990:184).

ERENCİK

Kastamonu'nun tutunmuş ve yan irticali oyunlarından olup türküsü de vardır (Tan, 1990:184).

ESMER

Diyarbakır oyunlarından (Tan, 1990:205).

ESNAF OYUNU

"Esnaf Oyunu" Kastamonu'nun başlıca kadın oyunlarından (Tan, 1990:205).

EŞ BULMA

Adana'dan Yörüklerde vardır. Toplantılarda oynanır (Tan, 1990:1206).

EŞKİYA HORONU

Giresun'dan Şebinkarahisar ilçesinin Turpçu köyünde erkekler tarafından davul zurnayla oynanır (Tan, 1990:206).

EVİM NİM NAY

Erzurum'dan Çat ilçesinin köy oyunlarından. Adını türküsünden almıştır. Sazsız olarak hep bir ağızdan türküsü çağrılarak oynanan Barlardandır. Bu eski oyunu 8-10 kadın dizi kurup yürütürler. Köylü arasında bağlılık ve sevgiyi artırır (Tan, 1990:206).

EVLERİNİN ÖNÜ

Sivas'ın bilhassa Çelebiler köyünde kadınlı erkekli yürütülen Halay'dır. Türküsü çağrılarak çekilir (Tan, 1990:206).

FAFİLFİLLO

Safranbolu'nun gece toplantılarında kadın erkek birlikte oynanan eğlenceli bir oyundur, İsim bir onomatopedir (yansıma kelimedir) (Tan, 1990:208).

FERAHİ

Ferayî de telaffuz ederler. Isparta'nın Barla köyünde kadın oyunlarından (Tan, 1990:208).

FİNGİL

Giresun ilinin üç beş köyünde, o arada meselâ Şebinkarahisar'ın Boztekke köyünde revaçta kalmış hafif oyunlardandır. Sırf erkeklerce oynanır. Bu köyde karma oyun göreneği yoktur (Tan, 1990:212).

GEMİ OYUNU

Manisa'nın Tarhala köyünde bilhassa Ramazan bayramlarında yer alan Gemi Oyunu vardır. Yedi sekiz kişi üst üste çıkarak bu isimdeki oyunun türküsünü çağırırlar. Usul usul yürümekte devamla dönerler. Üst üste iki halka katı halindedirler. Bazan üstten düşenlerin kolu kırıldığı bile olur (Tan, 1990:223).

GENÇ OSMAN

Safranbolu düğün oyunlarındaki şekliyle Genç Osman, herkesçe bilinen Çiftetelliği andırır. Fakat ondan ayrıldığı bazı noktaları da vardır. Çömeliş halinde öne, yana ve arkaya daimi sıçramalarla dönüp ayağa kalkmak, hem de arka arkaya gelinerek başlar birbirlerinin omuzlarına konulup köprü teşkil etmek ve bunu tekrarlamak oyununun farklı taraflarını, Çiftetelliden ayrı özelliklerini vücuda getirir (Tan, 1990:223).

GEREDE ZEYBEĞİ

Oranın nispeten asla uygun kalabilmiş görünen oyunudur. Meşhur Gerede sohbet âlemlerinde delikanlılarca yürütülen Sürtme ve Köroğlu gibi kaşıklı oyunlardan biri de işte bu Gerede Zeybeği havasıdır (Tan, 1990:225).

GİRANİ

Bingöl'ün Genç ilçesinde Girani oyunu davul zurnayla toplu halde, fakat ikişer ikişer oynanır. Bayram ve düğünlerde kadınlar da karışık olarak bu oyuna erkeklerle birlikte girebilirler. Girani gibi farklı telâffuzlarla kullanan köyler de biliniyor (Tan, 1990:225).

GORANİ

Bitlis'in halka oyunlarından. İki türüsü vardır: Yarım Gorani, Tam Gorani. Yarım Koraniye bu adın verilmesinin sebebi oynanılıştaki ayakların ileri atılmasıdır. Bitlis'in Tam Korani oyununa bu adın verilmesi sebebi de halka halinde oynayarak dönmeleridir. Fakat, Tam ve Yarım Korani (Gorani) oyunlarına Bitlisliler şu adları da veriyorlar : Yarım Gorani, Tam Gorani yahut Yarım Garzani, Tam Garzani (Tan, 1990:226).

GOVENT

Siirt oyunları arasında Govent'in enikonu kendine göreliği vardır. Go ; şarkı söylemek, vent ; birlikte, govent; şarkılı toplu oyun demek olur.

Gerçekten de solo ile koro nöbetleşe söyleşerek oynanır. Asıl düğünlerde gösterilmek üzere çıkmış olmakla beraber, zamanla her şenlikli günde aranır olmuştur. Kızlar bir tarafta, erkekler onların karşılarında sıralanıp yüz yüze iki dizi teşkil ederler (Kadınlar kendi âleminde oynadıklarında erkekleri de bir kız dizisi temsil eder) . Her iki tarafın birer "sergovent"i, yani Başçeken'i vardır. Oyun başlayınca erkek tarafının sergovendi erkeği öven bir bey iti solo olarak söyler. Beytin sonunu kendi tarafı koro halinde tekrarlar. Sonra kız tarafının sergovendi kızı öven bir beyit söyler, sonunda kendi tarafı aynı sözleri aynı ezgiyle bir ağızdan tekrarlar. Oyun bu suretle devam eder.

Kollar sarkık ve eller serçe parmaklarından kenetlidir. İki dizi küçük adımlarla yüz yüze yaklaşır geri geri uzaklaşır, sonra yine yakınlaşırlar. Adımları vezne göre tartımlı işleyen bu karşılıklı gidip gelişler, türkü kıtalarının çoğaltılabilmesi veya-mevcutların tekrarlanması nispetinde istenildiği kadar sürdürülebilir. Sonunda tek sergovendin idaresinde halkalanarak veya yarım daire kurarak hemen başka oyunlara geçerler.

Düğün sabahı damda davul zurna hususi havalar çalmaktadır. Zifaf gecesi gelini almaya gidilirken ve güveyin gerdeğe konulmasında "Govendi" yani goventler söylenir. Govendi veya Govende çoğul şekli olup Goventler demektir. Bu kelimeler zihinde Batı Anadolu'nun Govende veya Güvendelerini tedâî ettiriyorlarsa da onlar farklı tertiplerdir (Tan, 1990:227).

GÖBEKLEŞME

Zonguldak çevresi oyunlarından. Kadınlar şenlikli günlerinde ve kendi meclislerinde eşliğiyle ikişer ikişer oynarlar. Çoğu irticali olan figürlerinden birinde çiftler çok zarif bir yanlamayla göbek göbeğe tokuşturup bir anlık kaykılışla geçtikleri ve bu tavır oyunun belirli seyrek yerlerinde tekrarlandığı için "göbek atmak" gibi müstehcen bir tarafı yoktur (Tan, 1990:228).

GADİN HALEYSİ

Yozgat'ta kadın halaylarına denir (Özbilgin, 1995:46).

GÜVEN

"Güvent" şeklindeki incelişin bazan son harfi de düşerek kelime "güvenmek" fiilinden gelme gibi bir hal edinmiştir, Güvent sıra oyunu Van'ın Edremit bucağında bu isim altında, davul zurnayla ve 3-30 kişi tarafından yürütülüp, kadınlar erkek oyunlarına karışmazlar.

Karma oyun ancak aşiretlerde vardır deniliyor. Daha doğrusu kadınların erkeklerle birlikte oynayıp oynamayacağı keyfiyeti köylerin tarikat anlayışlarına göre değişirdi (Tan, 1990:235).

GÜVENÇE

Bursa yöresinden bir oyun çeşididir (Tan, 1990:235).

GÜVENDE

İnegöl'de Güvende oyun havası davul ve klarnet eşliğiyle yürütülür. Fakat, davullu, darbuka gibi elle çalıyorlar. 1, 2, 3, veya 4 kişi bu Güvende'yi de Sekme'yi de ziller takılarak oynuyorlar. Güvende, Bursa ve Balıkesir oyunları arasında da vardır. Balıkesir'in Doğru Hava denilen havası ile yine oranın Güvende denilen oyunu arasında fazla bir fark yoktur.oyunlar zümresinden olması muhtemeldir (Tan, 1990:235).

GÜVENK

Van çevresinin Halay çeşitlerine topluca bu isim verilir. Yani, oralarda Güvenk, berilerin Halayı anlamındadır. Düğünlerde kadınlı, erkekli yürütülür. Düğün dışı derneklerde yalnız erkeklerce el ele tutuşularak oynanır. Güvenk'in çeşitleri vardır. Bazan soldan, bazan sağdan yürünerek oynanır. Bir kısmı çok ağır, bir kısmı da gayet çevik hareketlidir. İki grup halinde karşılıklı türküleri söylenerek oynananları da vardır (Tan, 1990:236).

GÜVENT

Diyarbakır'dan Silvan ilçesinin merkez köylerindeki Güvent oyununa Halay da denilir. Davul zurna veya kaval desteğiyle düğün derneklerden eksik olmaz. 4, 10, 16 veya 40 kişi kadınlı erkekli halkada yer alırlar.

Van'dan Çatak ilçesinin Sarmış ve Papan köylerinde Güvent, erkek ve kadın ayrı ayrı meclislerinde olmak üzere yerin genişliğine göre 10, 20 ve daha da fazla kişi tarafından halka halinde oynanır (Tan, 1990:236).

GÜVERCİN

Elazığ oyunlarından (Tan, 1990:236).

GÜZELLER

"Gözeller" denildiğine daha fazla şahit olunur ki dil bakımından en doğru söyleniş budur. Sivas'tan Divriği ilçesinin Sincan köyünde davul zurna eşliğiyle, yerin genişliği nispetinde az veya çok sayıda kimselerce kadınlı erkekli yürütülen karma sıra oyunudur (Tan, 1990:236).

GÜZELLER BARI

Bunun bir adı da "Nari"dir. Bayburt'un Bar çeşitlerindedir, Mehmet Turhan Ban gibi bu oyun da Bayburt gençlerinin karihasından (yaratıcı gücünden) doğmuştu (Tan, 1990:236).

GRANIYE İŞK

Diyarbakır yöresinde, keşe-o oyununun diğer bir adıdır.

GÜVENDE

Ege ve Bursa dolaylarında oynanan halaylar (Eroğlu, 1995:119).

GÜVENDİ

Elazığ yöresinde oynanan halay biçimlerinden bir tür (Eroğlu, 1995:119).

GRANİ

Şanlıurfa ve Adıyaman yöresinde bir oyun adıdır. Ağır anlamına gelir.

GUR U PEZ

Diyarbakır yöresinde seyirlik bir oyun adıdır. Kurt kuzu anlamına gelip,

GADIN HALAYSI

Yozgat'ta kadın halayları (Eroğlu, 1995:120).

GÖMLEK, GÜDÜK

Pamuklu kumaştan olup beyaz veya beyaz üzerine kırmızı, pembe çiçekli motiflerle süslenir.

HALEY

Halay.

HENG

Oyun.

HORUM

Elazığ yöresinde, güvercin oyunun diğer adı.

HALAY ÇEKMEK

Sıra şeklinde dizilip halay oynamak (Eroğlu, 1995:119).

HALAY ÇEKME

Halay oyunu oynama (Eroğlu, 1995 :121).

HOPLAMA

Mardin, Yozgat, Sivas, Malatya, Erzincan, Ankara yörelerinde hoplama (Eroğlu, 1995:121).

HALAY TUTMAK

Halay çekme (Eroğlu, 1995:121).

HALAY DURMAK

Halaya başlamak üzere dizilmek (Eroğlu, 1995:121).

HAVAYI ALMA

Ege bölgesinde oyunun havasına girmek için sınama bölümüdür.

HALAY TEPME

Hora biçiminde ayakların yere vurulması. Halay oyunu (Eroğlu, 1995:120).

HAREKET NOTASYONU

İnsan vücudunun yapabildiği tüm hareketlerin yazım metodudur.

HALAY OYUNU

Tunceli'den Pertek ilçesinin Mercimek köyünde "Halay Oyunu" adlı apayrı bir sıra oyunu vardır. O yörenin başlıca oyunudur. Davul zurnayla 8 - 10 kişi oynarlar. Sırf erkek oyunudur (Tan, 1990:243).

HALEY

Orhaneli ilçesinin mesela Hamzaeli köyü de bütün o yöre gibi Halay adını "Haley" telâffuz eden yerlerdendir. Kol kola yarım halka şeklinde sıralanıp davul zurnayla oynarlar. Erkek kadın ayrı ayrı oynarlar (Tan, 1990:243).

HALEY ÇEVİRMEK

Sinsinin sonunda, kararmaya yüz tutan ateşlerin çevresinde hâle gibi halka kurularak oyun yürütmeğe bazı yerlerde "Haley çevirmek" derler ki Halay çekmek tabirinden başka ve sırf bu duruma mahsustur (Tan, 1990:243).

HALEYLİM

Bu adın Haley sözüyle münasebeti olduğunda hiç şüphe yoktur. Haleylim oyunu, Elbistan ilçesinde kadınlara mahsustur. İki grup halinde kaşıklarla toplu olarak yürütülür (Tan, 1990:243).

HALEY SEKMEK

Halay çekmek demektir (Tan, 1990:243).

HALKA OYUNU

Sıra oyununda oyun dizisi istisnai derecede uzun olup da iki uç birleşerek çergelenirse bu daireye terim olarak halka ve oyununa yine tarifçi mahiyette olarak Halka Oyunu, Halkalanmak, Halka kurmak denir.

Halka oyunu, çeşit adı olarak da yurttan bazan vardır. Mesela Kütahya'dan Simav ilçesinin Noşa köyünde Halka Oyunu bir Halay çeşididir. 10-15 erkek tarafından davul zurna, fakat epey zamandır zurna yerine grenit (klarnet), yahut keman, tef gibi eldeki başka bir ikisi eşliğinde oynanır.

Eskişehir'in Mihalıççık ilçesinde sıra oyunu aynı adla yürütülür. Orta Anadolu'nun doğusundan Kemah'ta da Halka Oyunu adlı bir tertip bulunduğu biliniyor (Tan, 1990:243).

HİLLİ VAY

Erzurum'un çat ilçesi köy oyunlarından (Tan, Çakır, 1997:23).

HÜRÜLÜ

Tokat'ın Niksar ilçesinde "Hürülü" oyunu kadınlar kendi aralarında, erkeklerde genel toplantılarda olmak üzere iki kişiyle oynarlar (Tan, Çakır, 1997:41).

HÜRÜNÜ

Erzincan'ın merkez ilçesinde yalnız kadınların ortak herhangi bir yerli çalgıyla tek kadın tarafından düğün ve derneklerde yürütülen bir oyundur (Tan, Çakır, 1997:42).

HALAY ÇEKMEK

Sıra şeklinde dizilerek halay oynamak (Özbilgin, 1995:45).

HALAY TEPMEK

Hora biçiminde ayakların yere vurularak halay oynanması (Özbilgin, 1995:46).

İSPANYOL KASABI

Trakya bölgesinde, İspanyol Kasabı oyununu yörede "yarım kasap" diye adlandırılmakta.

KABA

Başlanıldığı gibi devam eden halaylara denir.

KIRIK, KIVRAK OYUN

Bölüm türleri orta, yüksek ve ne yüksek tempoda olan oyunlardır.

KASAP ÇEKMEK

Trakya bölgesinde, insanlar arasında yapılan eğlence ve düğünlerde yan yana gelip omuzdan tutarak oynadıkları oyuna başlamak için kullanılan terim.

KARŞILAMA OYNAMAK

Özellikle bayanların karşılıklı birbirlerinden bağımsız oynadıkları oyuna başlamaları (B.T).

KARAÇOR

Tunceli'nin Ovacık ilçesinin merkez köyünde genç kız ve delikanlılarca birlikte yürütülen 6 – 8 kişilik davul–zurnalı sıra oyunlarından bir çeşittir (Tan, Çakır, 1997:66).

KARAKOÇ

Afyonkarahisar ile Emirdağ ilçesinin ikişerli oyunlarından (Tan, Çakır, 1997:69).

KARŞILATMA

Giresun'un Görele ilçesinin Ören köyünde bu oyunu kemeçle yalnız erkekler yürütür.İkişer ikişer oynarlar (Tan, Çakır, 1997:85).

KAYNAR KAZAN

Kastamonu oyunlarından (Tan, Çakır, 1997:92).

KEMERALTI

Tekli oyun olup Bergama yöresinde vardır (Tan, Çakır, 1997:96).

KENEK

Kars yöresi tekli kadın oyunlarından (Tan, Çakır 1997:96).

KESİK İNCE ÇAYIR

Konya yöresinden tekli erkek oyunudur (Tan, Çakır, 1997:97).

KIPÇIK

Vücut titretmeleriyle yürütülen bir oyundur. Denizli'nin Acıpayam yöresinde vardır (Tan, Çakır, 1997:100).

KIPIRDIM

Bilecik'in Bozüyük ilçesinin Deve yalak köyündeki oyun çeşitlerinden biridir (Tan, Çakır, 1997:100).

KUÇKUÇURA

Karadenizin bazı yalı (kıyı) köylerine has bir halk oyunudur (Tan, Çakır, 1997:140).

KULEYİ GİDER YABANA

Erzurum'un Çat ilçesinin köy barlarından olup adını türküsünden almıştır (Tan, Çakır, 1997:141).

KUNDURALIM

Kırşehir düğünlerinde kına yakılırken söylenip oynanan oyunlardan biridir (Tan, Çakır, 1997:141).

KUSARMA

Erzurum'un Haneki yöresinin düğünlerinde kadınlarca yürütülen bir oyun çeşididir (Tan, Çakır, 1997:141).

KOREOGRAF

Sahne kurallarına göre, yeni bir dans yaratan kişi (B.T).

KOREOGRAFİ

Sahne kurallarına göre dans yaratma sanatıdır (B.T).

KOREOLOJİ

Dans bilimidir (B.T).

NARE

Bitlis oyunlarından olup iki kişi tarafından yürütölür (Tan, akır, 1997:182).

NAZ EYLEME

Kadın ve erkeğin yürüttüğü Kars oyunudur (Tan, akır, 1997:182).

O OLMASIN BU OLSUN

Erzurum'un iki Dadaş tarafından karşılıklı yürütölen barlarındanır. Biri kız, öbürü onun nişanlısını temsil eder (Tan, akır, 1997:184).

OTLATMA

Yozgat'ta hoplatma (Eroğlu, 1995:120).

OMUZ HALAYI

Omuzlara çıkılmak suretiyle oynanan halay (Eroğlu, 1995:120).

OTANTİK

Aslına en yakın olan (B.T).

PEPUKİ

Diyarbakır yöresinde, bir kuşun adidir. Kırsal kesimde bu isimle oynanan bir oyun vardır.

PAPİRİ

Tekli Kars oyunlarındanır (Tan, akır, 1997:217).

PABUÇ İTİR

Sivas yöresi köy oyunlarındanır (Tan, akır, 1997:217).

PINAR BAŞI DOLANAYIM

Erzurum'un at ilçesinin köy barıdır (Tan, akır, 1997:217).

PİŞİK

Kars'ın tekli kadın oyunlarından (Tan, Çakır, 1997:217).

REBZE

Siirt yöresinde, halaya davet anlamında kullanılır.

REFLE ADIM

Adımın diğer ayakla tekrar edilmesine refle adım denir (Özbilgin, 1995:13).

SIÇRAMA

Urfa (Şanlı Urfa) yöresinde kadınlı erkekli 5-20 kişilik karma dizilerce davul-zurnayla düğün, şenlik ve bezenklerde yürütülen halay çeşididir (Tan, Çakır, 1999:1).

SIÇRATMA

Kars'ın Posof ilçesi oyunlarından. Toplu erkek oyunudur. Def, Zurna veya mey ile yürütülür (Tan, Çakır, 1999:2).

SIĞSARAY, SIK SARAY

Samsun merkez ilçesinin Çırakman köyünde ince çalgıyla veya davulla iki kişi tarafından yürütülür. Erkeklerle mahsustur (Tan, Çakır, 1999:2).

SIKLAMA

Eğın (Erzincan) oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:2).

SIK SARAY

Rize merkez ilçesinde ve Fıçıtışı, Yalı gibi diğer bazı köylerinde, yerine göre 3, 5, 10 kişi tarafından oynanır. Kemence veya kemane eşliğiyle bayram ve düğünlerde yapılır (Tan, Çakır, 1999:2).

ŞEHİRBAN OYUNU

Van'ın merkez ve Edremit ilçelerinde görülen toplu oyunlardandır. Erkeklerin dizisinde yer almayan kadınlar da bunu kendi aralarında

yürütebiliyorlar. Kelime, Şehriban şeklinde de kullanılır (Tan, Çakır, 1999:98).

ŞEHİR KALASINDA (KALESİNDE)

Van yöresinin sıra oyunlarından-dır. "Şehir kalesinde cepkesim kaldı" mısrasıyla başlayan türküsünde adını almıştır (Tan, Çakır, 1999:98).

ŞEVE KIRMAK

Elazığ Sivrice ilçesinin Yukarı Huh köyünde, meselâ sıra oyunları davul-zurna (veya kelaarinet) eşliğiyle ve sırf erkeklerce oynanır,

Mankendi ilçesinde (bugün Elazığda belde) "Şeve Kırma" oyunu üç kişiden fazla gruplar tarafından oynanır. Kadın oyunu olduğu halde, takliden erkeklerce de yapılır (Tan, Çakır, 1999:98).

ŞEYHANA

Sivas'ın köy halaylarından-dır. Halaycıların üç adımlık yürüyüşünden sonra; "büyük bir varlığa karşı ihtiramı (saygıyı)" andıran eğilişlerinden başka bir figürü yoktur (Tan, Çakır, 1999:98).

ŞEYHANI

Siirt'in Eruh ilçesinin başlıca üç oyunundan biridir. Üçü de davul - zurnalı dizi oyunlarından-dır (Tan, Çakır, 1999:100).

ŞIKIRDIM OYUNU

Ankara ve Çankırı yörelerindeki çeşitlerdendir. Ankara'nın daha ziyâde Etimesgut bucağının köylerinde düğün ve dernekler münasebetiyle bağlama eşliğinde yürütülen dört kişilik erkek oda oyunudur (Tan, Çakır, 1999:101).

ŞİRİN NAR

Gaziantep oyun çeşitlerindedir (Tan, Çakır, 1999:101).

ŞIRON (ŞİRİN ?)

Siirt oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:101).

ŞIRVANI

Yer yer devanı ediyor görünmesine rağmen, yayılma alanının genişliğinden bir zamanlar daha da gün görmüş olduğu neticesi çıkarılabilen ve kıdem derinliğiyle menşei (kökeni) Şirvan'a atfedilen (bağlanan) sıra oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:101).

ŞU BOYDA

Kayseri gibi Orta Anadolu'nun epey köy ve kasabalarında düğün-dernek gibi toplantı vesileleriyle kadın meclislerinde kızlar tarafından, yürütülen türkülü çeşitlerden, biridir. Aksak tartımda olmayıp tef veya udla oynanır. Orta hızlılıktadır (Tan, Çakır, 1999:101).

SİNSİN

Ateş etrafında oynanan bir çeşit halay (Eroğlu, 1995:120).

SİMSİM

Tokat'ta sinsin (Eroğlu, 1995:120).

SİLKİNME

Sıkıntı ve üzüntüyü, zavallılığı ortaya koyan, halaylardaki ilk bölümün adı, (Sivas) (Eroğlu, 1995:121).

SIKTIRMA

Bitlis, Malatya, Gümüşhane, Van, Hakkari'de yanlama yerine (Eroğlu, 1995:121).

ŞUR U MERTAL

Diyarbakır yöresinde, seyirlik bir oyundur. Kılıç kalkan anlamındadır.

SERE SALE

Diyarbakır yöresinde seyirlik bir oyundur. Yeni yıl anlamındadır.

SİĞMA

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kullanılan bir çeşit yelek.

UZUN HALAY

Sivas'ın Divriği ilçesinin Kızılcaören köyünde yürütülen halay çeşitlerindedir. 5-10 kişilik diziler halinde, kadınlar kendi aralarında veya erkeklerle birlikte oynanılır. Yalnız erkeklerce de yürütülür (Tan, Çakır, 1999:187).

UZUN LAMBAÇ

Zonguldak yöresinde kadınlar kendi aralarında yürütürler. İki kişilik oyundur (Tan, Çakır, 1999:187).

ÜÇ AYAK

Bu adı taşımakta olan oyun çeşitlerinden yurdumuzun en arkın (üçra) yörelerinde de vardır. Pek eskiden, bir Üç Ayak oyununun ülkenin dört bir bucağında gün görmüştüğünü ve zamanla nice semtlerde unutulduğunu başka emsale (örneklere) bakarak düşünebiliyoruz. Kadın giyim eşyalarından meşhur "Üç etek" entarinin yaygınlığı nispetinde (ölçüsünde) dört bir bucakta dağınıktır (Tan, Çakır, 1999:188).

ÜÇ AYAK YÜRÜMELİ

Doğu Karadeniz bölgemizin Pazar (Rize) ilçesinin Liman köyünde kaval ve kemençeyle yürütülen erkek halka oyunudur. Haz, memnuniyet ve sevinci ifade eder. Düğün ve bayramlarda oynanılır (Tan, Çakır, 1999:189).

ÜÇ PARMAK

Bergama ve çevre köylerinde iki kişinin yürüttüğü bir halk oyunudur (Tan, Çakır, 1999:189).

ÜSTELEME

Bergama ve çevre köylerinde iki kişinin yürüttüğü bir halk oyunudur (Tan, Çakır, 1999:189).

VARAGELE

Bilecik'in Osmaneli ilçesinde bu oyun 2-30 kişi tarafından gırnata (klarinet) ve keman ile yürütülür. Kadın-erkek birlikte veya ayrı ayrı oynarlar. "Vargel" olarak da söylenilir (Tan, Çakır, 1999 : 190).

VAR ANAM GEL ANAM OYUNU

Manisa'nın Soma ilçesinin Tarhala oyunlarından. Erkekler bir tarafta, kadınlar öte yanda kendi alemlerindedirler (Tan, Çakır, 1999 : 190).

VARIP GELME

Zonguldak bölgesinin kadın oyunlarından (Tan, Çakır, 1999 : 193).

VELİC

Adıyaman oyunlarından (Tan, Çakır, 1999 : 193).

VEYLİŞHANE

Urfa'nın (Şanlıurfa) Siverek ilçesinde tef ve zilli maşa eşliğiyle tek erkek tarafından oynanılan bir oyundur. Bileni çoktur, iki kişilik Kol Oyunu bundan farklıdır (Tan, Çakır, 1999 : 193).

VEZİ

Kaşık oyunu demektir (Tan, Çakır, 1999 : 193).

YAĞLI KENAR

Seyhan'ın (Adana'nın eski adı) Kadirli ilçesinin (günümüzde Osmaniye iline bağlı) Topraktepe köyünde oynanılan bu Oyun davul-zurna eşliğiyle iki erkek tarafından yürütülür. Düğünlerde (Tan, Çakır, 1999:194).

YAHŞI

Sivas ilinin doğu bölümünde ancak üç-beş köyde bilinen sıra oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:194).

YAKIŞIR ALLAR SANA

Sivas'ın kadın veya erkek halay çeşididir. Erkeklerce oynanıldığı takdirde Düz Halayın Ağırılama kısmından farksızdır. Kadınlara gelince, onlar her tempoda bir ayak hareketi yaparak oynarlar (Tan, Çakır, 1999:194).

YALABIK ZEYBEĞİ

Yalabık, sadece Bergama'nın Kozak yöresinde çalınan bir ezgi ve onun oyunudur. Adının, köylüler tarafından "Yalabik" şeklinde telâffuz edildiği de olur. Kimi de Yalbik derler (Tan, Çakır, 1999:195).

YALIM (YARIM) ÇITIRDAK

Kastamonu'nun Sepetçioğlu'dan sonra en fazla tuttuğu oyun budur. Yarım Çınlak oyununun değişik söylenişlerinden biridir (Tan, Çakır, 1999:196).

YALKUŞTA

Muş'un merkez ilçesinde, bu oyun iki erkek tarafından davul-zurnayla oynanır. Esas figürü "el" vuruşmaca" dır (Tan, Çakır, 1999:196).

YALELLİ

Bursa köylerindeki oyun çeşitlerindedir (Tan, Çakır, 1999:196).

YALI ZEYBEĞİ

Bengi Zeybeğinin diğer adıdır (Tan, Çakır, 1999:196).

YALLI

Sırtlan veya adi kadın anlamında bazı yörelerimizde de kullanılan bu tabir, Kars yöresinde bir sıra oyunu adıdır. Düğünlerde el ele tutuşulup kadınlar ve erkekler tarafından halkavari yürütülür (Tan, Çakır, 1999:196).

YANLAMA

Daha ziyade Yannama derler, Bilecik'in Osmaneli ilçesinin Ağlam köyünde ve o yörede oynanan dört oyundan biri budur. (Tan, Çakır, 1999:197).

YANNAMA

Sivas'ın köy halaylarından. Şehrin dış mahallelerinde " ve merkeze bağlı köylerin hemen hepsinde oynanmakta bulunulan Yannama Halayı (Yanlama Halayı) üç bölümlüdür: 1. Ağırılama, 2. Zahma (Oynatma), 3. Tezleme (Hoplatma) Bölümlerin üçünde de ayak hareketlerinin değişmemesi oyununun en karakteristik tarafıdır (Tan, Çakır, 1999:197).

YARIM ÇIRDAK

Bu ad, "Yarım Çardak" şeklinde de söylenir. Kastamonu oyunlarından (Tan, Çakır, 1999:199).

YARIM KORANI

Bazı Doğu Anadolu köylerinde açık halka şeklinde yürütülen sıra oyunudur (Tan, Çakır, 1999:199).

YARKIŞTA-YARKUŞTA

Siirt köylerinde pek gün gören ve "el çarpıştırmaca" figürüyle tanınan oyunun adının farklı bir söylenişi de budur (Tan, Çakır, 1999:199).

YAR OYUN

Tekli oyundur (Tan, Çakır, 1999:199).

YAVUZ BAĞLAMASI

İzmit'in Arifiyesinde (Sakarya ili Arifiye) iki erkek ve iki kız karşılıklı oynarken türküsünü de çağırırlar:

Yavuz'un direkleri

Bağlamadır bağlama v.s (Tan, Çakır, 1999:199).

YAYLA OYUNU

Çeyrek asır önceleri Çapakçur (1945 Yılma kadar Bingöl Merkez ilçesinin adı) ve Nazimiye (Tunceli) taraflarında bilhassa gün görerek düğün ve bayramlarda pek tutulmuş olan, kadın - erkek birlikte yürütülen bu türkülü oyunun hâlâ

sevildiğinde şüphe yoktur. Kadınlar bir tarafa, erkekler bir tarafa dizi olup dururlar. Beş adını mesafede karşı karşıya bulunmaktadırlar (Tan, Çakır, 1999:200).

YAYLA YOLLARI

Antalya'nın Elmalı ilçesinde yalnız erkeklerce oynanan, iki kişilik ve adını türküsünden alan bir oyundur (Tan, Çakır, 1999:201).

YELDİRME

Bilhassa Alevi köylerinde oynanılan halaylar iki - üç kısımlı olurlar. Bu hâl, tarikat dışı olarak hâlâ. devam etmektedir. Oyunların İkinci veya son kısmına Yeldirme denir. Bayburt yöresinde bu anlamda "Üstleme" tabiri kullanılır. Çorum havalisindeki "Hoplatma" veya "Otlatma" tabiri aynı şeydir. Orta Anadolu'daki anlamdaşı "Tezleme"dir. Orta Anadolu'da hoplamak ve zıplamak manasında, yakın zamana kadar hotlamak fiili kullanılıyordu. Sivas'ın Divriği ilçesinin Sincan köyünde davul-zurnayla yürütülen Yeldirme, karma sıra oyunudur. İzmir'in Bergama ilçesinde Yeldirme, bir kız ile bir erkeğin yan yana oyunudur. Yukarıdaki Yeldirme oyunlarının kökende bir olup olmadıkları araştırılmaya muhtaçtır. Çünkü, Yeldirme'nin çarşaftan önceki kadın sokak giyimi anlamına da geldiği eski geleneklerimizden olarak malumdur (Tan, Çakır, 1999:201).

YELDİRMEK

Koşturmak anlamındadır. Bir XV. yüzyıl Anadolu metninde "yeldirmek" fiili geçer (Tan, Çakır, 1999:201).

YENİKAPININ ÜSTÜ

Van yöresine ait olan bu oyun, 4-5 erkek tarafından davul - zurnayla topluca oynanılır (Tan, Çakır, 1999:202).

YERLİ HALK OYUNU

Bilecik'in Bozüyük ilçesinin meselâ Saraycık köyünde tek veya birlikte yürütülen 2-8,10 erkeklik oyunun sadece adı böyledir. Adına bakarak, yenice bir

oyuna benzemekle beraber, yaşlı sekene yerli (halk) eski görenekten olduğunu söylüyor (Tan, akır, 1999:202).

YERLİ OYUN

Konya'nın Bozkır ilçesinin Pınarcık köyünde "Yerli Oyun" dört kişiyle oynanmakla beraber, bir-iki veya üç kişiyle yürütüldüğü de olur. Düğün ve eğlence günlerinde hatırlanır. Erkek - kadın birlikte kesinlikle oynamazlar. Bölgenin bütün köylerinde bu böyledir (Tan, akır, 1999:202).

YERLİ ZEYBEK

Bolu'nun mudurnu ilçesinde bilhassa kaval veya davul-zurnayla 12 kadar erkek tarafından Meşeli oyunu oynanır (Tan, akır, 1999:202).

YANLAMA

 bölümlü halaylarda ikinci bölüm. İki bölümlü halaylarda yanlış olarak son bölüm yerine kullanılmaktadır. İki kısımlı halaylarda yanlama olmaz. Ağırlama hoplama veya ağırlama yelleme veya yelleme, hoplatma bulunur. Bu yalnız  bölümlü halayların ikinci bölümü için kullanılan bir deyimdir (Eroğlu, 1995:119).

YILDIRMA

orum'da hortlatma bölümüne verilen ad (Eroğlu, 1995:120).

YELDİRME

Halayın son bölümü, (Hoplatma) (Eroğlu, 1995:120).

YELLEME

Yerdirme yerine kullanılır (Eroğlu, 1995:120).

YARIM DAİRE

Bir dairenin, bir yarım çember ve bir çapla sınırlanan yarısı.

YILDIRMA

orum'da Hoplatmaya verilen ad (zbilgin, 1995:52).

ZAHMA

Kimi halayların hızlı bölümüne denilir.

ZORTLATI VERMEK

Teke yöresine ait bir oyundur.

3.4.6. Oyuncular İçin Kullanılan Terim ve Tabirler

BAŞ ÇEKEN

Bar veya halaylarda dizi başı ki, öbürlerine nispetle usta ve tecrübeli olması sıranın başarısını sağlar (Eroğlu, 1995:120).

BAŞ ÇEKEN

Kırşehir'de halay başı (Eroğlu, 1995:120).

BAŞADUR

Halaybaşı. (Ankara) (Eroğlu, 1995:121).

BAŞ ÇEKEN

Şereflikoçhisar'da halay başı (Eroğlu, 1995:121).

BAŞA SU DÖKSEN DÖKÜLMEZ

Başı oynatmadan oynanan bir halay (Eroğlu, 1995:120).

BAR TUTUŞMAK

Bar oynamak için oyuncuların ortaya çıkmalarına denmektedir (Özbilgin, 1995:42).

BARBAŞI

Bar oyununu yöneten elinde mendil bulunan sıranın sağ başına bulunan oyuncu (Özbilgin, 1995:42).

BAŞ ÇEKEN

Bar ve halaylarda dizi başı ki, öbürlerine nispetle daha usta ve tecrübeli olması sıranın başarısını sağlar (Tan, 1990:76).

ÇİYA

Horon'da ortaya toplanıp ayakları yere vurma.

DEPMEK

Tepmek.

GERDAN KIRMAK

Çenginin baş ve omuzlan düz tutarken yalnız boynu sağa sola oynatması figürü. Parmak çirhtiği kadar sevilen bir figürdür. Göz süzüşleri de katılır (Tan, 1990:224).

HALAY BAŞI

Baştaki eli mendilli oyuncu (Eroğlu, 1995:120).

İKİNCİ

Halay başının yanındaki oyuncu (Eroğlu, 1995:121).

KILINCI YERE SÜRTMEK

Bursa yöresi, Kılıç Kalkan oyununda karşı gruba hücum etmeden önce karşı gruba verilen işaret.

KELLE

İkinci ve pöççük arasında kalan halay oyuncularını (Eroğlu, 1995:121).

KÖÇEK

Diyarbakır yöresinde, ekipten ayrılıp ortamı şenlendirmek ve kendi hünerini sergilemek amacıyla ekipten farklı oynayan kişi.

OMUZ TUTMAK

Halay içinde omuzdan tutmak.

POÇÇIK

Halaylarda ekip sonuna verilen addır.

PARA BASMA, ÇEVİRME

Zeybek düğün törenlerinde, dansın icrası esnasında, dans edeni yüceltmek için müzik icra edenlere, diğer kişiler tarafından para verilmesine denir.

PÖÇÜK, POÇİK

Bazı bölgelerde halayın sonunda oynayan, eli mendilli oyuncu (Eroğlu, 1995:120).

PÖÇÇÜK

Halaylarda ve barlarda ekibin en sonundaki oyuncuya verilen ad.

PÖÇÜK

Bar dizisinin en sonundaki oyuncu (Özbilgin, 1995:43).

SOLO

Oyunun bir kişi tarafından icra edilmesidir (B.T).

SIRA OYUNCULARI

Kelle (Eroğlu, 1995:121).

SIRA BAŞI

Halay başı (Eroğlu, 1995:121).

YEĞİNLEMEK

Artmak.

YOL HAVASI

Ege bölgesinde, genellikle yörede gelin alma adeti sırasında çalınır. Fakat bazı yerlerde yine deve güreşlerinde de kullanıldığı görülmüştür. Yöre ekiplerinde genellikle solist efe oyununa başlamadan bu müzik eşliğinde toprak alır ve oyununa başlar.

YASAKÇI

Zeybek oyunlarında, dans eden gurupların, dans etme sırasını, disiplini sağlayan kişi.

YELLENMEK

Artmak, koşmak, çabuk gitmek.

ZORTLATMAK

Teke bölgesinde, kelime anlamı tekenin keçiye yaptığı kurdur. Oyun içinde Teke zortlatmalarını oynamak anlamında kullanılır.

SONUÇ

Türkiye’de yıllardır halk oyunları kına geceleri, düğünler, asker uğurlamaları ve özel günlerde oynanan bir nevi eğlence aracıydı, ama artık günümüzde bir sanat dalı olarak kabul görmüştür. İşte bu çalışmada esas amaç geçmiş yıllardan bugünlere gelen yöresel halk oyunlarımızı, dış dünyaya bilimsel bir yapıyla duyurmaktır.

Herkesin yorum yapabildiği bir konu olması itibari ile bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde konuşarak bu alana bazen yarar bazen de zarar vermişizdir. İşte bu noktada yıllardır istediğim ve olması için çok çaba verdiğim ve ciddi olarak eksikliğini gördüğüm halk oyunları terimleri konusunu çalışarak gelecek yıllara bir ışık tutmayı hedefledim.

Yıllardan bu yana günümüze gelen halk oyunlarımız bazen bilinçli bazen de bilinçsiz insanlar tarafından eğri, taraflı ve yanlış bir şekilde seyir göstermiş ve günümüze ulaşmıştır. Ama artık kurulan Konservatuvarlar ve bünyesinde açılan Türk Halk Oyunları Bölümleri tarafından yetiştirilen bilinçli, bilgili ve konuya vakıf insanlarla daha berrak, daha doğru bir sistemle hak ettiği yere ulaşacaktır.

KAYNAKLAR

- AND, Metin, (2003), Oyun ve Būgü, Yapı Kredi Yayınları, Şefik Matbaası, 1.Baskı,
İstanbul
- AND, Metin, (1974), Oyun ve Būyü, Baha Matbaacılık,. İş Bankası Kūltür Yayınları,
İstanbul
- AND, Metin, (????), Türk Köylü Dansları, İşlem Yayınları,
- AYDIN, Cengiz., (1992), Halk Oyunlarında Toplumsal Yapılanma, Ege Üniversitesi
Basımevi, İzmir
- AKTAŞ, Gürbüz, (1999), Temel Dans Eğitimi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir
- ATILCAN, İhsan Coşkun, (1991), Erzurum Barları ve Yöresel Giysileri, Dinç Ofset,
İstanbul
- ATAMAN, Sadi Yaver, (????), 100 Türk Halk Oyunu, Yapı Kredi Bankası Yayını,
- AY, Gökten, (1990), Folklor Giriş, Pan Yayıncılık İstanbul
- ALTINOK, Ünal, (1996), Gaziantep Yöresinin Halk Oyunları Giysileri, Motif, İstanbul
- ARSLAN, Taner, (2000), Sedef ve Sedef Kalkmacılığı, Motif, İstanbul
- BOMBACI, Serdar, (1998), Bursa Uludağ Türkmenlerinin Oyunları, Motif, İstanbul
- BAYKURT, Şerif, (1976), Türkiye 'de Folklor, Kalite Matbaası Ankara
- BAYKURT, Şerif, (1995), Anadolu Kūltürleri ve Türk Halk Dansları, Yeni Doęuş
Matbaacılık, Ankara
- BEYSANOĞLU, Şevket, Salih Turhan ve Kubilay Dökmetaş, (1996), Diyarbakır
Musiki Folkloru, Diyarbakır Būyükşehir Belediyesi Kūltür ve Sanat Yayınları,
Diyarbakır.
- BEKAR, Cüneyt, İsmail Ekmekçioğlu ve Metin Kaplan, (2001), Türk Halk Oyunları, ,

Esin Yayınevi, İstanbul.

BAYKURT, Şerif, Yrd. Doç. Dr. ve Sait Evliyaoğlu, (1988), Türk Halk Bilimi, Ofset
Reprodüksiyon Matbaacılık, Ankara.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1986), İstanbul

CANLI, Hasan Basri, (1992), Türk Halk Oyunlarının Kökeni, Oluşumundaki Etkenler
ve Sınıflandırılması, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Enstitüsü, Ankara

CİNGÖZ, Meltem, H. Çağlayan, (1996), Türk Halk Kültürü Araştırmaları, Kültür
Bakanlığı Hagem Yayınları, Ankara

ÇELEBİ, Cesim, (1999), Bitlis Vadideki Güzel Şehir, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı,
Ankara

DEMİRSİPAHİ Cemil, (1978), Türk Halk Oyunları, İş Bankası Yayını, İstanbul

EROĞLU, Türker, Dr. (1995), Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Halk Oyunları ve
Halayların İncelenmesi, Kılıçaslan Matbaacılık, Ankara

EROĞLU, Türker, (1999), Halk Oyunları El Kitabı, Mars Basım Hizmetleri, İstanbul

ERİŞİK, Ali, (2002), Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Terim ve Tabirlerin
İncelenmesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Sakarya

GÜNER, Mahmut, (1998), Şanlıurfa Halk Oyunları, Motif, İstanbul

HUIZİNGA, Johan, (1995), Homo Ludens, Çev., Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı
Yayınları, İstanbul

KARADEMİR, Abdurrahim, (2003), Sürekli Kitaplar Dizisi, Zeybek Dansları, 1.
Kitap, Halk Bilimi Araştırmaları, E Yayınları, İstanbul

- KOÇKAR, M.Tekin, (1998), Çağlar Boyunca İletişim Sanatı Olarak Dans ve Halk Dansları, Bağırhan Yayınevi, Ankara
- KUDAY, Rıdvan, (1999), Diyarbakır Yöresinde Süslenme ve Takılar, Basılmamış Lisans Bitirme Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır
- KARAKUŞ, Nusret, (1996), Adıyaman Yöresi, Kadın ve Erkek Giysileri, Motif, İstanbul
- Meydan Larousse, (????), İstanbul
- METİN, Ali, (2002), Diyarbakırlı Alevilerin Oyunları ve Kadın Giysileri, Folklor Halk Bilim Dergisi, İstanbul
- ORUNBAŞ, Florans, (1998), Mardin’de Kadın, Erkek Giyiminde Motif ve Modeller, Motif, İstanbul
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (1977), Türk Halkbilimi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (1995), Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, 2. Basım, Ankara
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (1995), Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara
- ÖZTÜRKMEN, Arzu, (1997) Türkiye ‘de Folklor ve Milliyetçilik, İletişim Yayınları, İstanbul
- ÖZBİLGİN, M. Öcal, (1995), Türk Halk Oyunlarında Tür ve Biçim Sorunu, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük, (????)
- SU, Ruhi, (1994), Türk Halk Oyunları, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

SUITS, Bernard, (1995), Çekirge, Çev., Saha Sertabiboğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

SIVRİKAYA, Sebahattin, (2002), Notalarıyla Elazığ Yöresi Halk Oyunları Müzikleri,

Ecem Matbaası, İstanbul

ŞENEL, Suna Eden, (1992), Halk Oyunları Yazımı Hareket Notasyonu, Levent

Müzikevi Yayınları, İzmir

TÜFEKÇİ, Nida, (????), Folklor Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 3. Cilt,

İletişim Yayınları

T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, (1992), IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi

Bildirileri 3.Cilt, Repromat Yayınevi, Ankara

T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, (1997), V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü

Kongresi–Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Seksiyon Bildirileri, Kültür

Bakanlığı Yayını, Ankara

T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, (1982), Türk Halk Oyunları'nın 100'lük

Sınıflandırması, Milli Folklor Dairesi Yayını, Ankara

T.C. Kültür Bakanlığı, (1990), Tho Katalogu 1, Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi

Yayınları, Ankara

T.C. Kültür Bakanlığı, (1997), Tho Katalogu 2, Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi

Yayınları, Ankara

T.C. Kültür Bakanlığı, (1999), Tho Katalogu 3, Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi

Yayınları, Ankara

T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, (2000), Türk Halk Oyunlarının Sahada Karşılaşılan

Halk Oyunları Problemleri Sempozyumu, Ankara

TDK, (Türk Dil Kurumu), (1981), Ankara

TÖREHAN, Mehmet Serdar, (2000), Rüyalar Şehri Bitlis, Bitlis

Yeni Kültür Ansiklopedisi, (2002), İstanbul

YEŞİLŞYURT, Ekber, (1997), Türk Kadın Baş bağlamasının Resme Aksedişi, Motif,
İstanbul

ZENGİN, Alaaddin., (1997), Eskişehir Yöresi Kadın Giysileri, Motif, İstanbul

ZÜLFİKAR, M. Nazmi, (1999), Bitlis ve Folklor, Motif, İstanbul

KAYNAK KİŞİLER

Vahdet Hatipoğlu, 1945 Bitlis Doğumlu, Üniversite Mezunu.

Selahattin Koçar, 1957 Bitlis Doğumlu, Lise Mezunu.

Abdürrezzak İnal, 1949 Diyarbakır Doğumlu, Üniversite Mezunu.

Salih Kulaksız, 1965 Diyarbakır Doğumlu, Üniversite Mezunu.

Behçet Dildirim, 1970 Siirt Doğumlu, Üniversite Mezunu.

Muhsin Kılıç, 1976 Sivas Doğumlu, Üniversite Mezunu.

Sedat Mekik, 1975 Şanlıurfa Doğumlu, Lise Mezunu.

Sait Çelik, 1977 Şanlıurfa Doğumlu, Lise Mezunu.

Kürşad Gülbeyaz, 1972 Tokat Doğumlu, Üniversite Mezunu.

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Diyarbakır ilinde doğdu. İlk ve orta eğitimini Diyarbakır ilinde tamamladı. Gençlik ve Spor Bakanlığı Diyarbakır Gençlik Merkezi bünyesinde 1990–1996 yılları arasında hem oyuncu, hem eğitmen olarak gösteri, yarışma ve festivallerde bulundu.

1996–1997 öğretim yılında Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü'nü kazandı. 2000-2001 öğretim yılında "Diyarbakır Yöresi Halk Oyunları İncelemesi" konulu bitirme ödevini vererek lisans eğitimini tamamladı.

2001 Yılında Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümüne Öğretim Görevlisi olarak atandı.

2003–2004 öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Sanat Dalı Türk Halk Bilimi Yüksek Lisans Programını kazandı.

Halen Sakarya Üniversitesinde Öğretim Görevlisi olarak çalışmakta, aynı zamanda Türkiye Halk Oyunları Federasyonu, Seçici Kurul üyesidir.